

Dr. G. Dostert



PAPOEA'S

mensen zoals wij

de cultuur
van een natuurvolk



Dubbele Antilope Reeks 7

Voor Emilie

Dr. G. Oosterwal

PAPOEA'S mensen zoals wij

De kultuur van een natuervolk

Uitgeverij Het Wereldvenster - Baarn

© 1961 by Dr. G. Oosterwal

Omslagontwerp en boekverzorging: Henk Krijger

Printed in the Netherlands by The Ysel Press, Deventer

'Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.'

'No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.'

Inhoud

Hoofdstuk 1: Papoea's, mensen zoals wij	7
Hoofdstuk 2: Eerste ontmoetingen	12
Hoofdstuk 3: Hoe kan een man leven zonder vrouw?	24
Hoofdstuk 4: Over houwen en trouwen	34
Hoofdstuk 5: Zo begint het leven	59
Hoofdstuk 6: Oorlog en vrede, een spel zonder einde	80
Hoofdstuk 7: Vrijheid, gelijkheid en broederschap	95
Hoofdstuk 8: Faarèh, een religie zonder god	108
Hoofdstuk 9: Bowèz, het teken van de dood	123
Hoofdstuk 10: Tussen gisteren en morgen	137
Aantekeningen en literatuurvermelding	143
32 foto's, opgenomen door de schrijver	

'Niets is zo gemakkelijk als te minachten wat vreemd is', schrijft Erasmus. In zijn tijd juist werd Nieuw-Guinea door Portugese zeevaarders ontdekt (1512), al duurde het zeker nog honderd jaar voor men wist, dat Nieuw-Guinea een eiland was, op Groenland na het grootste eiland van de wereld zelfs. Het was een Spanjaard, Ynigo Ortiz de Retes, die dit reusachtige eiland, dat 25 maal zo groot is als Nederland, in 1545 de naam Nieuw-Guinea heeft gegeven, omdat het volgens hem zo frappant veel leek op Guinea, de Westkust van Afrika: hetzelfde klimaat, dezelfde plantengroei en nagenoeg ook dezelfde zwarte, kroesharige mensen. Maar het wonderlijke is, dat na vier eeuwen – en wat is er in al die tijd niet veranderd! – de bewoners van dit eiland ons nagenoeg nog even vreemd zijn als in de tijd van Erasmus. En aan minachting ontbreekt het ook niet.

Men noemt die bewoners van Nieuw-Guinea Papoea's, al weet niemand precies waar die naam vandaan komt.¹ Er zijn er die menen, dat die naam iets te maken heeft met het kroeshaar van deze mensen. En inderdaad is dit kroeshaar karakteristiek voor alle inwoners van dit grote eiland. Anderen veronderstellen, dat de naam Papoea afgeleid kan worden van een uitroep, die Papoease roeiers in het westen van Nieuw-Guinea gebruikten. Lange tijd heeft men ook gemeend, dat de naam Papoea (op de Molukken) 'slaaf' zou betekenen

en het is dan ook om die reden, dat tal van Papoea's ijveren voor afschaffing van die naam voor de inwoners van Nieuw-Guinea.²

Maar hoe dit alles ook zij, de naam Papoea voor alle inwoners van Nieuw-Guinea³ – ruim 700.000 in het Nederlandse deel en bijna 2 miljoen in het deel dat Australië bestuurt – werkt nogal misleidend. Je krijgt er de indruk door, dat al die mensen één groot volk vormen, dat ook één Papoea-taal spreekt. Niets is minder waar! Er zijn honderden volken met grote onderlinge verschillen en daarnaast ook honderden taalgroepen, waarvan we nog niet eens met zekerheid weten of er wel verband tussen bestaat.

Die geweldige versnippering in volken en talen is wel het grootst in het Nederlandse deel van Nieuw-Guinea – en voortaan bedoel ik met Nieuw-Guinea alleen dit Nederlandse gedeelte. In dit gebied, dat ongeveer 12 maal zo groot is als Nederland, woont ruim 70% van alle 700.000 inwoners in dorpjes van minder dan 200 inwoners. Ja, meer dan de helft van al deze Papoea's woont zelfs in dorpjes, die gemiddeld slechts 58 inwoners tellen. En dan te bedenken, dat in vele van deze dorpjes, die soms dagen lopen van elkaar verwijderd liggen, een heel volk woont of een hele taalgroep! Neen, van eenheid tussen al deze mensen is bepaald geen sprake. Natuurlijk heeft een Papoea van de Boven-Digoel trekken gemeen met een Papoea uit het achterland van Sarmi, maar overigens lijken ze net zo veel op elkaar als een Nederlander op een Turk.

De wereld van deze volkjes is veelal niet groter dan hun eigen stamgebied en dat van hun naaste bureu. Daaromheen ligt het dichte oerwoud en daar achter ligt nog meer oerwoud. Jaar in jaar uit hebben deze mensen in alle afzondering geleefd. 'Wij, de mensen' noemen tal van deze stammen zich dan ook zelf. Zo zijn er de 'Torangwa', 'wij, de mensen van de Tor'; de 'Sempa-

nowé', de 'mensen van het Land', tegenover de 'mensen van de Zee', en nog zoveel andere 'mensen'. Men kan zich voorstellen, dat deze 'mensen' eerst toch wel heel vreemd staan te kijken, wanneer zij opeens horen, dat de wereld toch wel heel wat meer mensen telt dan die luttele honderden van hun eigen wereldje. En toch . . . Toen ik als eerste blanke bij de Moerinjerwa kwam, een stam in het oorsprongsgebied van de rivier de Apauwar, ergens in het Gauttiergebergte, keken die mensen me eerst heel vreemd aan. Oude vrouwen gingen naast me zitten, trokken aan mijn haren en betastten mijn armen en mijn benen. Maar nadat we wat aan elkaar gewend waren, vertelden de mensen mij doodleuk, dat ik nog familie van hen was. Nu was het mijn beurt om verbaasd te kijken. 'Hoe dat zo?', vroeg ik. 'Kijk, Nana,' (mijnheer) zeiden ze toen, 'heel vroeger leefden in een dorpje niet ver hier vandaan, een man en een vrouw. Dat waren de eerste mensen op aarde. Dezen hadden twee zonen, een zwarte en een blanke. Maar die blanke jongen had een slecht en boosaardig karakter. Zijn ouders en de andere dorpelingen konden werkelijk niets met hem beginnen. Tenslotte werd hij zelfs uit het dorp verbannen. Jij bent nu een afstammeling van die blanke jongen en wij van zijn zwarte, oudere broertje!'

Aanvankelijk zagen deze mensen dan ook helemaal niet zo hoog tegen blanken op. Afstammelingen van een boosaardige voorvader moeten ongetwijfeld dezelfde slechte karaktertrekken hebben. In dit opzicht verschillen deze mensen niets van die blanken, die menen, dat Papoea's dommer, slechter en boosaardiger zijn dan zichzelf. Maar deze Moerinjerwa en andere Papoeastammen erkennen tenminste nog, dat er verwantschap tussen ons blanken en henzelf bestaat. Zij zien ons als medemensen. Ditzelfde zou ik hier ook van de Papoea willen zeggen: het is een mens, een mens zoals wij! Dat wil ik hierbij toeroepen aan die kapitein,

die mij van de voorplecht van zijn schip weghaalde, waar de Papoea's verblijf hielden, met de opmerking: 'Een blanke moet zich niet verlagen om tussen die zwarte 'Patjakkers' te slapen'. Dit wil ik eveneens toeroepen aan die blanken, die menen, dat Papoea's, omdat zij soms anders denken dan wij, te vergelijken zijn met geestelijk gestoorden of met onmondige kinderen.

'Niets is zo gemakkelijk als te minachten wat vreemd is!' Is niet veelal onwetendheid de oorzaak van onze verkeerde voorstellingen? Wat weten we feitelijk van al deze mensen en hun kleine wereldjes in de kolossale oerwouden, die nagenoeg heel Nieuw-Guinea bedekken? Niet over Nieuw-Guinea, zoals het bijna dagelijks in het nieuws is, handelt dit boekje daarom, maar over enkele van die besloten wereldjes en de mensen, die daar wonen. Mensen, die zelf nog nooit van Nieuw-Guinea of de naam Papoea gehoord hebben; mensen, die ook nog niet weten dat er een Nieuw-Guinea Raad is of wat het Nederlandse Bestuur voor hen doet. Maar toch mensen, die ons nader staan dan menigeen denkt. Geen wilden, al lopen ze dan ook (nagenoeg) naakt en al hebben ze geen televisietoestellen, maar medemensen, die zich strikt aan maatschappelijke regels houden en gewoonlijk zelfs minder oorlogszuchtig zijn dan 'beschaafde' Europeanen; medemensen, in hun liefde en blijdschap, in al hun zorgen en verdriet.

Ga ik nu niet de klok terugzetten? Heeft het wel zin aandacht te vragen voor een 'handjevol' van zulke primitieve tijdgenoten op Nieuw-Guinea, dat toch wel dra als 'zelfstandig' land een plaats zal gaan innemen in de grote wereld? Laten we dan bedenken, dat in 1960 bijna 40% van alle Papoea's nog onbestuurd was.⁴ En ook in vele reeds onder bestuur gebrachte gebieden bestaat de hele 'beschaving' slechts uit ijzeren bijlen en een broekje, dat vele mannen echter uittrekken, zodra ze hun dorpje verlaten. De 'beschaving' valt dan weg

en 'de Papoea komt boven'. Ongeveer 30 % van de bevolking is protestant of rooms-katholiek en nog eens 1 ½ % belijdt de Islam. Is het dan teveel gezegd, dat nog meer dan de helft van alle Papoea's leeft zoals hun voorvaderen geleefd hebben, alleen met dit verschil, dat een deel van hen ijzeren vishaken gebruikt of dat ze Douwe Egberts tabak of Van Nelle roken in plaats van eigen teelt?

Er is de laatste jaren ontzaglijk veel gepresteerd: scholen zijn gesticht of uitgebreid, nieuwe ziekenhuizen uit de grond gestampt; dorps- en streekraden ingesteld. Maar laten we toch ook bedenken welk een ontzaglijke taak ons Nederlanders daar nog wacht. Ik bedoel hiermee niet te zeggen, dat Papoea's nog niet rijp zijn zelf hun land te besturen. Het gaat niet om politiek, maar om het voorrecht en de 'heilige plicht', zoals het handvest van de Verenigde Naties zegt, ook deze andere mensen te helpen bij het nemen van die grote stap uit hun eigen vertrouwde en besloten wereldje naar de 'grote wereld'.

De mensen, wier leven in dit boekje beschreven wordt, wonen in Noord Nieuw-Guinea tussen de rivieren de Mamberamo en de Biri, (zie kaartje), in een gebied, dat bijna zo groot is als België. Hun wereldjes zijn als voorbeeld gekozen van die vele afgezonderde wereldjes, die nauwelijks of nog geen aanraking met het Nederlandse Bestuur hebben gehad.

Ik spreek hierbij mijn grote dank uit aan de Nederlandse Organisatie voor Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek in Den Haag en de Far Eastern Division of the General Conference of Seventh-Day Adventists te Singapore, die mij in staat gesteld hebben van 1957-1959 onder deze mensen te wonen. Moge dit boekje bijdragen om meer belangstelling en medeleven te wekken voor deze mensen van Nieuw-Guinea, onze medemensen.

Dicht bij de plaats, waar de Foewin in de Tor mondt, ligt het dorpje Foewinfareh. De naam zegt het al: Foewinmond, zoals bij ons Roermond op de plaats ligt waar de Roer in de Maas mondt. Tal van dorpsnamen in dit binnenland van Noord Nieuw-Guinea worden zo gevormd: Gwattefareh, Nemannemanfareh, Messentifareh, Oerbefareh, om slechts enkele zeer belangrijke dorpjes te noemen.

Tot dit dorpje Foewinfareh kun je met een uitgeholde boomstam de Tor opvaren, tenminste, als je over een sterke buitenboordmotor beschikt, één van 36 pk liefst. Want de Tor, die buiten de Mamberamo de enige grote en bevaarbare toegangsweg van de Noordkust naar het binnenland vormt, is een machtige en snelstromende rivier. Voorbij Foewinfareh is die stroomsnelheid zó groot en komen zo veel boomstammen en andere obstakels in de rivier voor, dat een prauwenvaart daar niet meer mogelijk is. Bovendien verandert die bovenloop van de Tor voortdurend van bedding, waardoor voorbij Foewinfareh geen dorpjes meer langs de rivier voorkomen. Aan deze omstandigheden vooral dankt Foewinfareh, dat ongeveer op de grens van het stamgebied van de Waf en dat der Beeuw ligt, zijn grote betekenis: het is een trefpunt van mensen, die, om welke redenen dan ook, langs de Tor heen en weer trekken: Beeuw en Waf, die er in de buurt op jacht gaan of er sago halen; Daranto en Bora-Bora, die er hun vloten

bouwen waartmee ze de rivier afzakken, en tal van andere binnenlandstammen. Maar het zijn ook uitsluitend deze reizigers, die in Foewinfareh overnachten. Andere mensen wonen er niet. Het dorpje staat verder altijd leeg!

Foewinfareh is namelijk een 'hoteldorpje', een dorpje, dat uitsluitend gebouwd is of gebruikt wordt om onderdak te verlenen aan reizigers. Zulke hoteldorpjes komen in dit gebied bij tientallen voor. De min of meer permanent bewoonde dorpen liggen hier vaak zo ver uit elkaar, dat men ettelijke dagen nodig heeft om van het ene dorpje naar het andere te komen. Zo is het zeker twee dagen lopen van Gwattefareh, het dorpje van de Bora-Bora stam, naar hun buurdorpje Bansenemo, waar de Naidjbeedj wonen. Onderweg daarheen kun je dan in zo'n hoteldorpje overnachten. Als een Mander een bezoek wil brengen aan zijn naaste bureu, de Daranto, moet hij een even grote afstand afleggen, twee tot drie dagen lopen dus. Dit is een normaal beeld in (Noord) Nederlands-Nieuw-Guinea: verscholen in het dichte oerwoud, geïsoleerd van de andere dorpjes, vormt ieder dorpje een wereldje op zichzelf, waar zich het hele leven van deze mensen afspeelt.

In Foewinfareh trof ik een zeer gevarieerd gezelschap aan: er waren enkele Beeuw, waaronder Ebaitj, Norbessie en Barnebettiet; enkele leden van de Darantostam, zoals Fonnep en Biau, en tenslotte ook één Waf: Dantar. Norbessie is in dit gebied bekend als de 'wereldreiziger'. Hij was, toen ik voor het eerst in Foewinfareh aankwam, reeds verscheidene malen met Nederlanders in aanraking geweest, onder meer in de kustplaats Sarmi. Daar had hij ook een 'schat' aan Nederlandse woorden opgedaan, die hij te pas en te onpas gebruikte. Wanneer hij onderweg door bloedzuigers geplaagd werd, riep hij: 'rotzool'; wanneer mijn bagage hem te zwaar werd, bromde hij voor zich uit: 'rotzool'

en wanneer hij 's avonds mijn potje met rijst kookte zong hij in onvervalst Nederlands: 'rotzooi, rotzooi'. Hij kende nog een ander woord, dat hij bij alle mogelijke gelegenheden repeteerde, maar dat kan ik hier echt niet neerschrijven.

Van al deze mannen is Dantar me het meest dierbaar geworden tijdens onze lange tochten. Hij was het, die me inwijdde in de geheimen van het bos, in de visgeheimen en in de geheimen van de jacht. Als een vader zijn kind hielp hij mij over de dunne, glibberige boomstammetjes heen, die als 'bruggen' over rivieren en ravijnen liggen. Als een goed vriend vertelde hij mij in vertrouwen over mensen en de dingen die hen bezighielden. Het regende, toen ik in Foewinfareh aankwam. Twee dagen later regende het nog, waardoor het water in de Tor en de Foewin meters steeg. Kleine oerwoudbeekjes zwollen aan tot machtige stromen, die grote hoeveelheden puin en slib met zich mee voerden. Er zat voor ons niets anders op dan een week te wachten. Eerst wind je je daar over op. 'Tijdverlies', denk je. Maar als je lang genoeg in Nieuw-Guinea bent, wen je wel aan zo'n 'klein' oponthoud. 'Dit is, wat we van deze Papoea's moeten leren', zei eens een Europese handelaar tegen me, 'rust nemen, niet altijd zo veel haast maken'. In een hoteldorpje als Foewinfareh is trouwens ook alles te vinden wat mensen al die dagen nodig hebben: er staan een stuk of vier, vijf huisjes om in te slapen, bestaande uit een op palen rustend vloertje van repen boomschors en een bladeren dak er boven, vol spinraggen en ongedierte; er zijn houten sagovorkjes, die ergens tussen de bladeren van het dak steken en houten sagospatels om de sagobrij te roeren; er hangen ook van bladschede gevouwen manden om het voedsel in klaar te maken. Ergens op de vloer liggen een paar grote stenen, die gebruikt worden om heet water te maken. Dit is de hele huisraad en keukenuitzet. Ieder die voor één

of meerdere dagen zijn intrek neemt in zo'n hoteldorpje, onverschillig van welke stam hij is, kan daarvan gebruik maken. Soms treft men zelfs bananebomen, papjabomen en bladgroenten bij deze dorpjes aan en wie honger heeft mag daarvan eten, ook een vijand. Dat is zo'n ongeschreven wet hier. Alleen vuurgereedschap draagt ieder zelf bij zich, meestal in een van vezel geknoopt netje, dat iedere man hier om zijn hals draagt. Sommigen dragen hun vuurkoker ook in hun oorlel. Barnebettiet bijvoorbeeld. In zijn doorboorde oorlel droeg hij een sierlijk bewerkt bamboekokertje, waarin hij wat tabaksbladeren, een beetje kalk, een geglazuurd steentje en een droog plukje ruwe katoen meedroeg. Door dit steentje tezamen met het plukje katoen hard langs het bamboekokertje te slaan, schiet er een vonkje in de katoen. Dat wordt aangeblazen – soms ook uitgeblazen en dan begint het vuurslaan opnieuw – en tegen een droge houtspaander gehouden. Heel moeizaam krijgt men zo vuur. Wat een geschenk was dan ook een doosje lucifers! Daarvoor wilde men wel een hele dag mijn bagage dragen.

We besloten in zuid-oostelijke richting te trekken: eerst naar het stamgebied van de Daranto en vandaar naar de Mander en de Foja, drie tot vier dagen lopen daar vandaan.

's Ochtends heel vroeg al was iedereen in de weer. De een haalde rotan uit het bos, de ander was bezig om het te splijten en er draagtouwen van te maken, terwijl weer anderen bezig waren met het verdelen van mijn bagage. Om een uur of half acht was ik klaar om te vertrekken. Maar het duurde daarna nog uren voordat zij onder veel geschreeuw en gelach het eens geworden waren over de verdeling van de bagage, wie er voorop zou lopen en welke 'weg' we zouden nemen.

De beide Darantomannen Biau en Fonnap liepen voorop. Over hun linker schouder droegen ze hun

boog met pijlen; in hun rechter hand hielden ze een groot kapmes, waarmee ze een pad kaptten door het oerwoud. Achter hen liep ik en daarna volgden de anderen, eveneens bewapend met pijlen en bogen. Niet dat we altijd zo mooi in een rij liepen. Integendeel. Meestal was er wel een kwartier of meer afstand tussen de verschillende groepjes. Ieder had zo zijn eigen tempo. Maar dat tempo van mijn gidsen lag toch in den regel zo hoog, dat ik vaak in looppas moest lopen om hen bij te kunnen houden. Herhaaldelijk ben ik ze ook kwijt. In het dichte struikgewas ziet hun geoeffend oog voortdurend kleine openingen, waar ze snel doorheen kruipen. Op eens slaan ze daarom links af, dan weer rechts. Nooit loop je langer dan één minuut in dezelfde richting, maar je weg zig-zagt door het donkere woud. Het ene ogenblik zie ik mijn voorman, het volgende is hij verdwenen. In het begin wist ik bijna nooit of hij dan links of rechts was afgeslagen. Ik zag geen enkele opening en stond altijd maar tegen een hoge, groene muur aan te kijken. Ik gaf dan een schreeuw dat ze even moesten wachten en tegelijkertijd vond ik me zo kinderachtig, omdat ik niet eens in staat was achter hen aan te blijven lopen. Dat kan bij hen een kind. Steeds opnieuw probeerde ik dan mijn oog strak op mijn voorman te houden, maar dan botste ik op eens tegen een tak met honderden kleine dorens. Let je op die dorens, die als ragfijne draden naar beneden hangen, dan struikel je over die duizenden wortels op de grond. Zo'n tocht is een eindeloze weg van vallen, stoten, bukken en uitglijden, waarbij nog de ellende komt van die vele bloedzuigers, die via je benen omhoog kruipen of die zich via een tak in je nek laten vallen. Het is ook donker in het oerwoud. Geen zonnestraaltje dringt er binnen. De temperatuur is drukkend. Overal heerst de geur van rottingsprocessen. Af en toe hoor je takken afbreken; soms valt er een boom, die van binnen helemaal verrot is. Nu en dan krijst er

een kakatoe of hoor je de zware wiekslag van de jaarvogels. Krekels begeleiden je met hun gesjirp de hele tocht.

Wanneer je zo enkele honderden kilometers hebt afgelegd, leer je wel lopen in het oerwoud. Je gaat zelf ook openingen zien in het struikgewas en je krijgt een idee in welke richting je loopt. Dan besef je ook opeens, dat het ogenschijnlijk zo dichte oerwoud doorkruist wordt van 'wegen': er is een tak omgeknakt om een wegsplitsing aan te geven; hier en daar zijn er stukjes boombast van de dikke stammen afgeslagen of er steekt een *afgehouden tak met bladeren tussen het struikgewas*, die de reizigers de weg wijst. Je ontdekt zo, dat er duizenden wegen zijn: hoofdwegen en zijwegen, splitsingen en wegkruisingen, waarlangs het verkeer plaats vindt, maar waar ook ongelukken en de dood dreigen. Plotseling staat mijn gids Biau stil. 'Stop', roept hij, 'snel terug!'. En voordat ik goed besef wat er aan de hand is, *rent hij dodelijk verschrikt dezelfde weg terug* die hij gekomen is, mij met zich meetrekkend. Even later slaat hij opeens links af en via een grote, moeilijke omweg komen we weer in dezelfde richting, die we oorspronkelijk hadden.

Het was niet een bordje met 'Verboden toegang' of met 'Wegverlegging', dat Biau zo plotseling dwong terug te gaan en een andere weg te kiezen. Er lag een dode boomkikker op de weg! Een teken van groot gevaar! Ikzelf zou er zonder meer over heen gestapt zijn. Misschien zou ik het diertje wel niet eens gezien hebben. Maar zouden Biau en Fonnep er geen acht op geslagen hebben, ze zouden nooit op hun plek van bestemming zijn aangekomen. 'Onherroepelijk zouden we onderweg de dood gevonden hebben als we die boomkikker niet hadden gezien', meenden zij. 'Je moet zo uitkijken op de weg', hoor ik opeens mijn vriend Dantar achter me zeggen, 'overal loeren dood en gevaar'.

Na een dag lopen bereikten we het Darantodorpje Sauwrigorogagi. Wat me bij aankomst het eerst opviel was, dat het er zo schoon was. Je kon er, bij wijze van spreken, van de grond eten. Niets geen afval of vuil was er te vinden. Dit zou me trouwens steeds weer opvallen in de nog niet onder bestuur gebrachte gebieden. Het is echter beslist geen overdreven gevoel van zindelijkheid dat deze dorpen tot toonbeelden maakt van reinheid, maar de ontzettende angst voor tovenarij, waarvoor afvalstoffen de nodige middelen leveren. En de angst, dat er vreemdelingen in het dorp kunnen komen met de bedoeling afvalstoffen te verzamelen en daar tovenarij mee te plegen is zo groot, dat ieder nauwlettend toeziet nergens en nooit enig vuil achteloos neer te werpen. Vooral in dorpjes, die regelmatig door leden van andere stammen worden bezocht, wordt daar strikt de hand aan gehouden, zelfs indien de vreemdelingen leden van bevriende stammen zijn. Want voor tovenarij voelt men zich alleen veilig onder eigen dorpsgenoten! Nog levendig kan ik me de opschudding bij de Naidjbeedj herinneren toen ik met een aantal dragers van de Bora-Bora hun dorpje Bansenemo bezocht. Zelden kwamen daar vreemdelingen en een blanke, die toch wel de vreemdste onder de vreemdelingen is, was er nog nooit geweest. Onmiddellijk kwam dan ook de 'opruimactie' in werking. Mensen renden van het ene einde van het dorp naar het andere om het vuil op te rapen dat deze of gene er achteloos had neergeworpen: etensresten, uitgespuwde sirihpruimen, haartjes en dergelijke meer. Even later ontstond er geen geringe deining toen het varken van Wénau ergens in een afgelegen hoekje van het dorp de grond bevulde. Ieder begon luidkeels tegen het dier te schelden. 'Je weet toch, dat er vreemden zijn', riepen ze het dier toe, 'en nu breng jij het hele dorp in gevaar'. Vrouwen gooiden met stenen en brandende stukken hout; mannen grepen

hun pijlen om het dier een flinke aframmeling te geven. Maar zo lang wachtte het varken niet! Toen keerde de woede zich tegen Wénau, de bezitter. In allerijl raapte deze het varkensvuil op en wierp het in het vuur.

Wanneer je in een vreemd dorp komt is het eerste wat je dan ook doet: je bekend maken en te vertellen, wat je bedoelingen zijn. Dat bekend maken ging wel. Maar wat moest ik zeggen dat ik kwam doen?

Ik omzeilde dit laatste gewoonlijk door kleine geschenken aan te bieden en zo vriendelijk mogelijk te zijn, onder andere door hard en 'onbeschoft' te lachen. Dat viel altijd wel in goede aarde; Papoea's zijn bijzonder vrolijk en goedlachs. Dan vraag je op de man af: 'Efforian?' Dit is: 'Verstaan wij elkaar? Kunnen wij samen praten?'

Er bestaat in dit grote stroomgebied van de Tor en omgeving een grote taalversplintering. Er zijn stammetjes van 60-80 mensen, die ieder een eigen taal spreken, zoals de Mander, de Ittik en de Dabé bijvoorbeeld. Ik heb bij één stam gewoond, de Bonerif, die nog geen 45 leden telt, maar toch een eigen taal bezat. Soms lijken die talen op elkaar, zoals dat met het Berrick en het Bonerif het geval is; soms ook verschillen die talen zo zeer, dat ieder gesprek tussen leden van zulke stammen reeds bij voorbaat is uitgesloten. Toch duidt die vraag: 'Efforian', 'kunnen wij samen praten?', niet in de aller-eerste plaats op die grote taalverscheidenheid. Het blijkt maar al te vaak, dat er hechte vriendschapsbanden kunnen bestaan tussen stammen die een totaal verschillende taal spreken, terwijl mensen van één taalgroep voortdurend met elkaar op voet van oorlog leven en elkaar in wezen toch niet 'verstaan'. Dit 'verstaan' wordt dan ook bedoeld met de vraag: 'Efforian?' Het betekent zoveel als: 'Zijn wij goede vrienden en kunnen wij daarom met elkaar praten?' Want met je vijand praat je niet. Het ant-

woord kan bevestigend of ontkennend luiden. In het laatste geval zegt men ronduit: '*Fas efforian*', dat wil zeggen: je bent niet welkom, 'tussen ons is geen gesprek mogelijk'. Dan weet je als vreemdeling ook onmiddellijk hoe men over je denkt. Dat is aan de ene kant wel prettig, maar zorg dan ook dat je zo snel mogelijk uit het dorp verdwijnt. Antwoordt men: '*Efforian*,' dan weten de bezoekers dat zij welkom zijn, dat zij met hun gastheren kunnen praten, zelfs al spreken die een heel andere taal! Dat '*efforian*', het 'samen praten' gebeurt allereerst door het gemeenschappelijk nuttigen van een maaltijd, die de gastheren hun gasten aanbieden. Voedsel, praten en vriendschap blijken hier bijzonder nauw met elkaar verbonden te zijn. En dat heus niet alleen hier! Duidt ook niet ons woord 'Compagnon' oorspronkelijk op een metgezel, met wie men samen zijn brood deelde? En hebben galadiners en staatsbanketten, die aan hoge buitenlandse gasten worden aangeboden, niet dezelfde strekking?

Iedere eerste ontmoeting met een nieuwe stam was zo altijd weer een hele gebeurtenis. Nooit kon je ook met zekerheid voorspellen of ze je '*Efforian*' of '*Fas efforian*' zouden toeroepen. Gelukkig heb ik dit laatste maar één keer meegemaakt. Het gebeurde, toen ik een weg zocht van de Boven-Apauwar naar de Mamberamo, de grootste rivier van Noord Nederlands-Nieuw-Guinea.

Hoe weinig welkom we waren bleek al, toen we nauwelijks de Iretti waren overgestoken, een klein riviertje op de grens van het stamgebied van de Naukena, die allervriendelijkst waren, en dat van de Egónnie. Ik zag op eens beide gidsen op de grond vallen, hun gezichten in pijnlijke grimassen vertrokken. Uit hun voeten siepelden kleine straaltjes bloed. Medelijdend en vol verbazing keek ik er naar. Verbaasd vooral, omdat deze mensen, die altijd barvoets lopen zo'n dikke eeltlaag onder hun voeten hebben, dat zij gewoonlijk veel meer kon-

den verdragen dan ik met mijn schoenen. Zij konden van steen op steen springen, waaraan ik mijn schoenen en voeten openhaalde; zij konden uren op gloeiend heet zand staan, waarop ik het zelfs met schoenen aan niet uithield. En nu siepelde bloed door die centimetersdikke eeltlaag! Overal in hun stamgebied hadden de Egónnie lange, scherpe dorens in de grond gezet met de bedoeling, dat iedere vreemde er zijn voeten aan zou openhalen. Het leek wel één groot 'mijnenveld' met dezelfde functie, alleen minder dodelijk. Mijn dappere gidsen zijn toch verder gegaan, met wond-ontstoken voeten. Heel langzaam, eerst met hun tenen voorzichtig de grond aftastend of er geen doornen waren, gingen ze voetje voor voetje verder. Uren deden we zo over één kilometer. Uiteindelijk kwamen we aan een klein riviertje. Daar beduidden mijn gidsen mij, dat het nu mijn beurt was om voorop te lopen. 'Hoe dat nu?', vroeg ik. 'Ik weet toch helemaal de weg niet hier'. We hoefden alleen maar het riviertje te volgen en daar kon ik best voorop lopen, vonden ze. Ik deed het met kloppend hart. Toen ik voorbij een bocht kwam zag ik opeens links van mij op een hoge heuvel een dorpje liggen. Maar ik zag nog veel meer: in vol krijgsornaat stonden er wel twintig mannen op een rij. Ieder had één pijl op zijn strak gespannen boog; in hun andere hand hielden ze nog vijf pijlen, die onmiddellijk op de eerste zouden volgen. Daar stond ik. Twintig pijlen en veertig ogen op me gericht. Ik keerde me om om te vragen wat we nu zeggen moesten. Maar, . . . er was geen gids en geen drager meer te bekennen! Vooruit leek me nu beter dan achteruit. Op handen en voeten klauterde ik de steile, gladde heuvel op naar de plek, waar de Egónnie-mannen stonden. Van dichtbij zagen ze er nog gevaarlijker uit: een 30 cm lang bot stak door hun neustussenschot; twee dunne botjes van zeker 25 cm lang staken door de rug van hun neus schuin naar boven. Grote

brandwonden zaten op hun borst en armen. Prachtige kralenbanden en kettingen van zaden zaten strak om hun voorhoofd. Het waren grote, stevige kerels. De spanning was bijna tastbaar. 'Nogoekwabai', 'Verstaan wij elkaar?', vroeg ik. En tegelijkertijd begon ik zo 'onbeschoft' mogelijk te lachen. Ik haalde scheermesjes, veiligheidsspelden en lucifers te voorschijn en deelde die aan de mannen uit. Langzaam lieten ze hun pijlen zakken. Hun ogen begonnen te stralen en even later bulderden ze van het lachen. Waarom weet ik niet. Dat doet er ook niet toe. Voor het moment waren we (goede) vrienden. Een tijdje later zag ik één van mijn gidsen zijn hoofd heel voorzichtig tussen de bladeren van een paar dichte struiken steken om te zien hoe het met mij was afgelopen. Hij wenkte de anderen, die nu schoorvoetend naderbij kwamen. 'Nogoekwabai?' Maar het antwoord luidde, dat wel de 'meneer', maar niet de gidsen en de dragers in het dorp mochten overnachten. Ze gaven ook alleen mij iets te eten. Ik heb die nacht erg onrustig geslapen, dat beken ik graag, maar mijn dragers hebben helemaal niet geslapen. Afwisselend hebben ze de hele nacht op wacht gestaan, voor mijn veiligheid, naar zij zeiden. Het liefst had ik die nacht ook buiten het dorp geslapen, maar dat was niet meer mogelijk, toen de Egónnie mij eenmaal voedsel hadden aangeboden. Het zou een openlijke daad van vijandschap geweest zijn.

Onze plannen, om van het dorpje Sauwrigorojagi in oostelijke richting te trekken, vielen totaal in duigen toen mijn dragers en gidsen hoorden, dat de Moegit, een nog al woeste stam uit de Meervlakte opnieuw in het gebied van de Boe, een zijrivier van de Tor, waren binnengevallen. In plaats daarvan zijn we toen maar naar het westen gegaan, naar de stamgebieden van de Waf en de Bora-Bora. Na een dag lopen waren we al in het dorpje Goassematin, waar de Waf ons reeds ston-

‘Hoe kan een man leven zonder vrouw?’

Met enige overdrijving mag men wel zeggen, dat het hele leven van de mannen hier draait om vrouwen en voedsel. Deze beide zijn hier trouwens zeer nauw met elkaar verbonden, omdat iedereen in de stam voor zijn voedsel afhankelijk is van de vrouwen: kinderen van hun moeder, mannen van hun echtgenoten. Wie van de mannen geen vrouw of moeder heeft, lijdt honger. De mannen zelf zeiden altijd: ‘Nana, hoe kan een man eten als hij geen vrouw heeft?’ En omdat men zonder voedsel niet kan leven, zei men ook vaak: ‘Hoe kan een man leven zonder vrouw?’ Natuurlijk zeggen de mannen dit niet als er vrouwen in de buurt zijn. ‘Die denken toch al veel te veel, dat wij van hen afhankelijk zijn’, vertelde Auwreitj me geërgerd. De man is zich van zijn eigen zwakte wel bewust, maar toegeven zal hij dit nooit!

Alle stammen in dit gebied leven bijna uitsluitend van sago, die echter maar zelden in voldoende hoeveelheden voorkomt. Er zijn stammen, die daarom voortdurend van het ene sagomoeras naar het andere zwerven; als het ene is uitgeput trekt men naar een volgend. Maar het gebeurt niet zelden, dat die sagomoerassen (nog) geen andere rijpe bomen hebben. Dan lijdt men honger! Want behalve sago is er hier weinig, waarvan men kan leven. Af en toe schieten de mannen een wild varken, dat dan onder alle stamleden wordt verdeeld. De visserij brengt weinig op. Er is wel voldoende vis in de rivieren,

maar het is moeilijk die te bemachtigen. Het is waarlijk geen kleinigheid, ook niet voor deze mensen, om een vis met pijl en boog te schieten of met je handen te vangen. Meer succes hebben die vissers, die met stenen, takken en aarde een klein riviertje afdammen en daarna het water vergiftigen. Maar dat kan men alleen doen als het lange tijd niet geregend heeft en droge dagen zijn hier uiterst zeldzaam. Een hele kleine aanvulling op het eentonige en schaarse sagementu komt van de tuinen. Och, tuin is eigenlijk een te groots woord. Een stuk bos wordt in brand gestoken, hier en daar worden wat takken weggekapt en de tuin is klaar (ladang). Kris kras door elkaar liggen er de omgevallen boomstammen die even later, als het gras en de struiken in de tuinen weer hoog zijn opgegroeid, als voetpad dienen. En nu de gewassen in die tuinen? Alleen een paar bananebomen en papjabomen. Meer niet. Er zijn zelfs stammen, die nog helemaal niet weten wat planten is en die daarom uitsluitend leven van wat de natuur hun biedt. En dat is zowel hier als overal in Nieuw-Guinea bar en bar weinig! Er zijn wat vruchten, (broodboom, matoa), wat groenten (kankoeng) een paar soorten vogels (jaarvogels, kroonduiven, kakatoe), die men zelden kan bemachtigen, en verder eet men alles wat er in het bos aan groot en klein wild voorkomt: leguanen, kikkers, krabben, larven en allerlei wriemelend (on)gedierte, waar een Europeaan beslist zijn neus voor optrekt. Voor de nodige eiwitvoorziening zijn deze dieren echter belangrijker dan de wilde varkens, waarvan de stam er misschien hoogstens elke maand één heeft, en de vis. Op een keer kom ik in een dorpje, ergens diep in het binnenland, en ontdek tot mijn grote verbazing dat ze daar kippen hebben; dat wil zeggen, een stuk of drie, vier kippen en wel tien hanen. Ik vroeg hun of ze geen eieren hadden. 'Eieren?'. Heel verbaasd keken ze mij aan. Ze dachten dat ik hen in de maling nam. Wat eieren zijn

wisten ze wel, maar dan eieren van de boskip (maleo). Deze dieren bouwen in het bos grote nesthopen van takken en bladeren, die wel twee meter hoog zijn en een doorsnee hebben van een meter of zes. In de diepe gang van die nesthopen leggen ze hun eieren. Zodra de mensen zo'n nesthoop ontdekt hebben, wordt hij tot de grond toe afgegraven om die eieren er uit te halen. Meestal zit daar ook al een kuiken in. Maar dat kippen ook eieren konden leggen, neen, daar hadden ze nog nooit van gehoord. Iedereen ging ijverig aan het zoeken. Een poosje later kwam Sofor me heel boos vertellen, dat hij geen enkel ei gevonden had. 'Waar zijn die kippen van jou?', vroeg ik hem. Hij wees ze aan: 'Die is van mij, en die, en die.' Doodleuk wees hij op drie hanen. Het heeft me dagen gekost om die lieden uit te leggen wat het verschil is tussen een hen en een haan; dat de eerste eieren legt, kuikens uitbroedt, enz. Toen ze dit begrepen hadden, werden ze opeens woedend. Mannen grepen hun pijlen en wilden op het oorlogspad gaan. Wat bleek? Nog geen week daarvoor waren ze op bezoek geweest bij een 'bevriende' stam achter de kust, waar ze voor het eerst in hun leven deze kippen zagen. Ze konden die wel kopen tegen betaling van varkensvlees), pijlen, en casuarisveren. Maar voor een 'grote kip' (haan!) vroegen die mensen onder andere maar twee pijlen en voor een 'kleine kip' (hen) onder meer vijf pijlen en varkensvlees. Iedereen dacht toen heel slim te zijn en kocht zo'n 'grote kip'. Hevig verontwaardigd waren ze toen ze het werkelijke verschil tussen een 'grote kip' en een 'kleine kip' hoorden en meteen wilde een aantal mannen wraak nemen door een pijloverval.

Neen, veel aanvulling heeft men niet op het eentonige sagomenu, dat hier overal hoofdvoedsel is. Als dat schaars is, lijdt men meer honger dan ooit. Het hele dagelijkse leven en werken staat dan ook in het teken

van de voedselvoorziening, die hier in de eerste plaats een vrouwelijke aangelegenheid is.

Dat geldt allereerst voor het winnen van de sago. Dit is wel zo'n specifieke vrouwenarbeid, dat de mannen het sagoeroeras zelf nooit betreden. Voor bepaalde mannen is dat zelfs helemaal verboden. Vrouwen hakken zelf de sagopalmen om, slaan de takken er af en verwijderen dan op een aantal plaatsen de bast van de stam. Nu kan het kloppen beginnen. Iedere vrouw heeft een houten klopper, een *djòk*, waarmee ze het binnenste van de stam, het merg dus, tot pulp slaat. De vrouwen zitten daarbij op de stam en schrapen met hun voeten het geklopte merg bij elkaar. Tijdens het kloppen zelf zingen de vrouwen een sterk ritmisch gezang, dat zichtbare uitwerking heeft op het tempo en vooral op het uithoudingsvermogen van de vrouwen. Want het sagokloppen is een bijzonder zwaar werk! De inhoud van die liederen varieert, maar zonder uitzondering hebben ze betrekking op de sago, die 'bezworen' wordt om 'losser' te worden en om 'eruit' te komen. Vrouwen bij de Bora-Bora zongen meestal: '*Dja-trèk, dja-trèk; samèh-trèk, samèh-trèk, dja-trèk, dja-trèk*', enz. Het lied houdt een 'bevel' in, dat de inhoud van de sagoboom veranderen moet in '*trèk*', dat is de pulp. Dit laatste wordt in een leeggeklopte sagoboomstam gewassen, waarna het water door een doek van geklopte boombast geperst wordt en in een andere bak wordt opgevangen, eveneens een uitgeklopte sagoboomstam. Dit roodkleurige water, waarin door het 'wassen' het sago-meel is opgelost, laat men later weglopen, waarna het sago-meel op de bodem van de uitgeholde boomstam achterblijft. Na een hele dag hard zwoegen kan een vrouw ongeveer zoveel sago bijeen hebben, dat haar gezin er één of twee dagen van kan eten. Minstens om de andere dag moeten de vrouwen dit zware werk verrichten. Maar als er weinig sago is of als er nieuwe bomen omge-

hakt moeten worden, moet de vrouw er elke dag op uit om sago te kloppen.

Behalve het kloppen van sago is ook het verzorgen van de tamme varkens typisch vrouwenwerk. Tijdens de jacht worden wel eens kleine varkentjes gevangen, die de mannen dan mee naar hun dorp nemen en aan de vrouwen geven om ze te verzorgen. De mannen zouden dat weliswaar graag zelf doen, maar het zijn nu eenmaal de vrouwen, die hier over het voedsel beschikken. In bijna ieder dorp lopen meestal een stuk of vier, vijf varkens rond, die geheel en al deel uitmaken van de dorpsgemeenschap: ze wonen er, net als de mensen, ze eten er en zolang ze nog klein zijn slapen ze ook in de *huisjes*, tussen de vrouwen en de kinderen. Varkens zijn een deel van het gezin! Hier ontmoeten we nu één van die vele mystische relaties, die voor ons verstandelijke westerlingen vaak zo moeilijk te vatten zijn. De verzorgster spreekt het varkentje aan met '*amtanèb*', mijn kind, en de werkelijke kinderen van die vrouw noemen dat varken 'broer' of 'zuster'. Het varken krijgt ook een naam, net als alle mensen. Wanneer Bostar, een Mander, die zelf al grote kinderen heeft, op bezoek ging bij verwanten in een ander dorpje, riep hij zo hard als hij kon: 'Tiebiejééééé'. Vrijwel onmiddellijk kwam snurkend en grommend uit het dichte struikgewas zijn 'jongere broer' Tiebiejé aanlopen. Tiebiejé is een varken, dat door Bostar's moeder wordt verzorgd. En al gaat de weg naar dat andere dorp ook door moerassen, langs steile berghellingen en door diepe rivieren, Tiebiejé volgt zijn 'oudere broer' overal. Onderweg loopt Bostar ook tegen hem te praten. 'Kijk, Nana', zei Bostar dan, 'Tiebiejé denkt er ook zo over'. Een veel nauwere band bestond nog tussen de vrouw Aaire en haar varkensdochtertje Jasje, dat ze zelfs aan haar eigen borst heeft gevoegd.

Maar kleine varkentjes worden groot en de tijd komt,

dat het geslacht moet worden. Een verre verwant pijnlt het dier op het moment, dat het niets vermoedend op het dorpspleintje aan een brok sago staat te kluiven. Het dier wordt dan met een scherp geslepen slag tand in stukken gesneden en boven een groot houtvuur ge-roosterd. Het vlees wordt onder alle dorpsgenoten ver-deeld, alleen de 'moeder', de 'vader' en de 'broers en zusters' van het dier eten er niet van. 'Wie eet er nu zijn eigen kind op!' zei Waronne eens heel verontwaardigd tegen me toen ik haar vroeg, waarom zij niet van het varkensvlees at. Het lijkt op het eerste gezicht mis-schien vreemd, dat er vrouwen (en mannen) zijn, die alleen maar de last (van het verzorgen) hebben, terwijl de anderen alleen de lust (van het eten) hebben. Maar dat is toch niet helemaal zo. De verzorgers gebruiken het varkensvlees meestal als een ruilmiddel: zij geven het vlees en krijgen er hondetanden of casuarisveren voor in de plaats. Het vlees dient ook om bepaalde ver-plichtingen jegens aangetrouwde familieleden na te ko-men en tenslotte – en dit is zeker niet het minst belang-rijke – geeft het uitdelen van varkensvlees de eigenaar zelf veel macht en aanzien in het dorp!

Om toch zelf ook van het varkensvlees te kunnen eten – uiteindelijk is voedsel hier schaars en varkensvlees is een zeer begeerd voedsel – zijn tal van stammen zo slim om hun varkens door andere stammen te laten ver-zorgen. Daarvoor geven ze dan een kleine vergoeding in de vorm van pijlen, hondetanden of andere gebruiks-voorwerpen. Zo hebben de Bonerif varkens bij de Mander; de Ségar en de Waf laten hun varkens door de Bora-Bora verzorgen en de Bora-Bora brengen hun varkens naar de Daranto. Wanneer zo'n varken geslacht wordt mag niet de verzorger, maar wel de feitelijke eigenaar van het vlees eten.

Deze mystische verbondenheid tussen mensen, dieren planten en dingen uit zich nog op tal van andere ma-

nieren. Als een vrouw sterft, dan worden ook haar varkens gedood. Maar niemand zal ooit van dat vlees mogen eten. Het wordt in stukken gesneden en aan de honden gegeven. De jager, die een wild varken geschoten heeft, mag er zelf ook niet van eten. Er blijkt een te nauwe verbondenheid tussen hem en het dier te bestaan, dat hij tijdens het jagen heeft toegesproken en toegezongen. Dat doet ook de visser. Op het moment, dat hij zijn giftige wortels onder water heen en weer beweegt, zingt hij: 'Goerriéé, goeriréé,' (ga dood, ga dood), of hij fluistert: 'aadebaai, aadebaai,' (sterf gauw, sterf gauw). Weer andere mannen zingen het dier toe, dat het moet komen bovendrijven. Als de vis gevangen is legt de visser het op de oever van de rivier en gaat verder. Een ander dan die de vis gevangen heeft raapt het dier op en neemt het mee naar huis.

De voedselpositie van deze Papoea's is allesbehalve rooskleurig. Dagelijks moet een harde strijd om het bestaan gevochten worden, die ook in het hele maatschappelijke en godsdienstige leven tot uiting komt. Maar niet zelden blijkt de mens in deze strijd een verliezer te zijn: soms heeft men dagen lang niets anders te eten dan wat bladgroenten en larven, slechts 'genoeg' voor één maaltijd per dag. En 'k heb ook menigmaal meege maakt, dat er helemaal niets te eten was. Aardverschuivingen en overstromingen zijn daarnaast gevaren, die deze mensen voortdurend met vernietiging bedreigen. Waarlijk, de natuur heeft deze mensen bijzonder stiefmoederlijk bedeed.

Doordat deze samenleving voor haar voedsel zo zeer van de vrouwen afhankelijk is, nemen deze vrouwen zelf een niet onaanzienlijke positie in. In alle dorpsaangelegenheden heeft een vrouw evenveel te zeggen als een man, zo niet meer. En de openbare mening wordt voor een zeer groot deel door de vrouwen bepaald.

Wanneer bijvoorbeeld de vrouwen iets tegen een vreemdeling hebben, of hij nu blank of zwart is, verlaten ze en bloc het dorp. Dat is dan voor de mannen een teken om de vreemdeling op een meer of minder hardhandige wijze uit het dorp te verwijderen. Het zijn in feite de vrouwen, die uitmaken of er een 'efforan' of een 'fas efforian' geldt. Een vrouw bezit ook eigen bomen en tuinen, soms zelfs meer dan een man. Zij heeft ook evenveel rechten op de grond en kan, zonder eerst haar man te vragen, anderen toestemming geven van die rechten gebruik te maken. Sommige mensen, die deze vrouwen elke dag zo hard zien zwoegen, terwijl de mannen een lekker lui leventje leiden, hebben zich vaak door deze uiterlijke dingen laten misleiden en gedacht, dat vrouwen min of meer de slaven van de mannen waren. Niets is minder waar! In menig opzicht bekleeden deze vrouwen in hun samenleving zelfs een hogere positie dan de vrouwen bij ons. Een vrouw kan hier zelfs een man ten huwelijk vragen en zó ver is het in Nederland toch nog niet gekomen, althans niet officieel. Maar strijd tussen mannen en vrouwen om bepaalde rechten bestaat ook op Nieuw-Guinea. Eens hadden een paar Mandervrouwen een aantal vrouwen van de Bonerif toestemming gegeven om sago te kloppen op het grondgebied van de Mander. Die arme Bonerif leden al weken honger. Hun sagovoorraad was totaal uitgeput. De Mander hadden toen – als enigen overigens – een ruime voorraad sagopalmen. Toen de mannen hiervan hoorden, maakten ze zich daar vreselijk boos over. 'Nu hebben we zelf al zo weinig en nu geven jullie nog sago weg ook', zeiden ze en ze vroegen mij toen of ik er geen stokje voor wilde steken. Maar ik wachtte me wel om mijn vingers te branden. En hoe meer de mannen zich in hun 'zwakheid' opwonden, hoe minder de vrouwen zich iets van hen aantrokken. Later is dit geschil in der minne bijgelegd toen de vrouwen een compromis aan-

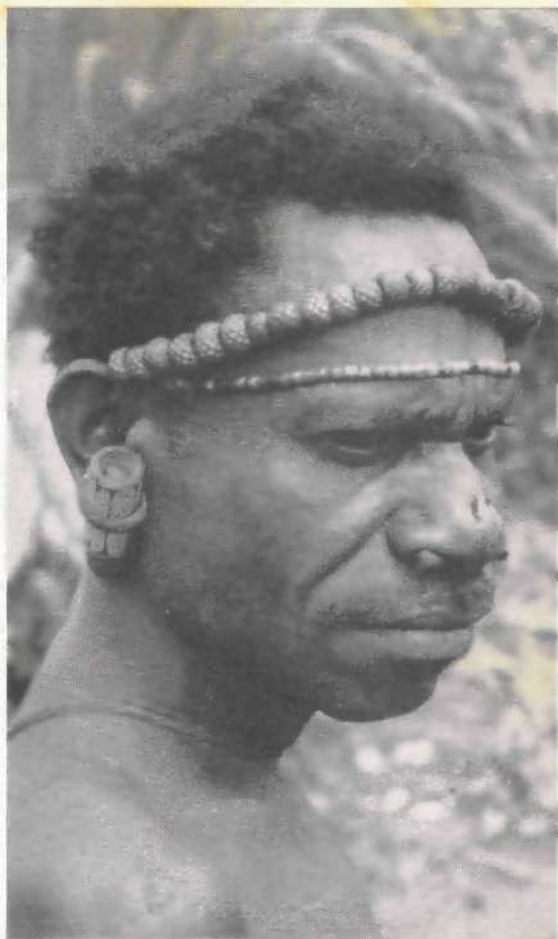
vaardden, dat ze de Bonerif zeven sagobomen zouden geven, altijd nog een niet gering aantal!

Een opvallend verschijnsel is, dat er overal in dit gebied veel meer mannen zijn dan vrouwen. Een paar cijfers spreken voor zichzelf:

Bevolkingscijfers van het Torgebied (1958)

Stam:	Aantal mannen:	Aantal vrouwen:	Aantal jongens: (0-17)	Aantal meisjes: (0-15)
<i>Ségar</i>	27	17	15	8
<i>Bora-Bora</i>	32	18	22	7
<i>Daranto</i>	17	11	11	6
<i>Mander</i>	28	22	21	10
<i>Beeuw</i>	21	13	14	8
TOTAAL	125	81	83	39

Ongetwijfeld zullen deze cijfers invloed hebben op de positie van de vrouwen in deze stammen, maar het allerbelangrijkste gevolg is, dat zeker 40% van alle mannen vrijgezel is. En er is hier werkelijk niemand, die hen daarom benijdt! Wel mogen ze 'vrij' geslachtsverkeer uitoefenen met nagenoeg ieder ongetrouwd meisje in het dorp en zelfs nog wel met enkele gehuwde vrouwen, zoals de echtgenote van hun oudere broer, maar hun grootste probleem is: 'Wie zorgt er voor mijn voedsel?' Zolang ze jong waren, zorgde hun moeder voor hen. Maar als ze een jaar of 25-30 geworden zijn, hebben de meesten geen moeder meer. Sommigen hebben een zuster, die hen wel wat sago wil afstaan. Maar ook dat is altijd maar een schijntje! Deze vrouwen hebben nu eenmaal eerst te zorgen voor hun eigen man en kinderen en bij deze schaarste aan sago blijft er voor een ongetrouwde broer echt niet meer veel over. Neen, de positie van deze vrijgezellen tegen wil en dank is echt niet bijzonder rooskleurig.⁵ De meesten zijn dan ook 'gedwongen' om voor kortere of langere tijd hun dorp



1. Wérau, gids van de Moerinjerwa



2 'Brug' over de Mowèh met gids Toffer



3 Katoear met volgepropt 'bagagenetje' om
zijn hals en kalk-kalebass in zijn hand



4 Dorp aan de rivier. Samonente (aan de Tor) telt ongeveer 30 mensen, allen behorend tot de Berrick stam.



5 Woning bij de Berrick-Tenwer, compleet met 'huisraad en keukenuitzet'



6 Arbodji gaat op jacht

7 Beeuw-vrouw Siewèh met kind





8 De boomkangeroe die Soengkait 'verleidde'



9 Essem bij de visvangst



10 Vrijgezellenhuis bij de Naidjbeedj

11 Ogwannèh, kort na het verlaten van het
geboortehutje. Haar armen en borst vol brand-
merken.





12 De glunderende gezichten van Nokor, Beise en Mauwē (v.l.n.r.), die met plezier staan te luisteren naar een gesprek over het aanstaande huwelijk van Beise



13 Papoea transport op de snelstromende Tor



14 Idabon, één van de vele Naidjbeedj vrijgezellen, die met een vlot de Foewin afzakt



15 Ségar mannen op bezoek bij de Bora-Bora om 'hemdjies' te ruilen tegen pijlen en varkensvlees



16 Het dorp Gwattefareh. (Bora-Bora)

te verlaten in de hoop, ergens anders voedsel te vinden. Nu deze dorpen in aanraking komen met het bestuur kunnen deze vrijgezellen werk vinden op goevernementsbedrijven of bij Europese handelaren, die dan loon in de vorm van voedsel uitbetalen. Maar dat is toch maar een noodoplossing. 'Wie gaat er nu graag uit zijn eigen dorp weg!', verzekerden de mannen mij. Een mens leeft uiteindelijk ook niet van 'brood' alleen. En als je lang uit je dorp weg bent, heb je nooit eens de kans om te trouwen. 'Want het is toch zo, Nana, hoe kan een man leven zonder vrouw?'

Over houwen en trouwen

Wil een man trouwen, dan moet hij voor zijn aanstaande vrouw een zuster of ook wel een ander vrouwelijk familielid in ruil geven. Tjirison van de Manderstam had een oogje laten vallen op Mammaais en daarom stapt hij op zekere dag naar haar oudere broer Nègwan om met hem eens over dat huwelijk te praten. Natuurlijk komt bij dat gesprek ook meteen ter sprake welk meisje Tjirison voor Mammaais in ruil wil geven. Nègwan was in de wolken, toen Tjirison hem zijn jongere zuster Tennèmbir aanbood. Nu weet een man in de meeste gevallen heus wel welk meisje hem voor zijn zuster in ruil zal worden aangeboden. Er zijn in elk dorp immers maar zo weinig ongetrouwde meisjes. Maar de gewoonte eist nu eenmaal, dat iedere man doet alsof hij het niet weet. Trouwens, het is opvallend, dat dit 'doen alsof' bij alle voorbereidingen voor het huwelijk zo'n grote rol speelt. Wanneer twee mannen het samen eens zijn dat ze elkaar hun zusters zullen geven, moet, min of meer voor de vorm, ook nog de toestemming gevraagd worden aan moeders broeder en aan de vader van de bruid. Wel wetende, dat zij toch weinig hebben in te brengen als de partners zelf het al met elkaar eens zijn, beginnen zij zich vreselijk op te winden, wanneer een man die toestemming officieel komt vragen. 'Het meisje is er wel', schreeuwt de vader in (voorgewende) toorn, 'maar ik ben boos'. Dat wil zo veel zeggen als: 'Ik voel er niets voor dat meisje aan jou af te

staan.' De aanstaande schoonzoon springt dan op en antwoordt woedend onder meer: 'Ik wil haar niet meer trouwen'. Dan draait hij zich om, springt uit het huisje en rent het bos in. Even later vlucht het meisje hem achterna, hetgeen de eerste openbare aankondiging is van het huwelijk.

Enkele dagen voor het huwelijk plaats vindt, trekken de aanstaande bruidjes naar het sagomoeras om voor hun mannen sago te kloppen. Op de dag van het huwelijk zelf komen ze weer terug en tegen de avond maken ze de sagopap klaar: in een mand van gevouwen blad-schede halen ze water. Daar werpen ze zo lang hete stenen in, tot het water behoorlijk warm is. Dit warme water gieten ze in een bak met sago-meel, waarna al roerende een stijfselachtige brij ontstaat, de 'pepéda'. Om het geheel wat smakelijker te maken, perst men er soms nog wat wilde citroenen in uit. Nu kan de huwelijksplechtigheid beginnen: Tjirison gaat met zijn benen gespreid op de grond zitten, vlak voor het huisje waar hij straks met zijn bruidje zijn intrek zal nemen. Mammaais, zijn bruidje, gaat in dezelfde houding tegenover hem zitten, haar bemodderde voeten tegen die van Tjirison gedrukt. Tussen hen beiden in staat de bak met pepéda. Mammaais steekt haar vorkje in die stijfselachtige brij, rukt een flinke portie los, draait dan het vorkje razend snel enige malen rond en stopt het dan in de mond van haar echtgenoot. Symbolisch wil men hiermee uitdrukken, dat de vrouw voortaan haar man van voedsel zal voorzien. Tijdens deze handeling staan de andere dorpsbewoners om het jonge paar heen te lachen en te schreeuwen. 'Als je altijd zo veel sago krijgt als nu', roept Abies, 'dan heb je het niet slecht getroffen'. En een ander schreeuwt: 'Tjirison heeft het in geen enkel opzicht slecht getroffen'. De stemming zit er meteen in. De ene kwinkslag volgt op de andere. Maar allemaal gaan ze over 'het eten van pepéda', dat evenwel

een dubbelzinnige betekenis heeft. Het kan betekenen: iemand voedsel geven, maar het kan ook betekenen: 'seksueel verkeer uitoefenen'. De uitroep van Abies had dan ook veel meer betrekking daarop en op de huwelijkstrouw van het jonge vrouwtje, dan op iets anders. Een gehuwde vrouw, die een andere man sago aanbiedt, pleegt daarmee al overspelt!

Met deze enige ceremonie is het huwelijk voltrokken. Het is alles nog al sober: geen bruidsjaponnen of hoge hoeden; geen recepties of diners; ook geen feestneuzen, toeters of guirlandes. De bruidjes lopen in hun doekjes van geklopte boomschors, net als iedere andere dag. Ze hadden zich zelfs niet eens voor deze speciale gelegenheid gewassen.

Door het huwelijk zijn tal van mensen in het dorp in een totaal andere verhouding tot elkaar komen te staan. Tjirison en Nègwan bijvoorbeeld waren voor hun huwelijk elkaars beste vrienden. Altijd trokken ze met elkaar op. Maar nu Nègwan getrouwd is met een zuster van Tjirison en omgekeerd is die intieme verhouding verbroken. Voortaan mogen ze elkaar niet meer bij hun voornaam noemen, maar moeten ze elkaar eerbiedig 'moesa' noemen. Aan deze 'naamtaboe', het verbod elkaar bij de naam te noemen, wordt zo streng de hand gehouden, dat de mannen zelfs geen woorden mogen uitspreken, die enigszins op die naam lijken. De zwager van Auwreitj bijvoorbeeld heet Makkeitj. Toen ik met Auwreitj als gids een tocht maakte naar het brongebied van de Apauwar, kwamen we aan een rivier, die niet op mijn kaartje stond aangegeven. Ik wilde hem intekenen en vroeg daarom aan Auwreitj hoe die rivier heette. 'Ik weet het niet', zei hij lachend. Maar ik voelde, dat hij stond te 'liegen'. Hoe ik ook verder aandrong, Auwreitj weigerde de naam van die rivier te noemen. Toen we later in een klein hoteldorpje aankwamen trof Auwreitj

er een bekende. Hij sprong op hem toe en zei: 'Toe zeg, vertel jij meneer even gauw hoe die rivier heet, je weet wel, die rivier van mijn zwager'. De rivier bleek de Makkai te zijn, een naam, die zó veel leek op die van Auwreitj' zwager, dat hij hem niet mocht uitspreken. Anders zou hij zware hoofdpijn of erge buikpijn krijgen.

Eén van de Daranto mannen heet Fonnap. Nu is het woord voor water in hun taal 'fòb' en dat betekent, dat geen enkel aangetrouwd familielid van Fonnap (zwaegers, schoonzusters, schoonouders, enz.) een doodgewoon woord als 'fòh' (water) mogen gebruiken. Nu het Maleis langzaam in dit gebied binnendringt gebruiken die mensen in plaats van hun eigen woord 'fòh' eenvoudig 'air', het Maleise woord voor water, waarmee ze prachtig de moeilijkheid van deze naamtaboe omzeilen.

Veel strenger nog zijn de gedragsregels tussen Tjirison en de ouders van zijn vrouw. Vroeger liep hij bij hen in en uit; hij noemde hen zelfs 'vader' en 'moeder' of hij sprak hen gewoon bij hun voornaam aan. Nu mag hij hen helemaal niet meer aanspreken en bij tal van stammen mogen schoonmoeder en schoonzoon elkaar niet eens meer zien. Waarlijk, onze mopjes over schoonmoeders zouden best allemaal hier ontstaan kunnen zijn. Wanneer Biau zijn schoonmoeder zag aankomen en een ontmoeting onvermijdelijk was, draaide hij haar gauw zijn rug toe. Op een keer zeg ik tegen hem: 'Biau, waarom doe je dat toch?' Kijkt hij me aan en antwoordt doodleuk: 'Omdat ik zoveel van mijn schoonmoeder houd!' 'k Dacht eerst, dat hij me in de maling nam, maar hij meende het werkelijk. 'Zou ik haar niet mijn rug toe keren', vertelde hij verder, 'dan zou zij zich schamen en erg verlegen worden. En dat wil ik haar niet aandoen. Zo blijven we steeds goede vrienden.'

En dan te bedenken, dat de mannen hier bijna steeds met meisjes uit hun eigen dorpje trouwen, waar ieder iedereen elke dag tegen het lijf loopt en waar je ook je

schoonouders nooit kunt ontlopen. Maar die toestand lijkt bepaald onhoudbaar, wanneer je als man bij je schoonouders in huis komt te wonen, hetgeen volstrekt geen uitzondering is. De arme Dantar bijvoorbeeld kon het dan ook in het huisje van zijn schoonouders nooit uithouden. Hoe kan het ook anders als je met twee gezinnen in een huisje woont van twee bij drie meter, zonder enige afscheiding. Meestal zwierf hij door de bossen, waar hij ergens een klein hutje voor zichzelf had opgetrokken.

Toen Siétassir van de Bonerif stam trouwde kwam ook zijn schoonmoeder bij hem inwonen en de regels eisten, dat hij zich tegenover haar net zo zou gedragen als Tjirison, Dantar, Mauwé en Biau. Maar Siétassir vond een veel betere oplossing: hij is korte tijd later eenvoudig ook nog met zijn schoonmoeder getrouwd, waardoor hij niets meer met al die 'schoonmoedertaboe's' te maken had. Nu was zij immers (ook) zijn eigen vrouw.

De verhoudingen door een huwelijk ontstaan zijn soms zeer ingewikkeld: tegenover de oudere zuster van je vrouw heb je je heel anders te gedragen, dan tegenover haar jongere zuster. Een man staat tot de vrouw van zijn oudere broer ook weer in een heel andere verhouding dan tot de vrouw van zijn jongere broer: hij mag haar naam niet noemen; hij mag haar niet aanspreken en bij sommige stammen mag hij haar niet eens meer zien. En dan te bedenken, dat zo'n vrouw voor haar huwelijk wellicht een nichtje van je was of een goede vriendin. De oudere broer van mijn moeder is in alle opzichten een zeer belangrijke figuur, maar de oudere broer van mijn vader hangt er veelal maar zo'n beetje bij.

Zo moet je tegenover elk familielid een speciale houding in acht nemen. Sommigen van die familieleden mag je niet bij hun naam noemen of moet je zo veel

mogelijk mijden; anderen moet je eerbied betuigen en weer anderen kun je plagen en treiteren zo veel als je wilt. Ja, er bestaat bij tal van stammen zelfs een regel, dat je bepaalde familieleden van je met opzet treitert, zonder dat ze boos mogen worden. Op zekere dag loopt Barnebettiet een sigaar te roken. Zijn neefje van zusterszijde ziet dat, vliegt op hem af, rukt die sigaar uit zijn mond en rookt hem daarna zelf heel parmantig op. Andere familieleden, zoals de kinderen van moeders broeder, treiter je op andere manieren: je stompt en slaat hen of je scheldt hen uit waar iedereen bij zit. Boos worden mogen ze niet. Bij gelegenheid neem je ook eens iets van hen weg, zoals varkenstanden of een paar waardevolle casuarisveren. Normaal komen zulke 'diefstalletjes' nooit voor. Ieder weet strikt het eigendom van de anderen te waarden. Maar nu moet het als een 'scherts' worden opgevat. Men spreekt dan ook wel van een 'schertsverhouding', die zelfs nog van kracht blijft, wanneer deze mensen al lang onder Nederlands Bestuur staan. Biewer bijvoorbeeld had eens dagen lang in dienst van een Europese handelaar staan zwoegen om een mand dammar (hars) te tappen. Dat was voor hem een kapitaal bezit! Terwijl hij eventjes weg is komt zijn neefje Angwa, haalt die volle mand weg en zet er een lege voor in de plaats, alleen maar om te plagen.

Toch zijn ook deze plagerijen en scheldpartijen net zulke uitingen van vriendschap als die typische mijdingshouding van Biau. Tot die conclusie kwam onder andere de Engelse etnoloog Radcliffe-Brown. Hij zegt, dat zowel de strenge mijding van bepaalde familieleden als het plagen en treiteren van anderen ten doel hebben om ruzies en conflicten in de samenleving te voorkomen⁶. Men kan zich voorstellen hoe moeilijk het is om tegenover naaste familieleden, met wie je dag in dag uit in een zelfde huisje of dorpje moet samen

wonen, afstand te bewaren; niet tegen hen te praten, hun naam niet te noemen en ze niet te ontmoeten. Telkens weer moet je je inhouden, je beheersen en je gaat dingen opkroppen. Zoiets kun je echter onmogelijk lang volhouden. Je wilt toch ook wel eens je opgekropte gemoed luchten en je opgeschroefde gedrag ontspannen. Die 'uitlaat' vind je dan in je gedrag tegenover je neefjes van moederszijde bijvoorbeeld, die je dat geeft wat je door al die strenge mijdingen en eerbiedsverhoudingen tegenover anderen hebt moeten opkroppen. Zo wordt het noodzakelijke evenwicht hersteld, zowel in de mensen zelf als ook in de dorpsgemeenschap als geheel.

Deze verhoudingen tussen de familieleden worden nog ingewikkelder als men bedenkt, dat bij tal van stammen de regel bestaat, dat men alleen mag trouwen met leden van de eigen stam (Stam-endogamie). En aangezien de meeste van die stammen niet groter zijn dan 60-85 mensen, woont de hele stam in één dorpje bijeen. De mannen moeten in dat geval dus steeds trouwen met een meisje uit hun eigen, kleine dorpje (dorpsendogamie) en op enkele uitzonderingen na wordt daar streng de hand aan gehouden. Dat is nu al jaren, ja, generaties zo gegaan, waardoor alle mensen van de stam – en van het dorp – familie van elkaar zijn. En tegenover elk van die familieleden past weer een bepaald gedrag!

Maar wanneer allen familie van elkaar zijn betekent dat ook, dat iedere man steeds met een familielid trouwt. Tjirison bijvoorbeeld trouwde met een nichtje en kreeg zijn oom en tante als schoonouders. De meeste mensen zijn daardoor dus op meer dan één manier aan elkaar verwant. Toen Mosbar met Aaire trouwde kreeg hij Marassi als schoonvader, die zijn neef was van moederszijde. En Osman trouwde met een meisje, dat hij voor die tijd 'dochter' noemde en dat een nichtje van hem was. Nu past tegenover elk van die verwanten een

bepaald gedrag, maar hoe moet dat nu als één man tegelijkertijd je oom, je neef en je schoonvader is? En dit is echt niet zo maar een denkbeeldig geval. De één moet je regelmatig geschenken geven en eerbied betuigen, de ander mag je niet bij zijn naam noemen of moet je zelfs helemaal mijden en een derde moet je juist treiteren zoveel als je maar kunt.

Ik had ontdekt, dat mijn kleine cadeautjes als scheermesjes, spelden e.d., die ik af en toe de mensen toestopte, steeds van eigenaar verwisselden. Zodra bijvoorbeeld mijn dragers hun 'loon' ontvangen hadden, kwamen hun familieleden, die ze eerbied verschuldigd waren (ooms, zwagers, schoonbroers, naamgevers) en eisten hun 'geschenken' op. Om nu eens precies te weten te komen hoe de familieverhoudingen in zo'n dorp werkelijk lagen, deelde ik een aantal petjes uit. Daar waren ze wild op. De beschaving 'in top'! Het waren allemaal reclamepetjes. Zo kreeg Ewan een rood petje met een blauwe klep waarop stond: 'Lambretta'. Aan Sarin gaf ik een wit petje met een gele klep en het woord: 'Omo', enz., enz. Sommigen droegen het petje een tijdje en gaven het daarna weg. Als de volgende bezitter het een tijdje gedragen had gaf hij het weer verder aan een van zijn schuldeisers-familieleden. Zo circuleerden deze petjes - en de andere Europese artikelen - door het hele dorp als onderdeel van die eerbiedbetuigingen en ruilverplichtingen, die door huwelijken zijn ontstaan. Het gebeurt ook, dat men verwanten heeft buiten zijn eigen dorp en dan worden ook die bij deze 'goederencirculatie' betrokken. Op deze wijze circuleren reeds Europese artikelen in het diepste binnenland van Nieuw-Guinea, lang voordat ooit een Europeaan er zijn voet gezet heeft.

Het uitdelen van die petjes was wel een handige manier om te weten te komen hoe de mensen in een stam of dorp zich tegenover elkaar gedragen, maar het gaf

toch slechts een onvolledig beeld van de ingewikkelde verhouding in deze primitieve dorpsamenleving. Er bestaat daarnaast evenwel een vrij doeltreffende en ook meer wetenschappelijke methode om die menselijke verhoudingen te leren kennen: dat is te ontdekken, met wat voor termen men elk van zijn verwanten aanduidt. Want men mag in grote lijnen wel aannemen, dat er verband bestaat tussen het gedrag jegens bepaalde familieleden en de term, waarmee men hen aanduidt. Wanneer ik bijvoorbeeld als man de vrouw van mijn oudere broer streng moet mijden, terwijl ik mag schertsen en stoeien met de vrouw van mijn jongere broer, dan blijkt steeds weer opnieuw, dat ik die beide schoonzusjes niet met dezelfde verwantschapsterm aanduid. Omgekeerd, wanneer een vrouw zich tegenover de oudere broer van haar man precies zo moet gedragen als tegenover haar schoonvader, dan zal dat ook blijken uit de termen, waarmee zij die twee familieleden aanduidt. In dit geval gebruikt ze voor die twee verschillende verwanten één en dezelfde term. De terminologie is zo min of meer een weerspiegeling van bepaalde familieverhoudingen en een overzicht van de verwantschapstermen in een bepaalde stam geeft al dadelijk een aardig inzicht in de menselijke verhoudingen. Zo blijkt er hier overal slechts één term te bestaan voor mijn vader en de (jongste) broer van mijn vader: 'owa', terwijl de broer van mijn moeder met een heel andere term wordt aangeduid. ('*memme*'). Maar ik gedraag me tegenover de laatste dan ook heel anders. Zo goed als alle stammen gebruiken slechts één term voor broeder en zuster. Maar aangezien tegenover een oudere broer een heel ander gedrag past dan tegenover een jongere, worden deze beide verwanten ieder met een afzonderlijke term aangesproken. Toch is de wijze, waarop Papoea's hun familieleden noemen niets vreemder dan de manier, waarop wij dat in Europa doen. In Nederland maken wij bij-

voorbeeld geen verschil tussen een oom van moederszijde en een oom van vaderszijde. We noemen zelfs ook nog de man van vaders zuster en de man van moeders zuster: 'oom'. Dat is, eerlijk gezegd, toch wel vreemd. Het zijn toch vier (geheel) verschillende verwanten. Bij de meeste Papoeastammen past tegenover elk van deze verwanten een ander gedrag en dat uit zich dan ook in de termen, waarmee elk van hen wordt aangeduid:

	VaOuBr ^a	VaJoBr	MoBr	VaZuMa	MoZuMa
<i>Nederland:</i>	oom	oom	oom	oom	oom
<i>Ségarstam:</i>	mamakaai	tideka	babocaaï	mamaree	tettebore

Natuurlijk is het niet mogelijk om voor elke verwant een afzonderlijke term te gebruiken. Het gedragspatroon is dan ook veel gevarieerder dan dat van de verwantschapstermen. Stel je voor: ieder mens heeft weliswaar slechts 7 verwanten van de eerste graad (primaire verwanten): vader, moeder, broeder, zuster, man, dochter en zoon, maar buiten je gezin zijn er 33 verwanten van de tweede graad (secundaire verwanten), zoals de broers van mijn vader, de man van mijn zuster, enz., en 151 zg. tertiaire verwanten, zoals de vrouw van vaders broer, de zuster van de man van mijn dochter, enz., enz. Uit praktische overwegingen duiden ook Papoea's van het binnenland van de Tor niet elk van deze verwanten aan met een afzonderlijke term. Als voorbeeld werd trouwens al genoemd de term owa, waarmee zowel mijn vader als de broer van mijn vader wordt bedoeld. Zo ontstonden er termen zoals onze term: oom, die dus voor een hele groep van familieleden gelden. Men noemt zo'n term een 'klassifikatoire term'. Verschillende verwanten, tegenover wie een

a) Dit is een afkorting van Vaders Oudere Broer. Bij het afkorten van verwantschapstermen worden steeds de eerste twee letters gebruikt van elk woord. Moeders jongere broer is zo: MoJoBr en VaZuMa betekent: vaders zusters man.

soortgelijk gedrag past, worden dan met één en dezelfde term aangeduid. Dat doen wij; dat doen deze Papoea's ook. Alleen de *wijze* waarop men die verwanten in groepen indeelt (klassificeert), verschilt van land tot land en van stam tot stam. Het Engelse woord 'cousin' betekent zowel neef als nicht en dat geldt ook voor de Berrik term: 'bekkam'. Noch de Engelsen, noch deze Papoeastam houden hierbij rekening met het verschil in sekse. Wij Nederlanders doen dat bij onze termen neef en nicht wel. Maar aan de andere kant kan een neef bij ons zowel een zoon van de broer van mijn vader zijn als ook een zoon van mijn eigen broer. Hier worden dus verwanten uit twee verschillende generaties met één en dezelfde term aangeduid. De Ségar, in het binnenland van Noord Nieuw-Guinea, doen iets dergelijks. Die gebruiken namelijk maar één term voor grootvader (MoVa) en voor oom (MoZuMa).

De meesten van ons zullen nu toch wel over de gedachte heen zijn, dat ons systeem van klassificeren 'normaal' is en dat van deze Papoea's abnormaal. Men doet het anders. In Nederland leggen we veel nadruk op het verschil in sekse. De Ittikstam in het binnenland van Nieuw-Guinea doet dat iets minder, maar hecht weer veel meer waarde aan het verschil in leeftijd tussen de verschillende verwanten. De Mander en de Foja daarentegen hechten weer zo veel waarde aan het verschil in sekse, dat ze niet alleen de sekse van de aangesproken verwant onderscheiden, zoals wij in Nederland: oomtante; neef-nicht; zwager-schoonzuster, enz., maar ook nog de sekse van de spreker. Dus, als ik een jongen ben zeg ik tegen mijn oudere broer: 'aja', maar mijn zusje zegt tegen diezelfde oudere broer: 'iestènne'. Een jongen noemt zijn jongere zuster: 'somoer', maar een meisje noemt dat zelfde jongere zusje: 'koestaneh'. De verhouding tussen twee broers of twee zusters is nu eenmaal heel anders dan de verhouding tussen een broer en een

zuster. Dat is zelfs bij ons min of meer het geval.

Menigeen in Europa zal wellicht de zucht geslaakt hebben: 'Lastig zijn deze ingewikkelde verhoudingen allemaal!' Maar dat zijn ze toch echt niet. De stammen zijn heel klein en van kinds af aan raak je er mee vertrouwd. Ieder weet nu precies in wat voor verhouding hij (of zij) tot alle andere leden van de stam of van de dorpsgemeenschap staat. Vergissen is uitgesloten en het leven wordt er veel eenvoudiger door. Wat hebben wij niet vele tientallen dikke wetboeken nodig, die de gedragingen van de mensen met elkaar moeten regelen: Burgerlijk Wetboek, Wetboek van Koophandel, Wetboek van Strafrecht en zo vele andere wetboeken en wetten. Wie in Nederland kent die allemaal? Bepalen we ons alleen maar eens tot die vele regels, die ons gedrag tegenover de weggebruikers regelen! En dagelijks is onze Tweede Kamer bezig met het 'maken' van nieuwe wetten, die de verhoudingen van mensen tegenover elkaar of van de mensen tegenover de overheid moeten regelen. Neen, ingewikkeld is de zaak bij ons. En de zaken worden nog hoe langer hoe gecompliceerder! In deze Papoea samenlevingen regelt zich alles vanzelf. Ieder weet precies hoe hij zich tegenover de anderen te gedragen heeft. Wanneer dan ook twee mensen, die elkaar vreemd zijn, elkaar ontmoeten, wordt allereerst nagegaan in welke familieverhouding ze tot elkaar staan. Men gaat eens rustig samen op de grond of op een boomstam zitten en gaat na, waar men ergens een gemeenschappelijke verwant heeft. Is het niet in deze generatie, dan wellicht in die van vader of in die van groot-, overgroot- of bet-overgrootvader. Hele geslachtsregisters kennen die mensen uit hun hoofd, met alle schandaaltjes door die 'vaderen' bedreven erbij. Hebben ze eenmaal ontdekt in welke familieverhouding ze tot elkaar staan, dan weet ieder ook precies hoe hij zich tegenover de ander te gedragen heeft: mijding, eer-

bied of schertsverhouding. Dat maakt het 'samen léven' wel gemakkelijker. Het kan natuurlijk ook voorkomen, dat een Papoea uit het Torgebied iemand ontmoet die hij in dit grote schema van verwanten niet kan thuisbrengen, zodat hij ook niet weet wat voor gedragsregels jegens hem passen. Zo iemand is dan een 'vreemde' en in dat geval kiest men maar het zekere voor het onzekere en neemt men een vijandige houding aan. Welke houding zou je anders tegenover een vreemde moeten aannemen? Hij kan wel gekomen zijn met de bedoeling om tovenarij te plegen. Ja, dat is wel zo goed als zeker. Elke vreemde en dat is dus iedere niet-verwant, is daarom een vijand. Blijkt die vijand achteraf toch een vriend te zijn, dan wordt hij eenvoudig in de familie opgenomen. Een vriend is een broeder! Vandaar, dat na een aantal weken de Bora-Bora bij me kwamen en vroegen: 'Nana, hoe moeten we jou nu noemen, 'owa' of 'memme'? (vader of moeders broeder?) Het was in hun ogen ondenkbaar, dat een vriend een niet-verwant, en daardoor een vreemde zou blijven.

Keren we nu nog even terug naar het ruilhuwelijk zelf, dat trouwens in heel Nieuw-Guinea zo'n grote verbreiding heeft. Het ruilhuwelijk blijkt de basis te zijn van al deze maatschappelijke verhoudingen, zeker, maar het kan ook aanleiding zijn tot vele complicaties en conflicten. Immers, een ruilhuwelijk, waarbij dus een man zijn zuster 'inruilt' tegen de zuster van een andere man, kan natuurlijk alleen maar goed functioneren, als alle vier mensen het met die ruil eens zijn. Arbodji, een Bora-Bora, wilde trouwen met Débar, een flinke, vlijtige vrouw. Hij ging daarom naar Osman toe, haar moeders broeder, om er eens over te praten. Osman was er zeer mee ingenomen, omdat Arbodji hem zijn zuster Nokor in ruil aanbood. Osman en Nokor, twee wat oudere mensen al, hadden altijd al heimelijk op een ge-

legenheid gewacht om samen te kunnen trouwen en nu was die kans er eindelijk! Alles was afgesproken; het hele dorp, dat wil zeggen, de hele familie was er voor. Maar op het laatste ogenblik gingen beide huwelijken toch niet door, omdat Débar weigerde om met zo'n 'schobbejak' als Arbodji te trouwen. Hoe men ook praatte, smeekte, aandrong, niets hielp. Débar bleef onvermurwbaar. Ze weigerde pertinent om zich aan Arbodji te laten uithuwelijken. Met dit ene voorbeeld uit vele wil ik hier allereerst duidelijk stellen, dat een vrouw hier niet zo maar een 'ruilartikel' is, zoals misschien deze of gene zou denken. Dat zou trouwens ook helemaal niet in overeenstemming zijn met die vrij hoge positie, die de vrouw in deze samenleving inneemt. Wanneer een vrouw niet 'ingeruild' wil worden, gaat een huwelijk ook niet door! En er zijn ook gevallen bekend, waarbij een meisje zelf het initiatief nam tot een huwelijk.

Toen Débar weigerde om met Arbodji te trouwen sprong tot grote ergernis van die beiden ook het huwelijk tussen Osman en Nokor af. De opvatting van deze mensen is nu eenmaal: 'Er moet geruild worden' en Arbodji weigerde dus zijn zuster Nokor zó maar weg te geven. 'Alle ellende, alle ruzies en alle oorlogen' zeggen de mensen hier, 'zijn ontstaan, omdat er huwelijken gesloten werden, zonder dat er aan die verplichting van ruil was voldaan!' Om nu één van de twee huwelijken toch te laten doorgaan, worden andere mensen bij de ruil betrokken, waardoor een driehoeksruil ontstaat, of een vierhoeks-, vijfhoeks-, zeshoeksruil of zelfs nog ingewikkelder situaties. Maar het is zonder meer duidelijk, dat er in deze hele kleine gemeenschappen niet zo maar twee, drie, vier of vijf paartjes zijn, die op één dag willen trouwen. Misschien komt een huwelijk twee maal per jaar voor, veel vaker toch niet. Zo'n indirecte ruil op zichzelf biedt dan ook geen oplossing, maar de ruil

wordt eenvoudig uitgesteld. Dan kan een huwelijk wel doorgaan. Toen Sarin met Moantse, de zuster van Woram wilde trouwen, had hij niet zo gauw een zuster of een nichtje bij de hand, die hij aan Woram in ruil kon geven. De ruil werd toen uitgesteld: Sarin kreeg inderdaad het meisje Moantse in ruil voor de belofte, dat hij 'te zijner tijd' aan Woram een ander meisje zou geven. Dit is nu min of meer het normale beeld geworden. Zelden trouwen er twee paartjes tegelijkertijd, zoals bij een direkte ruil, maar meestal is er sprake van een uitgestelde ruil, waarbij dan in de regel ook meer dan twee paartjes betrokken zijn. Het komt er zelfs op neer, dat in de loop der jaren praktisch iedere dorpsbewoner op de een of andere manier bij zo'n ruilafpraak betrokken is. Zolang die ruilschuld: groot één vrouw, niet volstaan is, staat degene die de vrouw ontvangen heeft bij zijn zwager (schuldeiser) in het krijt. Al die tijd is hij ook verplicht zijn schuldeiser regelmatig geschenken aan te bieden, zoals vis, casuarisveren, pijlen en tegenwoordig vooral ook Europese artikelen. Al die artikelen kunnen echter nooit die schuld delgen! Hij blijft zijn schuldeiser een vrouw schuldig! Doordat praktisch iedere man van het dorp bij deze ingewikkelde ruilafspraken is betrokken, komt het erop neer, dat ieder aan een ander geschenken moet geven en van weer een ander geschenken krijgt. Een aardig inzicht in deze dorpsverhoudingen werd gekregen door het uitdelen van die petjes.

Maar wat nu, als een man geen zuster of nichtje heeft om in te ruilen? Het antwoord van deze mensen is erg kort: 'Wie geen zuster heeft kan niet trouwen!' Gelukkig wordt ook hier de soep niet zo heet gegeten als hij wordt opgediend, maar het zegt toch wel iets over de enorme betekenis van de ruil.

Waarom eist men toch, dat een man steeds een andere vrouw voor zijn echtgenote in ruil moet geven? We

kunnen er lang en breed over praten, maar het komt hier op neer: de vrouw heeft in deze samenleving bijzonder hoge waarde! Dit lijkt misschien in tegenspraak met de ruil zelf, waarbij het ene meisje tegen het andere 'verkwanseld' wordt, maar dat zien wij dan met verkeerde ogen! Zonder een vrouw immers hebben haar familieleden niets te eten! Het weggeven van een vrouw aan een ander betekent een enorm verlies dat ook niet met geld of goëderen is goed te maken. De familie van de vrouw verliest in haar een levengeefster en dat in dubbele zin des woords. De vrouw zorgt voor het voedsel van de familie, waardoor deze in leven blijft, het is echter ook alleen de vrouw die het leven kan voortbrengen, waardoor de familie kan blijven voortbestaan. Door het huwelijk zullen zowel het voedsel dat de vrouw produceert, als haar kinderen, aan anderen ten goede komen. Dit grote verlies - het is een zaak van leven of dood, van voortbestaan of uitsterven - kan alleen vergoed worden door een andere vrouw, die voor haar in ruil ontvangen wordt. Ruil is bittere noodzaak. Het gaat om het leven van de familie. Vandaar ook die opmerking: 'Als er niet wordt geruild ontstaan ruzies, oorlogen en ondergang!'

Toen Woram wilde trouwen stapte hij naar zijn zwager Sarin toe, aan wie hij vroeger eens zijn zuster Moantse gegeven had in ruil voor de belofte, dat Sarin hem 'te zijner tijd' een vrouw zou bezorgen, en vroeg hem: 'Moesa, waar blijft die vrouw van mij?' Sarin zelf had geen zuster of nichtje meer. Maar hij had intussen kans gezien een pleegdochttertje aan te nemen: Orbath, een meisje van een jaar of acht. Dat meisje bood hij Woram aan en deze accepteerde haar. Het huwelijk werd gesloten. De kleine Orbath ging (met haar pleegmoeder) sago halen en stopte het in de mond van Woram, ook al wist ze niet wat de bedoeling er van was. Er zijn nog meer gevallen van zulke 'kinderhuwelijken'

bekend, onder andere dat van het negen-jarige meisje Jasje, dat met Wérauwer, een man van een jaar of zeven-entwintig trouwde. Deze 'kind-vrouw-tjes' mogen echter, zolang ze kind zijn, beslist niet met hun echtgenoten samen wonen. Zeker tot een jaar of 15 blijft zo'n meisje bij haar ouders of verzorgers en de echtgenoten moeten elkaar mijden, waar ze kunnen. Ze mogen nooit samen alleen zijn; ze mogen elkaar geen hand geven en zelfs niet in elkaars nabijheid komen. Ik mocht dan ook geen foto maken van het echtpaar! Pas als het meisje 'volwassen' is, geeft de dorpsgemeenschap de toestemming tot de echtelijke samenleving.

Mijn vriend Gwennem was een jaar of dertig toen hij eveneens een meisje van een jaar of negen kreeg aangeboden in ruil voor zijn zuster Entse. Gwennem nam het aanbod aan. 't Is altijd nog beter een klein meisje tot vrouw te hebben, die over een paar jaar wel voor je kan zorgen, dan helemaal geen vrouw te hebben. Want 'hoe kan een man leven zonder vrouw?' Jaren lang ging alles goed. Toen werd het meisje ziek en stierf. Gwennem was razend. Hij eiste onmiddellijk zijn zuster Entse terug. 'De ruil is niet geldig', vond hij. 'Jullie hebt mij iets minderwaardigs in handen gestopt', schreeuwde hij de familie van zijn zwager toe. – Tja, dat is nu het grote risico van zo'n kinderhuwelijks. Waar twee ruilen, . . . Gwennem is nooit over zijn verontwaardiging heen gekomen. De mensen zeggen, dat hij uit wraak door middel van tovenarij de 'buik van Entse heeft toegesloten', waardoor zij geen kinderen kan krijgen. Het is inderdaad opvallend, dat Entse al die jaren dat ze nu getrouwd is nooit kinderen heeft gekregen. Voor de mensen hier het duidelijkste 'bewijs' van tovenarij! Toen ik Gwennem er eens naar vroeg, grijnsde hij begrijpend, maar tovenarij plegen? Nee! 'k Weet niet eens hoe dat moet', loog hij.

Het ligt min of meer voor de hand, dat een ruilhuwelijks, hoe gecompliceerd het dan ook door die indirecte

en uitgestelde vierhoeks-, vijfhoeks-, zeshoeksruilen, enz. mag zijn, alleen goed kan functioneren als er (ongeveer) even veel mannen als vrouwen zijn. Maar dit is het nu, wat op het ogenblik bij deze stammen zoveel moeilijkheden veroorzaakt: er zijn veel minder meisjes en vrouwen, dan jongens en mannen. Wat de mogelijke oorzaken daarvan zijn zullen we later zien (hoofdstuk 10), maar in elke stam, in elk dorp leeft nu een grote groep mannen, die gedoemd zijn vrijgezel te blijven. Alles wordt dan ook in het werk gesteld om ten koste van alles een vrouw te verwerven. Sommigen van hen krijgen een vrouw door het overlijden van een oudere broer. Een man hier heeft namelijk recht op de weduwe van zijn (oudere) broer (Leviraat). Een andere, zeer veel voorkomende manier om aan een vrouw te komen zonder te ruilen is: haar ergens anders te roven. Soms gebeurt dat met toestemming van het meisje zelf. Katoear bijvoorbeeld had een aantal jaren geleden zijn zuster Wiré aan zijn neef Gwennem gegeven in ruil voor de belofte dat hij te zijner tijd een vrouw voor haar zou terugkrijgen. Maar Gwennem kon die belofte onmogelijk houden. Hij had geen zuster, nichtje, pleegdochtertje of wat voor familielid dan ook om in ruil te geven. Op zekere dag, tijdens een dansfeest bij de Naidjbeedj, ontmoet Katoear een meisje uit die stam met wie hij graag wil trouwen. En het meisje Goré wil zelf ook wel. Maar de Naidjbeedj weigerden om Goré aan Katoear af te staan. Ze was al aan iemand anders beloofd en bovendien tobben de Naidjbeedj met een even groot tekort aan vrouwen en meisjes als de Bora-Bora, de Ségar, de Daranto en welke stam dan ook. Goré werd vanaf dat ogenblik beter bewaakt dan ooit. Katoear sprak er eens met zijn zwager Gwennem over. Hij stelde voor, dat Gwennem Goré zou gaan roven. Dan was hij meteen van zijn ruilschuld af. Met een aantal helpers heeft Gwennem dat inderdaad klaar gespeeld. Op zekere dag

overvielen zij het groepje vrouwen, dat bezig was met het bereiden van de sago, namen Goré mee, en renden naar hun dorp terug, ongeveer twee dagen lopen daar vandaan. *Oorlog tussen beide stammen was er het onvermijdelijke gevolg van.* En de opmerking van deze mensen, dat oorlogen ontstaan, omdat er niet geruild wordt, is niet eens zo gek. Zulke roofovervallen komen geregeld voor. In 1957 roofden de Naidjbeedj zelf een aantal Séwan-vrouwen, die, niets vermoedend, in hun sagomoeras bezig waren met sagokloppen. Geen wonder, dat hier geen enkele vrouw zonder bewaking van één of meerdere mannen het bos mag intrekken. Als de vrouwen sagokloppen staan altijd een aantal mannen in de buurt van het sagomoeras op wacht om toe te zien, dat de vrouwen niet geroofd worden of . . ., dat zij in het geheim geen afspraakje hebben met andere mannen. Er zijn stammen in dit brongebied van de Tor, zoals onder meer de Borto, de Ittik en de Warès, die de naam hebben echte 'vrouwenrovers' te zijn. Maar laten we ze er niet te hard om veroordelen! Het is soms een zaak van leven of dood. 'Hoe kan een man leven zonder vrouw!'

Het kan ook gebeuren, dat een meisje al door haar broer of oom aan een andere man in ruil is aangeboden, maar dat zij zelf haar zinnen gezet heeft op een ander. *Dat gooit natuurlijk het hele ingewikkelde schema van ruilafspraken en ruilbeloften in de war en wordt daarom door de hele familie zo veel mogelijk tegen gegaan.* De enige manier om dan toch nog je eigen zin door te drijven is te vluchten en je zo aan die vele verplichtingen onttrekken (vluchthuwelijk). Eboam was verliefd geworden op Foesnar en wilde haar dolgraag trouwen. *Maar hij had twee dingen tegen: hij had zelf geen zusje of nichtje om voor haar in ruil te geven en in de tweede plaats had Foesnar een oudere broer Woeraré en een oom Moeri, die haar beiden wilden inruilen voor een vrouw voor zichzelf.* Maar de zielen van Eboam en

Foesnar waren 'gloeiend aaneen gesmeed'. De hele familie, het hele dorp was tegen hen en eisten van Foesnar dat ze zou trouwen met de man, die haar broer voor haar had uitgekozen. En als ze dan die niet wilde hebben, moest ze de man nemen, die Moeri voor haar bestemd had. En als ook dat huwelijk niet doorging, dan moest ze nog maar wachten tot Eboam een ander meisje in ruil kon geven. Volkomen logisch dat men zo dacht. Maar wachten? Hoelang? Eboam en Foesnar besloten de knoop door te hakken. 'Geen water blust dit vuur', zong Vondel al. Heimelijk zijn ze uit hun dorp weg gevlucht. Ergens in het bos, ruim een dag lopen van hun dorpje vandaan, hebben ze een klein bivakje opgetrokken waar ze nu in alle eenzaamheid wonen. Neen, Papoea's zijn geen mensen, die zich door anderen de wet laten voorschrijven. Ze laten zich niet dwingen, ook niet door de wet van hun eigen gewoonten. Herhaaldelijk tref je dan ook op je tochten zulke eenzame bivakjes aan, waar een man met zijn gezin woont, ver weg van het eigen dorp en van de eigen familie. En al is het leven dan nog veel moeilijker en knaagt de honger meer dan ooit, liever een zwaar en gevaarlijk leven in vrijheid, dan een makkelijker leven in gebondenheid. Dat vond ook de Ségar vrouw Nannaméje. Tegen haar zin was ze getrouwd met Essem, maar ze had er later vrijwillig in berust. Toen Essem echter zijn vrouw niet al te best behandelde verliet ze boos het huisje waar ze woonde en vluchtte naar de jachthut van Sieber, ergens hoog in het gebergte. Zonder te ruilen kwam Sieber zo aan zijn vrouw. Door die daad heeft Nannaméje haar man Essem zo belachelijk gemaakt, dat die zich voor schande niet meer in zijn eigen dorp durft te vertonen. 'Wat een kerel', lachten de Ségar, 'die kan niet eens zorgen dat zijn eigen vrouw bij hem blijft!' En er is niets erger, dan in je eigen dorpje belachelijk gemaakt te worden.

Zo'n vlucht als die van Nannaméje is de enige manier, waarop een huwelijk verbroken kan worden. Als een vrouw niets meer om haar man geeft, kan ze weglopen en er zijn altijd wel genoeg andere mannen, die zo'n vrouw, met of zonder kinderen, graag willen hebben. Toch gebeurt dit zo goed als nooit. Zo'n vlucht als die van Nannaméje is hoge uitzondering. En dat is toch opvallend! Het huwelijk is hier een vrijwillige vorm van samenleven tussen man en vrouw, die heel gemakkelijk verbroken kan worden. Maar de huwelijksband blijkt desondanks veel sterker te zijn dan bij menig door de wet 'gebonden' verbintenis. Echtscheidingen komen naar verhouding bij ons veel en veel meer voor, terwijl het toch veel moeilijker is om te scheiden. Zijn daar oorzaken voor?

Liefde is ook hier het 'krachtigste cement, dat harten bindt'. Misschien heeft deze of gene de indruk gekregen dat de enige reden, waarom mensen hier met elkaar trouwen is, dat een man een vrouw nodig heeft om voor zijn voedsel te zorgen. Neen, heus, er zijn meer redenen! Toen Bostar ging trouwen vroeg ik hem eens: 'Zeg, waarom wil je nu juist zo graag met Waai trouwen?' Antwoordt hij: 'Nou, dat is ook een vraag. Heb je dat leuke gezichtje dan nog niet gezien en dat leuke figuurtje?' Hij was 'smoorverliefd' op haar, zoals dat heet en zoals ze dat zelf ook zeggen hier. Zonder hier voor moralist te willen spelen, geloof ik, dat het een fout is, dat in onze samenleving die romantiek en sex appeal te veel op de voorgrond geplaatst worden. In films, in boeken, in tijdschriften, en bij gesprekken wordt alleen dat maar belangrijk gevonden en wordt alleen maar daar op geteld. Je kunt tegenwoordig zelfs geen reclameplaatje meer zien van een tekoop aangeboden auto, televisietoestel, tubes scheercrème of tandpasta, schrijfpapier, e.a., of er staat een allercharmantst glimlachende en bijzonder aantrekkelijke jongedame bij, de één nog aan-

trekkelijker dan de ander. De dames bedoel ik, niet de tubes tandpasta. Vele mannen is die abnormale opschroefing van lichamelijke aantrekkelijkheid veel te machtig (zedendelicten) en als basis voor een huwelijk blijkt dit alles veel te zwak (vele echtscheidingen). Deze Papoea's overdrijven (veelal) weer naar de andere kant: 'Als een vrouw niet genoeg sago kan bereiden, wil ik haar niet hebben'. Een aardig voorbeeld hiervan was het huwelijk van Kawak. Hij zou met Singkèh trouwen en ontdekte toen, dat ze op haar onderlichaam cascado had, een ongevaarlijke huidziekte, waarbij allerlei schilfertjes op de huid gaan zitten. 'Hoe kan zij nu goede sago klaarmaken', was het argument van Kawak en hij verbrak de 'verloving'. Korte tijd daarna is Singkèh met Bassin getrouwd. Maar over het algemeen berust het huwelijk hier èn op persoonlijke aantrekkingskracht – de genoemde voorbeelden zijn duidelijk genoeg – èn op het bewustzijn van man en vrouw, dat ze elkaar nodig hebben. En dat bedoel ik heus niet alleen in materieel opzicht. Het is soms ontroerend om te zien hoe een man als Foaro zijn vrouw met zorgen omringt en hoe hij haar met eerbied tegemoet treedt. Op een dag komt hij zelfs met een hele lading brandhout op zijn nek het dorp binnen. Iedereen begon er hard om te lachen, mannen, vrouwen, opgeschoten jongens. Een man doet nu eenmaal geen vrouwenwerk hier. Daardoor maak je je belachelijk, zowel bij mannen als bij vrouwen. Maar Foaro trok zich daar niets van aan. 'Mada (zijn vrouw) was zo moe', vertelde Foaro me later, 'daarom heb ik haar wat geholpen'. En wat te denken van Ewan, die zijn hele loon van twee maanden hard werken besteedde om voor zijn vrouw een 'jurk' te kopen. Neen, liefde tussen man en vrouw ontbreekt hier allerminst. Een duidelijk bewijs daarvan is vooral ook die grote en diepe snijwond aan het bovendijbeen van mannen en meisjes. Wanneer twee (jonge) mensen

veel van elkaar houden en samen willen trouwen, brengen ze elkaar met een scherpe varkenstand een grote en diepe snijwond toe aan het bovendijbeen. Toen Ewan nog niet getrouwd was, heeft hij mij zijn wond eens laten zien: 10 cm lang en 1 cm breed. 'Niemand kan nu meer verhinderen, dat ik met Wéjin trouw', zei hij vastberaden. De grote littekens die achterblijven zou men kunnen vergelijken met de 'verlovingsring' bij ons. Er zijn ook wel eens mannen, die twee of zelfs drie van zulke littekens hebben. Maar dat zijn dan beslist geen 'eretekens'.

Wat doe je nu als een meisje je liefde onbeantwoord laat? Het moet toch van twee kanten komen! Wanneer iemand zo ongeveer de vraag aan één van deze Papoea mannen zou stellen, zouden zijn ogen gaan glinsteren, hij zou zijn mond dicht bij je oor brengen en fluisteren: 'Wambo'

Wambo is lied, dans, gevoel, geest, macht en boomblad, die alle worden gebruikt om de vrouw, die men begeert, te veroveren en haar liefde op te wekken. Er bestaan verscheidene middeltjes om een meisje 'verliefd' op je te maken, maar die verleidingen kan een meisje nog wel weerstaan. 'Wambo', zeggen de mannen, 'is niet te weerstaan!'

'Heel lang geleden leefde er hier een vrouw, die Soengkait heette. Op een dag, terwijl ze bezig was met sagokloppen, kwam een boomkangeroe, die haar 'verleidde'. Haar man voelde zich bedrogen en maakte jacht op die boomkangeroe. Maar zijn vrouw kreeg hij niet terug. Ze wilde zelf niet. Maar de boomkangeroe bood hem in ruil voor haar een boomblad aan en een lied. Zou hij dat lied zingen en het boomblad een of andere vrouw in handen spelen, dan zou die vrouw hem onmiddellijk achterna lopen. Ze zou die macht van Wambo niet kunnen weerstaan, zelfs niet al was ze al getrouwd en hield ze dolveel van haar man en van haar kinderen'.

Het is geen wonder, dat bij zo'n groot tekort aan vrouwen en meisjes Wambo zo'n allesbeheersende rol speelt hier. Mannen, die hun vrouwen onder geen beding willen missen vertellen hun de meest verschrikkelijke dingen over die 'boosaardige Wambo'. Maar dat versterkt slechts het geloof in die verleidende macht en juist door dat geloof werkt de Wambo. Mannen, die geen vrouw hebben, dansen en zingen bijna voortdurend Wambo. Daarvoor moeten zij echter eerst een Wambo-varken schieten. Anders heeft ook het dansen en het zingen geen effect. Dagen, soms weken is men op jacht om een varken te schieten, dat voor Wambo gebruikt kan worden. Maar als dat 'geofferd' is, is ook geen vrouw meer veilig voor die verleiding: 's nachts komen de mannen op het dorpspleintje bij elkaar om de kangeroedans te dansen, dezelfde dans, waarmee de boomkangeroe eens de vrouw Soengkait verleidde, en ondertussen zingen zij: 'Sauwri, wil je mij volgen? Singkèh, ik wil je ontmoeten. Vanavond nog zal ik je aanraken!' Soms verhalen de liederen precies, wat de zanger wil. Soms ook zijn de woorden zinnebeeldig, maar toch voor ieder volkomen duidelijk. Mannen bewaken hun dochters, vrouwen of zusters, dat niemand hun een boomblad of een betelnoot in handen kan spelen. De meisjes zelf raken opgewonden en vluchten soms het bos in. En dat is nu juist de bedoeling van de zingende dansers!

Dag en nacht wordt Wambo gezongen. In het vele herhalen schuilt de macht! Het lijkt echter ook, alsof dat gezang 'bevrijdend' werkt, de mannen een zekere rust geeft en hen over bepaalde spanningen heen helpt. Die functie heeft elk zingen en dansen weliswaar min of meer, maar het blijft bepaald opvallend, dat de mannen vooral na zeer inspannende en gevaarlijke tochten - gevaarlijk om de ravijnen, om de vijandelijke stammen of om de bedreiging van tovenarij - altijd Wambo zongen.

Maar ja, een man heeft ook elk ogenblik van de dag en van de nacht die verleidende macht nodig!

Gezien het grote tekort aan vrouwen, waardoor ongeveer 30-40% van de mannen vrijgezel is, is het verbazingwekkend hoeveel mannen nog met meer dan één vrouw getrouwd zijn. Eén man had hier zelfs drie vrouwen. Maar eerlijkheidshalve moet ik erbij vermelden, dat de meeste polygame mannen oud zijn en bovendien getrouwd zijn met oude vrouwen. Jonge vrouwen trouwen veel liever met jonge mannen. Deze laatsten zouden zich trouwens erg belachelijk maken als ze met een oude(re) vrouw zouden trouwen. Er was er maar één, die het heeft aangedurfd: Gomabir, een man van een jaar of 30, die met een heel oude weduwe (Nokor) is getrouwd. Zijn behoefte aan 'voedsel' was kennelijk groter dan zijn angst om uitgelachen te worden. Maar kort nadat het huwelijk gesloten was hebben Gomabir en Nokor zich in alle eenzaamheid teruggetrokken. Ze leven nu samen ergens in een bivakje, niet ver van het sagomoeras Kabegoeimie. Maar toch: al zijn er slechts weinig jonge mannen met twee vrouwen, dat polygamie inderdaad voorkomt bij zo'n tekort aan vrouwen en die strenge verplichting om te ruilen, blijft verbazingwekkend. Maar 't is al overal in de wereld hetzelfde, eerlijk verdeeld is het nergens. Bij het ene volk is het het geld, bij het andere zijn het de vrouwen!

De dag was nauwelijks aangebroken, de ochtendnevel hing nog boven het dal van de Tennem, toen Djiri bij me kwam. Op zichzelf was dat niet zo vreemd. Djiri zat vaak bij me. Hij is een rustige en vriendelijke man, die altijd merkwaardig goed op de hoogte is van de laatste nieuwtjes in en buiten het dorp. En die verhalen over de mensen en de dingen, die hen bezighouden weet hij altijd zo vlot en tevens met zo veel begrip te vertellen, dat ieder altijd graag naar hem zit te luisteren. Maar deze ochtend was er iets vreemds aan Djiri. Hij keek somber en zonder één woord te zeggen ging hij naast me zitten. Ik was juist bezig een paar grote gaten in mijn sokken te stoppen en wachtte dus maar af wat Djiri me nu zou vertellen. Maar hij bleef zwijgen en somber voor zich uit staren. Er heerste echter een geladen stilte. Na enkele minuten kwam eindelijk het hoge woord eruit: 'Nana, vandaag wordt het kind van Moantse geboren.' De woorden kwamen er wat hortend en stotend uit. Dat was anders niets voor Djiri. Ik legde mijn sokken en mijn stopnaald neer, gaf hem een stuk scheepsbeschuit en zei toen: 'Hoe weet je dat zo precies, Djiri?' Al kauwende vertelde hij, dat het gisteravond bijna volle maan was en dat Moantse vanochtend pijn voelde. Bovendien had hij Sarin, de man van Moantse, al het bos in zien gaan om takken en bladeren te halen voor het bouwen van het geboortehutje. Dan vervalt Djiri weer in een somber stilzwijgen. Ik begrijp het.

Zijn zuster Moantse heeft al twee kinderen gehad; het eerste is dood geboren, het tweede stierf voor het een half jaar oud was. Hoe zal het nu met dit kind gaan? Djiri hoopt vurig dat het een meisje wordt. Dan kan hij haar 'inruilen' voor een vrouw. Maar Djiri is toch ook al dankbaar als het een jongen wordt; hij wil alleen graag dat het in leven blijft.

Er zijn mensen in Europa die menen, dat Papoea's het niet meer zo erg vinden als kinderen dood geboren worden of heel jong sterven. 'Men is er toch aan gewend' zegt men dan laconiek, doelende op die grote kindersterfte van 30 of 40%. Maar niets is minder waar! Onbeschrijflijk is het verdriet van zo'n Papoea-moeder.

Even buiten het dorp, aan de rand van het oerwoud, is Sarin al bezig met het bouwen van een geboortehutje. Het is een kegelvormig hutje van takken en bladeren met een middellijn van ruim één meter en ongeveer 2 ½ meter hoog.

Zodra een vrouw haar baby verwacht moet zij in dit nauwe hutje plaats nemen, afgezonderd van de mensen en het leven in het dorp. Ze mag ook niet eerder het hutje verlaten voordat het kind geboren is. Moantse heeft slechts één dag zo opgesloten gezeten, maar de Mandervrouw Djandjen heeft niet minder dan vijf dagen in zo'n hutje moeten doorbrengen. Al die tijd is het de echtgenoot - en iedere andere man - ten strengste verboden het hutje te betreden of zelfs maar dicht te naderen.

Zwangerschap en de op handen zijnde bevalling zijn buitengewoon gevaarlijke toestanden, waarbij het om het leven en de dood van mensen gaat. De man mag die tijd geen gat graven, het zou het grafje van zijn kind betekenen. Dat houdt dan tevens in, dat hij ook geen bomen of andere gewassen mag planten, daar zelfs het kleinste gat in de aarde onheil over het kind kan brengen.

De man mag gedurende die tijd ook geen hout kappen of huizen bouwen. Men gelooft vast, dat de bewoners van dat huis door onheil getroffen zouden worden. Het is een man volstrekt verboden om in die 'gevaarlijke dagen' te doden, hetgeen onder anderen inhoudt, dat hij niet mag deelnemen aan oorlogen of aan jachtpartijen. De dood van een varken of van een boomkangeroe zou onherroepelijk ook de dood van zijn kind veroorzaken. Het is waarlijk geen kleinigheid een menskind veilig en wel over de 'beginstreep' het leven binnen te brengen.

Het hutje, waarin Moantse zit opgesloten, staat weliswaar buiten het dorp, om dit voor onheil te bewaren, maar het staat toch nog zo dicht bij dat ieder duidelijk kan horen wat er in het hutje gebeurt. Moantse heeft het wel heel erg moeilijk, want voortdurend kun je haar horen steunen en schreeuwen. Dat wordt in de loop van de dag zelfs zó erg, dat het bijna niet meer is aan te horen. Alleen de kinderen van het dorp staan nieuwsgierig naar de klagende vrouw in het hutje te kijken. Sommigen drukken zelfs hun neusjes door de gaten in de wanden van bladeren om maar zo goed mogelijk te kunnen zien wat daar binnen gebeurt. Anderen staan op een afstandje angstig of medelijdend te kijken. In de loop van de ochtend reeds gaat het schreeuwen van de vrouw over in een klagend zingen, het gezang van de berende vrouw.

Er is geen gebeurtenis of werkzaamheid van betekenis in het leven van deze mensen, dat niet begeleid wordt door gezangen. Het sago kloppen werd begeleid door een sterk ritmisch gezang en de visser zong de vissen toe, dat ze moesten sterven. In de heilige huizen, bij de inwijding in de stam en bij het genezen van zieken wordt er gezongen. Het gezang is ook nodig bij het zoeken en het veroveren van een vrouw, bij het dansen en bij het offeren. En als een mens zijn einde voelt

naderen begint hij opnieuw te zingen, het klaaglijke gezang van de stervenden. Niemand bij ons hoeft meer te denken aan het 'onnatuurlijke' van die held in de opera, die zingend zijn laatste adem uitblaast. Voor ons schijnt de hele opera één brok onwerkelijkheid, maar voor een Papoea is het leven ondenkbaar zonder gezang. 'Als hij boos is zingt hij; als hij hongerig is, zingt hij; als hij gelukkig is, zingt hij; als hij dronken is, - mits niet te erg - zingt hij vrolijker dan ooit'⁷.

Zo zingt ook de barende vrouw in het geboortehutje. Soms brult zij haar gezang gewoonweg, waarvan men gelooft dat het verlossend werkt. Niemand heeft Moantse dat gezang geleerd. Als klein meisje heeft ze het al opgevangen van vrouwen, die in dezelfde omstandigheden verkeerden als zij. Nu zingt zij het zelf en kleine meisjes, die meewarig voor de ingang van het hutje staan te kijken, vangen op wat zij zingt. Als zij groot zijn zullen zij die liederen ook weer zingen bij een gelegenheid als deze.

'Ja', zei Djiri die middag tegen me, 'zij moet zingen om het kind ter wereld te kunnen brengen'. En ook al varieert de inhoud van de liederen, steeds weer hebben zij betrekking op het ter wereld brengen van het kind.

Tegen de avond kwamen de andere vrouwen van het dorp thuis, bepakt en beladen met voedsel en brandhout en meestal nog een kind aan de borst. Ook Entse, de jongere zuster van Moantse's moeder is daarbij, en kruipt, nadat zij haar vracht heeft afgelegd, bij haar nichtje in het geboortehutje. Met haar rug tegen de wand en haar benen wijd uitgespreid, gaat zij op de grond zitten. Ze laat Moantse tussen haar benen plaats nemen, met haar rug tegen zich aan, en begint dan met een aantal bladeren over de buik van Moantse te wrijven. Nu kan het niet lang meer duren!

Sarin heeft dit ook gemerkt en vertelt het aan de andere mannen van het dorp. Tijdens deze kritieke

dagen kort voor de geboorte zijn de meeste mannen in of bij het dorp gebleven. Niemand gaat voor langere tijd op jacht. Van hun aanwezigheid hangt te veel af. Ieder dorpslid is namelijk bij de geboorte betrokken en ook min of meer verantwoordelijk voor de goede afloop daarvan. Op het bericht van Sarin grijpen alle aanwezige, gezonde mannen hun pijlen en bogen en snellen daarmee naar de Tennem. Onderweg daarheen plukken zij sterk geurende bladeren van een soort varen en wrijven daarmee hun hele lichaam in. Geen plekje tussen 'kop en teen' wordt overgeslagen. Dan duiken ze allen in de rivier en wassen de achtergebleven groene blaadjes en schilfertjes af. Na deze reiniging haasten zij zich weer naar het dorp terug, steeds weer aangespoord door Sarin om toch sneller te lopen. Zo dicht als enigszins toelaatbaar is stellen de mannen zich naast elkaar bij het geboortehutje op. Elk van hen houdt in zijn linker hand een boog, die hij op de grond voor zich neer zet. Dan wordt er een pijl op de boog gezet, die zo strak mogelijk gespannen wordt. In die houding blijven de mannen staan, – het zijn er wel vijftien op een rij – de arm, waarmee de pijl wordt vastgehouden, zo ver mogelijk naar achter getrokken om de pijl zo snel mogelijk te laten schieten. De mannen spreken onderwijl geen woord. Toen zij naar de rivier trokken en een bad namen, werd er nog druk gepraat en geschertst. Nu zij echter voor het geboortehutje staan opgesteld is alle luidruchtigheid geweken. Zij zijn zich maar al te goed bewust van de grote betekenis van deze pijl-en-boog ceremonie en van alles, wat daarvan afhangt. Plotseling, op het teken van haar man, verlaat Moantse het geboortehutje en loopt haastig een aantal malen tussen de mannen en hun op de grond rustende bogen door. Daarbij moet ze heel diep bukken om niet de op de boog gespannen pijlen aan te raken. 'Zoals de pijl de strak gespannen boog verlaat, zo zal ook het kind het lichaam

van de moeder verlaten', is de gedachtengang. Ik geloof ook wel dat deze ceremonie helpt, zoals Djiri en de anderen beweren, maar dan om een veel natuurlijker reden. Wanneer de geboorte moeilijk verloopt, wordt deze pijn-en-boog ceremonie nog eens herhaald, en zo nodig nog eens! Maar dit werd Moantse bespaard. 'Bijgestaan' door haar 'moeder' Entse kreeg Moantse kort daarna haar baby, een gezonde, flinke jongen. Jammer voor Djiri, die echter toch erg blij was dat het kindje leefde. Het borelingske – het is bijna blank – wordt op een bananenblad op de grond gelegd. Totdat de nageboorte komt, kijkt niemand naar het kindje om.

— Nu moet het borelingske nog een naam krijgen. Dat is een heel belangrijke zaak. Het kind treedt namelijk in feite pas het leven binnen als het een naam heeft. Zolang bevindt het zich nog 'op de drempel' en telt het nog niet mee. Wanneer een kind, om welke reden dan ook, in de rivier geworpen werd, deed men dat vóórdat het kind een naam had. Trouwens, al die tijd zijn de vader en de moeder ook nog gebonden aan diezelfde taboe's die ook vóór de geboorte golden: geen gat graven, geen varkensvlees eten, niet doden etc. De naamgeving zelf is dan ook een van de belangrijkste gebeurtenissen van de geboorteceremonie: het is de daad, waardoor het kind zijn leven op deze wereld begint.

Reeds voor de geboorte wordt iemand gevraagd of hij (zij) het te verwachten kind een naam wil geven. Dat is een hele eer! Men vraagt dat dan ook niet aan de eerste de beste. Het moeten wel mannen en vrouwen zijn met heel bijzondere eigenschappen of kundigheden. Men meent immers, dat met de naam ook al die goede eigenschappen en talenten van de naamgever op het kindeke overgaan. Dat kunnen ook zijn: gezondheid, lichaamskracht of hoge ouderdom!

Op de dag waarop het kind verwacht wordt gaat de naamgever op stap met de bedoeling een heel lange

tocht te maken. In dit geval was Moeri de uitverkorene, een oudere broer van Moantse. Al heel vroeg ging hij op pad. Het is bij zijn stam (Bora-Bora) gewoonte, dat de naamgever de berg Aaire beklimt, zo hoog als hij maar komen kan. Want hoe verder hij die dag komt, hoe verder ook het kind, dat zijn naam krijgt, het brengen zal. Heel laat in de avond kwam Moeri terug. Nauwelijks was hij het dorp binnen of hij haastte zich naar het huis van zijn zuster en zei, zodat ieder het kon horen: '*Amdobbot*'. Dat betekent letterlijk: 'Mijn naam' (geef ik je). Het jongetje heet vanaf dat ogenblik 'Moeri' en ieder gelooft, dat de baby met die naam ook alle talenten en goede eigenschappen van de naamgever heeft ontvangen.

Tussen de naamgever en de naamontvanger bestaat een bijzondere verhouding, een verhouding, die in vele opzichten zelfs inniger is dan die tussen de vader en zijn kind. Immers, de naamgever heeft het kind gegeven, wat een vader zijn kind nooit kon geven: gezondheid, goede karaktereigenschappen, talenten en zijn hele persoonlijkheid. Komt van de moeder het lichaam, van de naamgever komt de 'ziel'. Geen wonder dat men gelooft dat het kind pas dit leven binnentreedt, wanneer het een naam ontvangen heeft! De kleine Moeri is zijn naamgever dan ook veel verschuldigd, meer dan zijn eigen vader! Wanneer hij wat ouder is, moet hij zijn naamgever geschenken aanbieden en voor hem allerlei karweitjes opknappen. Hij moet hem ook eerbied betuigen. Naamgenoten mogen elkaar nooit bij hun naam noemen. Bij de Berrik noemen ze elkaar: '*Amdobbot*', dat is: 'mijn naam(genoot)'. Wanneer een van hen ruzie heeft, dan trekt de ander partij voor hem, onverschillig of de naamgenoot in zijn recht staat of niet. Worden er discussies gevoerd in het dorp of moeten er beslissingen genomen worden, naamgever en naamontvanger trekken steeds één lijn.

Het eigenaardige is dat men zo goed als nergens verschil maakt tussen jongens- en meisjesnamen. De Bora-Bora man Orbath bijvoorbeeld gaf zijn naam aan het dochttertje van zijn jongere nichtje, en ook Aaire, Forbar en Doegoen zijn namen, die daar zowel aan jongens als aan meisjes gegeven worden. Zolang dat inheemse namen zijn, vind je dat heel gewoon. Maar wanneer het bekende namen zijn kan dat toch wel vreemd in je oren klinken. Zo trof ik bij een stam aan de Midden-Tor een meisje aan met de naam Simson en elders heette een meisje Abraham.

Gaan de kinderen in Nederland met zes jaar al naar school, in dit binnenland van Nieuw-Guinea zijn er geen scholen. De jongens en meisjes groeien op in de kampong, waar ze met elkaar spelen en ravotten. Het zijn echter altijd maar een paar kinderen bijelkaar. Veel afwisseling vertonen die spelletjes ook niet. Zeer geliefkoosd is bijvoorbeeld het tekenen van allerlei abstracte figuren in het zand, waarmee deze kinderen uren achter elkaar zoet kunnen zijn. Heel amusant is ook het maken van allerlei touwfiguren, wat overigens ook onze kinderen bij tijd en wijle graag doen. In hun fantasie zijn die figuren: vissen, vogels, huisjes, sterren en dergelijke meer. Tegenwoordig wordt overal voetballen volksvermaak nummer een en dat geldt heus niet alleen voor de kinderen.

Voor een meisje beginnen al gauw de 'zorgen des levens'. Soms trouwt ze al met een jaar of acht. Maar in ieder geval gaat ze op die leeftijd al met haar moeder mee om sago te kloppen en te wassen. De moeder hakt een stuk van de boomschors af en geeft haar dochter een kleine klopper in handen. Natuurlijk vindt het meisje dat geweldig. Ze is nu ook groot! Heel vaak ook blijft het meisje in het dorp zelf achter om op de kleine broertjes te passen, waardoor de moeder de handen vrij heeft voor het halen van voedsel.

Bij de jongens is dat alles heel anders. Het leven van een man verloopt veel duidelijker in een aantal perioden die door middel van geheime riten en ceremoniën van elkaar gescheiden worden. Zo begint de eerste levensperiode bij de geboorte, maar zij eindigt, wanneer de jongens een jaar of veertien zijn. Geheel onverwachts worden ze dan opgepakt en meegesleurd naar het 'Huis van Fatrau', waar zij door deze 'Geest van het woud' of 'Geest van de jacht' verslonden en daarna opnieuw geboren zullen worden! Dat alles gebeurt echter heel in het geheim. Vrouwen en kinderen mogen daarvan niet weten. Vandaar, dat dit 'Huis van Fatrau' ver buiten het dorp ergens midden in de jungle staat, waar geen vrouwen en oningewijden mogen komen. Het is een groot, rechthoekig huis op palen. De vloer, bestaande uit dikke repen boombast, wordt stevig door balken en palen gestut, daar hij dienst doet als dansvloer. Een nauwe opening, die toegesloten kan worden met een soort deur, geeft toegang tot dit overigens geheel gesloten huis.

De meeste jongens uit het dorp en de vrouwen hebben natuurlijk wel van dit Huis van Fatrau gehoord. De meest wilde verhalen doen er trouwens de ronde over. Het gerucht gaat, dat de jongens er levend verslonden worden, nadat zij allerlei folteringen hebben moeten doorstaan. Geen wonder, dat de jongens de schrik om het lijf slaat, wanneer zij plotseling opgepakt en meegesleurd worden naar het Huis van Fatrau. De meesten beginnen dan ook te schreeuwen en te schoppen. Anderen beven en sidderen over hun hele lichaam. Ik weet van één jongen in het Torgebied, Sjerman, die kans heeft gezien om aan de greep van zijn bewakers te ontsnappen en toen naar de kust gevlucht is, waar hij dienst nam bij een Europese ondernemer. Maar de meeste verhalen en geruchten over pijnigingen in het Huis van Fatrau zijn sterk overdreven en dienen blijk-

baar alleen om de vrouwen en de nog niet ingewijden angst en ontzag in te boezemen. Elke jongen krijgt bovendien een beschermer, een broer van zijn moeder, die er voor waakt dat zijn pupil niet al te erg te lijden heeft. Het ergste is, dat in het Huis van Fatrau volstrekt geen vuur mag branden, waardoor de jongens maanden lang kou lijden. Het is ook wel voorgekomen, dat jongens gestorven zijn omdat ze kou gevat hadden en een longontsteking opliepen. Maar dat gebeurt toch weinig. Al die tijd moeten de jongens ook stil blijven zitten, hun benen gespreid, en met hun handen op hun knieën. Zelfs bij de enige maaltijd per dag, die hun beschermer hun toestopt, mogen ze zich niet verroeren.

Wanneer de leider het teken geeft heffen de mannen, die zich buiten het Huis hebben opgesteld een angst-aanjagend geschreeuw aan, anderen blazen daarbij op een tritonschelp, die met het zoemende geluid van de snorrobot de komst van Fatrau aankondigt. Onderwijl duwen de mannen, die zich binnen in het Huis van Fatrau bevinden, met alle macht tegen de deur om die gesloten te houden. Ieder schreeuwt daarbij de anderen toe: 'Houdt de deur dicht. Laat Fatrau niet binnenkomen. Houdt hem buiten!' Al die tijd zitten de jongens te beven van angst. Uit wat ze vroeger bij geruchte over Fatrau gehoord hebben moeten ze nu wel concluderen, dat Fatrau naar binnen wil om hen te verslinden. En de opwindings van de mannen, die met alle geweld de deur dicht houden versterkt de jongens nog in hun geloof. Op het teken van de leider vliegt de deur open en stormen enkele mannen naar binnen met in hun handen een houten kom met slangevet, waarmee ze beginnen de gezichten van de jongens in te smeren. Onderwijl zingen de mannen: '*Wakambak daureh aimeroa bomkeroa . . .*', '*Wakambak smeer de gezichten in, smeer het zwarte gezicht in, smeer het blanke gezicht in . . .*' Soms wordt het gezang uitgeschreeuwd, terwijl de

mannen op de plaats staan te hossen en te springen. Even later weer wordt het gezang, dat de mythe van Wakambak verhaalt, op een fluisterende, bijna smekende toon gezongen. De jongens, hun hoofden omhoog gehouden, horen nu voor het eerst die magisch geladen verhalen, die de zin van al deze handelingen moet verklaren: 'Wakambak is een vrouw met een zwarte huidskleur. Haar jongere zuster Totronaibak was daarentegen blank. Op zekere dag maken beide vrouwen een vuur in het huis, waar hun moeder Woeibak ligt te slapen. Voordat ze er iets aan kunnen doen wordt dat vuur opeens zó groot en het grijpt zo snel om zich heen, dat moeder Woeibak verbrandt en de beide zusters zelf op hun hele lichaam brandwonden oplopen en zwaar ziek worden. Ze gingen daarop het bos in om bomen te kappen en de bast daarvan te pellen en te kloppen. Die boombast heet Jakwasti en is zeer geneeskrachtig. Terwijl de beide vrouwen bezig zijn met het kloppen van die Jakwasti komt er opeens een grote slang die vlak bij de vrouwen gaat liggen slapen. Die slang heet Réwi. De vrouwen zien hem echter niet. Toen Wakambak een ogenblik later op de boombast slaan wilde sloeg ze mis en trof met een flinke klap de slang Réwi. Hij was meteen dood. Maar zijn vet kwam omhoog en bedekte het lichaam van de beide vrouwen. En opeens waren al hun brandwonden verdwenen. Ze waren ook niet zwak en ziek meer, maar sterk en mooi.

Nu waren er in die tijd ook veel jongens, die allen zwak en ziekelijk waren en ook nooit volwassen zouden worden. Die hoorden wat er gebeurd was en kwamen naar Wakambak. De eerste jongen heette Dauwra, hij was blank en bracht zijn eigen lied mee. Nadat hij met het vet van de slang Réwi was ingesmeerd haalde hij zijn broer Foewa. Deze was gitzwart. Hij kwam met zijn eigen lied en werd met slangevet ingesmeerd. Daarna kwam Bofja, die eveneens gitzwart was, en de

andere jongens, ieder met zijn eigen lied. Maar niet alleen de jongens kwamen, zwarte en blanke, ook de dieren wilden door Wakambak met slangevet worden ingesmeerd. Toen werden ze mooi en groot. Zo kwamen de casuaris (een soort struisvogel), de leguaan en het varken. Het werd een geweldige drukte daar bij Wakambak. Er werd gedanst en gezongen: 'Wij komen slangevet halen', zongen de jongens; 'smeer de zwarte gezichten in; smeer de blanke gezichten in', enz. Deze drukte en dit lawaai trokken ook de aandacht van de mannen, die vreselijk jaloers werden op Wakambak en haar zuster. 'Wat nu, moeten die vrouwen dan het vet bezitten dat de jongelingen het nieuwe leven schenkt, dat zieken kan genezen, dat mensen en dieren mooi en krachtig maakt en hun levensgeesten opwekt?' Op een onverwacht ogenblik gristen de mannen het vet uit de handen van Wakambak en bewaren het sindsdien in een eigen huis, het Huis van Fatrau. Geen enkele vrouw mag daar ooit een voet zetten. Dit is geheel en al een zaak voor mannen.

Dagenlang krijgen de jongens deze en andere verhalen te horen. Onderwijl dansen en zingen de mannen de dansen en de liederen, die daarbij passen. De jongens mogen niets anders doen dan stil zitten luisteren, rillend van de kou. Nog steeds mag er geen vuur worden gemaakt. Het zou hen verteren, zoals het vroeger Woeibak, de moeder van Wakambak deed. Tot die vele verhalen behoort ook het verhaal van Nabarssof, de man aan wie alle krachten der natuur onderworpen zijn en die de mensen in alles te hulp kan schieten⁸. Kennis van deze mythen, spreuken en liederen zal de jongens geschikt maken voor het nieuwe leven. Zonder die kennis zouden ze geen succes hebben op jacht of bij het vissen. Fatrau zou hen zelfs niet de vruchten van de broodvruchtboom laten vinden. Ze zouden jammerlijk omkomen. Wie dan ook niet in 't Huis van Fatrau geweest is, gelooft

men, zal niet alleen niet verder kunnen groeien, en klein blijven of ziek worden, maar hij zal ook onherroepelijk moeten verhongeren. Maar door het Huis van Fatrau ga je een nieuw leven binnen: dat van kind eindigt en het leven van jongeling begint.

Ruim twee maanden zitten de jongens zo in het Huis van Fatrau opgesloten. Hun moeders en de oningewijden wordt al die tijd verteld, dat Fatrau hen verslonden heeft, maar dat ze later weer zullen worden 'uitgespuwd' of beter, opnieuw geboren zullen worden. De inwijding in een stam wordt namelijk gezien als een 'sterven' en een 'opnieuw geboren worden'.

Wanneer de jongens alle verhalen, liederen en geheime spreuken gehoord en alle dansen gezien hebben, mogen ze onder leiding van de oudere mannen het bos in trekken om hun kennis in praktijk te brengen. Wanneer op dat ogenblik een vrouw of een oningewijde in de buurt zou zijn, zou zij onmiddellijk worden gedood. Dagenlang zwerven de jongens nu door het bos. Ze leren hoe ze de varkens kunnen overmeesteren door middel van geheime spreuken, hoe ze de vissen en de vogels kunnen dwingen om te sterven en hoe ze de vruchten kunnen vinden, die Nabarssof hun wil geven. 's Avonds bouwen ze een eenvoudig bivakje van takken en bladeren, waar ze de nacht in doorbrengen. Voor het eerst na twee maanden mogen de jongens nu ook een vuur aansteken. 'We hoeven nu niet meer bang te zijn, dat het vuur ons zal verslinden', vertelden Ewan en Forbar me, 'nu kunnen we het vuur doven als we dat willen', daarbij doelend op het vuur dat de moeder van Wakambak doodde.

's Avonds wordt er weer gedanst. Maar nu hoeven de jongens niet langer meer stil toe te kijken hoe de mannen dansen. Ze mogen zelf meedoen. Tot ver in de omtrek zijn de liederen en het zware gestamp te horen. In het Huis van Fatrau mochten geen trommels gebruikt

worden, maar buiten dreunt het bos van het tromgeroffel, dat de Siemar en de andere dansen begeleidt. Behalve de Siemar, – waarvan de liederen verhalen van de *manneneetster Djamé*, die alle mannen verslond maar later zelf aan de wraakzucht der mannen ten offer viel – dansen de jonge mannen nu vaak de Wambo. Of ze in dit nieuwe leven zullen slagen zal immers voor een groot deel afhangen van de macht van Wambo, waarmee de vrouwen en de meisjes ‘verleid’ en ‘onderworpen’ kunnen worden. Hierdoor onderscheidt zich het leven der ‘kinderen’ van dat der ‘mannen’: vóór hun inwijding waren de jongens in ieder opzicht aangewezenen op hun moeders en de andere vrouwen van het dorp. In het Huis van Fatrau hebben zij die kinderlijke afhankelijkheid afgelegd. Ze hebben nu geleerd, dat een man meer is dan een vrouw. In dit nieuwe leven zullen ze zich dan ook zo moeten gedragen: ze zullen de vrouwen en de meisjes aan zich onderwerpen. Voortdurend en op velerlei wijze wordt dit de jongens ingeprent. Strikte geheimhouding van alles wat er in het Huis van Fatrau is gebeurd moet er toe bijdragen de vrouwen angst aan te jagen en ontzag in te boezemen. De geheimzinnige spreuken en liederen geven de man macht over de natuur, over het leven, over ziekten en dood. De vrouw zorgt dan wel voor de sagovoorziening, waarvan ieder, ook de man, afhankelijk is, maar wat zouden die vrouwen kunnen doen, prent men de jongens in, wanneer niet de mannen door hun macht over de natuur die sago zouden laten groeien! Tot die geheime macht, die mannen overwicht op de vrouwen moet geven, behoort ook Wambo, de macht van de verleiding, waartegen geen enkele vrouw zich kan verzetten.

Voordat de jongens voor goed het Huis van Fatrau mogen verlaten wordt er een groot feest georganiseerd: de jongens krijgen nieuw gevlochten rotan banden om hun armen en benen, terwijl er een grote maaltijd wordt

bereid van sago, groenten en rottend vlees. Het schijnt dat vroeger wel verslagen vijanden geconsumeerd werden bij deze gelegenheid. De hersens werden dan met het sago-meel vermengd en opgepeuzeld. Feestelijk uitgedost met bladeren en bloemen, die de jongens en mannen in hun haardos en tussen hun arm- en beenbanden gestoken hebben, trekken ze naar het dorp, waar ze door de vrouwen en kinderen luid worden toegejuicht. Nu de moeders hun kinderen in levenden lijve weer voor zich zien is eindelijk die lange, angstige spanning geweken. Voor sommigen van hen is dat zo'n aangrijpend ogenblik, dat ze in snikken uitbarsten. Het is dan voor die moeders nog dubbel hard als ze merken, dat hun kind in het geheel niet reageert. De jongens kijken een beetje schichtig om zich heen, maar geven taal noch teken. Het zijn immers allemaal vreemden voor hen! In 'Fatrau' zijn ze immers gestorven en als nieuw geboren wezens komen ze nu 'voor het eerst' hun dorp binnen, waar ze niemand kennen. Moeders huilen, zusjes en broertjes schreeuwen en kleine kinderen lopen voor hun voeten, maar ze doen aanvankelijk alsof ze niemand kennen. Er zijn stammen, waar dan moeders broeder zijn neefje bij de hand neemt en hem vertelt: 'Kijk Wénau, dat is je moeder. En dat is je jongere broer Bostar. En dat is je zuster Waronne. Kijk Wénau, dat is een *itinnek*, 'een plaats om de sago te bewaren'. Enz. De 'nieuw geboren' jongens doen alsof ze nog nooit gehoord hebben van die mensen en van al die vele dingen uit het 'vorige leven', die ze ook in dit nieuwe leven weer nodig zullen hebben. Een dag na hun 'joyeuse entrée' in de kampong weten de jongens al niet meer wat ze vergeten hadden.

Vanaf het ogenblik dat de jongens het inwijdingshuis — dat in sommige delen van Nieuw Guinea ook wel 'Huis van de Geest' heet — verlaten hebben en zij dus een nieuw leven begonnen zijn, mogen zij niet

meer in hun ouderlijk huis slapen. Voortaan zullen ze, tot hun huwelijk, de nacht doorbrengen in het 'jongelingenhuus', dat ergens aan de rand van de kampong of even daar buiten staat. Het symboliseert de breuk met het vorige leven, even als de vele voedseltaboe's, waaraan de jongelingen zich te houden hebben. Voortaan mogen ze geen ongeschubde vis meer eten, geen leguaan, geen kangeroevlees en talrijke andere vleessoorten. Deze taboe's wijzen er echter ook op, dat ze weliswaar geen kind meer zijn, maar dat ze toch ook nog niet tot de volwassenen behoren. Bij dorps- en stamvergaderingen hebben ze geen stemrecht. Zelfstandige rechten op de grond of op bomen en tuinen kunnen ze evenmin uitoefenen. Ze zijn aspirant-stamleden maar nog geen 'mannen'. Ze mogen wel geslachtsverkeer uitoefenen, maar trouwen kunnen ze nog niet, evenals ze nog geen deel hebben aan de andere rechten (en plichten) van de 'echte' mannen! Pas door de *mengan-ceremonie* komt er een einde aan het leven van de jongeling en begint weer een nieuw leven, het leven van de man. Vandaar dat Mander, Daranto, Beeuw, Bora-Bora en andere Papoeastammen uit dit gebied deze *mengan-ceremonie* ook wel 'feest van de manwording' noemen. Deze *mengan* is een grote, rode, langwerpige vrucht, die aan een soort heester groeit. Ze lijkt iets op een grote pompoen. De ceremonie zelf, die voltrokken wordt als de jongelingen een jaar of negentien, twintig zijn, is betrekkelijk eenvoudig. De vrouwen wordt aangezegd om zo veel mogelijk pepeda klaar te maken. Terwijl ze daarmee bezig zijn slaan de mannen de *mengan*-vruchten met stenen fijn en mengen de pulp en de schil door de pepeda heen, die daardoor een fel rode kleur krijgt. Vandaar, dat men ook wel spreekt van 'rood eten' in plaats van 'mengan eten'.

De jongelingen, die aan de ceremonie deelnemen, moeten met gespreide benen naast elkaar op de grond

gaan zitten. Hun vader gaat dan voor hen staan en geeft hun de eerste hap 'pepeda mengan'. Daarna mogen ze zich zelf bedienen, beter, moeten zij zich zelf bedienen. Die mengan smaakt namelijk buitengewoon bitter. Maar hoe meer de jongelingen er van eten, hoe 'manlijker' ze zullen worden. En daarom eten ze graag door die 'bittere brij' heen. Na het uitreiken van de eerste hap nemen ook de andere mannen van het dorp deel aan de mengan-maaltijd. Het blijkt namelijk, dat de 'manlijkheid' steeds weer opnieuw door de mengan in de mannen 'gewrocht' moet worden. Het is hier niet een baard, die mannen tot 'man' maakt, noch het feit of iemand een goed jager is of een held bij roofovervallen, het is simpel het eten van de mengan. Die maakt mannen tot helden of tot vaders van veel kinderen! Misschien klinkt dit laatste wat grof, maar het is zo. In een mythe wordt verteld, hoe er 'vroeger op aarde twee mensen woonden: een man, Gwaareh en een vrouw, die Naage heette. Dit waren de eerste mensen op aarde. Maar zij bleven de enigen. Kinderen werden er niet geboren. Wat beiden ook deden om kinderen te krijgen, niets hielp. En wanneer zij zouden sterven zou er niemand meer op de aarde zijn. Op zekere dag ging de man op jacht. Na een paar dagen zag hij opeens een boomkangeroe en wilde die schieten. Maar Gwaareh schoot mis. De kangeroe vluchtte weg. Gwaareh probeerde *nog het spoor te volgen, maar zonder succes. Vermoeid* ging hij zitten. Opeens hoorde hij vlak boven zich een geluid alsof iemand aan het fluiten was. Toen Gwaareh opkeek zag hij de boomkangeroe weer. Hij legde aan en schoot. Mis. In plaats daarvan raakte hij echter een grote, rode, langwerpige vrucht, de mengan. Die nam hij mee naar huis en at hem daar op. Nadat hij daarvan gegeten had kreeg zijn vrouw Naage haar eerste kinderen, waaruit alle mensen op aarde zijn voortgekomen'.

Overall in het (oostelijke) Boven-Tor gebied leeft dan

ook de gedachte, dat een gehuwd paar geen kinderen kan krijgen, wanneer de man niet eerst van de mengan gegeten heeft. De Mander wijzen dan op hun stamgenoot Tassangoea, die wel gehuwd is, maar nog geen mengan heeft gegeten, omdat hij niet aanwezig was toen het laatste 'feest van de man-wording' werd gehouden. Toen ik bij de Mander was hadden Tassangoea en zijn Daranto vrouwtje nog steeds geen kinderen, ook al waren ze reeds vier jaar getrouwd.

Opvallend is hoe dus de mannen steeds weer de vrouwen proberen te overtuigen, dat zij zonder hen niets kunnen. Het werd de jongens ingeprent, toen ze in het Huis van Fatrau waren. En ook deze mengan-ceremonie wijst weer in dezelfde richting. Bostar en Nègwan zeiden eens heel zelfbewust tegen mij: 'Nana, in feite kan de vrouw niets zonder de man.' Maar goed beschouwd is dit alles alleen een bewijs van de zwakke positie van de man en van zijn gevoel van minderwaardigheid. Het is dan ook waarlijk geen kleinigheid voor een man te weten, dat hij zonder het werk van de vrouwen niets te eten heeft en dus jammerlijk moet omkomen. Hij moet dus wel, als een soort compensatie en als een middel om zichzelf te handhaven, tot deze ideeën komen, dat mannen de groei van de sago in handen hebben en dat vrouwen dus in feite van hen afhankelijk zijn. En voor het voortbrengen van kinderen, waardoor de stam (en het hele menselijke geslacht) in leven blijft, geldt precies hetzelfde. Mannen beseffen maar al te goed hoe zwak hun positie tegenover de vrouwen is. Dat verklaart ook, waarom ze soms zo fel reageren, wanneer hun geheimen van het Huis van Fatrau of van hun 'macht over de natuur' ontdekt dreigen te worden. Ik moest dan ook plechtig beloven, dat ik nooit met enige vrouw over deze dingen zou praten!

Zo begint dan de derde levensperiode, die pas eindigt, wanneer de man door de dood aan dit leven wordt ont-

trokken. Na de mengan-ceremonie zijn alle taboe's, waaraan de jongelingen zich na hun inwijding moesten houden, opgeheven. Voor de derde maal zijn zij in een nieuw leven binnengetreden, het leven van de man. Vier dagen duurt dat menganfeest meestal, waarbij weer veel gedanst en gezongen wordt.

Het gezang speelt tenslotte ook weer de belangrijkste rol wanneer een mens van dit leven overgaat in het leven van de 'overledenen'. De gemiddelde leeftijd voor mannen bedraagt ongeveer vijfenveertig jaar. De meeste vrouwen halen die leeftijd niet eens. Het vele, zware werk dat deze vrouwen dag in dag uit moeten verzetten is daar zeker niet vreemd aan.

Wanneer een mens zijn einde voelt naderen begint hij weer te zingen. Onder gezang kwam hij ter wereld; onder gezang werd hij opnieuw geboren en onder gezang ging hij over van jongeling in het leven van de man. Onder gezang begint hij tenslotte zijn nieuwe leven in het dorp der overledenen. Dit klaaglijke gezang bestaat voornamelijk uit een steeds opnieuw herhaalde melodie met de woorden: '*Ossòb-ossòb; ieje-ieje; tanèh-tanèh; etc.*' De stervende zingt zijn jongere broeder (*ossòh*) toe en zijn moeder (*ieje*) en zijn kinderen (*tanèh*). Het is een moeilijk afscheid. Het gezang wordt voortdurend onderbroken door snikken en kreten. De verwanten wachten tot de stervende begint te zingen en vallen dan ook met hun gezang in. Onderwijl voeren zij op hun hurken gezeten, een dans uit. Houdt de stervende op met zingen, dan houden ook zijn verwanten op. Zodra de stervende opnieuw begint, vallen ook zij weer in. Hun dans en liederen zetten zij nog enkele minuten voort nadat de stervende de laatste adem heeft uitgeblazen. Dan verstomt ook hun gezang en even later wordt ook de dans gestaakt. Ieder blijft nu een tijd lang stil op zijn plaats zitten.

Terwijl de dode in bladeren van de sagopalm gewik-

keld, nog in het dorp ligt, worden al zijn pijlen gebroken. Zijn huis en zijn bezittingen worden verbrand, zijn bomen worden omgehakt en zijn varkens worden geslacht. Het vlees wordt aan de honden gegeven. Deze daden symboliseren de radicale breuk tussen de levenden en de doden. Bij het zingen al werd de stervende niet meer bij zijn naam genoemd, maar als 'broeder', 'vader', of 'zwager' aangesproken. Daarmee werd bewust een kloof geschapen tussen de stervende en degenen, die in dit leven achterbleven. Dit alles zijn bovendien maatregelen die genomen worden uit angst. Na dit leven gaat de dode over in het leven der *éwas* (zo worden ze althans bij de Mander genoemd), waaronder men zich een mens voorstelt, die wel een *kowe* (=ziel) bezit, maar met een ander lichaam. De *éwas* kan bijvoorbeeld door het luchtruim zweven en sommige delen van dat lichaam, met name de oksels en de liesstreken, zijn lichtgevend. 'Daar brandt iets', zegt men, 'en de vlammen kan men zien'. Men stelt zich voor dat al die *éwas* in een groot dorp wonen. Eén van die dorpen ligt achter de berg Moere. Vandaar, dat men die streek zo veel mogelijk mijdt. Men is bang voor de *éwas*.

Het leven in zulke dodendorpen is niets anders dan een voortzetting van het leven hier op aarde. Er wordt gedanst en gezongen, men viert er feest en men voert oorlog met elkaar. Maar de *éwas* hebben het in dit opzicht veel slechter, omdat er in die dodendorpen geen sago groeit. Daarom moeten de *éwas* herhaaldelijk hun dorpen verlaten en naar de dorpen der levenden komen om daar voedsel te zoeken. De levenden zijn daar echter allerminst op gesteld. Niet alleen omdat ze zelf al zo weinig te eten hebben, maar omdat ieder contact tussen een *éwas* en de levenden de dood van één van de laatsten veroorzaakt. Ook daarom worden zijn bezittingen vernietigd: de *éwas* zal dan zijn vroegere woonplaats niet meer terugvinden, daar er dan niets meer is, dat

hem aan zijn vroegere leven herinnert. Daarom wordt ook de naam van de stervende niet genoemd.

Wanneer mensen 's avonds of 's nachts een vallende ster zien, beginnen ze luidkeels te roepen en te schreeuwen: 'Daar! Het licht van de éwas'. Onmiddellijk vlucht ieder zijn huisje binnen. Toen ik bij zo'n gelegenheid de mensen allerlei vragen stelde over die éwas zeiden ze: 'Sst, Nana, stil nu. Hoor je dat sissende geluid?' Hoe ik ook mijn best deed om dat gesis te horen, mijn oren bleven er doof voor. Zij beweerden echter met grote stelligheid, dat ze aan het sissende geluid, dat die éwas maakten, konden horen, hoeveel éwas er waren en soms ook welke éwas daar boven in het lucht-ruim zweefden.

Het meest nog worden de naaste verwanten van de éwas bedreigd. Vandaar, dat dezen zich een hele tijd op afgelegen plaatsen in het bos schuil houden. Soms wordt zelfs het hele dorp verplaatst, vooral wanneer men vermoedt dat tovenarij de doodsoorzaak was. Zo begint er na ieder sterfgeval, ook voor de levenden, weer een nieuw leven in de oerwouden van Nieuw-Guinea!

Oorlog en vrede, een spel zonder einde

Enkele dagen na de geboorte van Moeri wilde ik het dorpje Gwattefareh verlaten om opnieuw te proberen door te dringen tot de Boven-Boe en de Boven-Biri, het gebied van de Mander en de Foja.

Terwijl ik voorbereidingen aan het treffen was om die lange tocht te aanvaarden, kwamen de mensen uit het dorp bij me en vroegen: 'Nana, waarom ga je toch weg? Blijf toch hier. Ga toch niet naar die Waf en die Daranto en die Mander en Foja. Weet je, die Waf zijn vuil en dom. Het zijn slechte mensen! De Daranto zijn boosaardig. Die kun je beslist niet vertrouwen. De Foja kennen we zelf niet, maar wat we van hen gehoord hebben is dat ze wild en wreed zijn'. Soortgelijke dingen hadden de Bora-Bora me al veel eerder verteld, maar nu herhaalden zij het weer met zo veel nadruk, dat ik er onwillekeurig in ging geloven. Iedereen zei het immers, zelfs Djiri en de oude Sama, die altijd zo'n onpartijdig oordeel hadden.

Toen ik, op het ergste voorbereid, bij de Waf aankwam, werd ik door de mannen van de stam opgewacht, die me een groot stuk gebraden varkensvlees als welkomstgeschenk aanboden. En toen ik later bij de Foja kwam bleken het ook allemaal even vriendelijke, behulpzame en gastvrije mensen te zijn. Van wreedheid geen spoor te bekennen. En vuiler of dommer dan de andere stammen waren zij ook niet. Het vreemde was bovendien, dat op een gegeven ogenblik de Waf tegen

mij zeiden: 'Nana, was je niet bang bij die Bora-Bora?' Stomverbaasd keek ik hen aan. Ik kan me namelijk geen vriendelijker mensen voorstellen dan juist die Bora-Bora. 'Bang?', vroeg ik dan ook, 'waarom dat dan?' De Waf keken elkaar eens veelbetekenend aan, praatten wat met elkaar en antwoordden toen: 'Nou, Nana, we weten dat die Bora-Bora domme en wrede mensen zijn!' Ruim een week na dit gesprek was ik bij de Mander, die op hun beurt maar niet uitgepraat raakten over de minderwaardigheid van de Waf en de Daranto. Wanneer we 's avonds rondom een hoog oplaaiend houtvuur zaten te praten, draaiden de gesprekken steeds weer om het thema: hoe voortreffelijk zijzelf en hoe dom, wreed en vuil de andere stammen zijn. Kinderen, die in zo'n dorp geboren worden horen die verhalen dag in dag uit. Als ze groot geworden zijn weten ze niet beter dan dat de Waf en de Daranto vuil en dom en dat de Ségar en de Bagoeidja achterlijk en wreed zijn. En dit bepaalt voor goed hun houding tegenover die stammen. Hoe minder contact deze mensen met anderen hebben, hoe voortreffelijker zij zichzelf zien; hoe groter hun isolement is, hoe negatiever ook hun oordeel over andere stammen. Het is overal ter wereld hetzelfde!

Er bestaat tussen alle stammen in dit gebied een eeuwigdurende stijd, wie van hen de machtigste is of wie het meeste aanzien bezit. Voor een groot deel is deze strijd zelfs de hele zin van hun leven. Deze wedstrijd om macht en aanzien bestaat echter heus niet alleen in het verzinnen van sterke verhalen (propaganda) over elkaar of in een altoosdurende oorlog. Integendeel! Die strijd kan ook in de allerprettigste stemming verlopen bij dansen, zingen, eten, feesten en religieuze plechtigheden. Ook mijn aanwezigheid in dit gebied werd op den duur in deze 'strijd om aanzien' betrokken. Het begon er mee, dat de Bora-Bora trots aan anderen vertelden, dat ik 'hun Toean' was, hetgeen blijkbaar in

geen geringe mate hun aanzien bij de andere stammen verhoogde. Toen ik later ook bij de Mander als 'zoon' werd aangenomen, ging dit overwicht van de Bora-Bora te niet. Gelukkig! Want in één stam zeiden de mannen zelfs tegen mij, toen ik hen bezocht: 'Jij bent toch een Bora-Bora'. Met andere woorden: 'Wat kom je nu hier doen?' Het was niet onvriendelijk bedoeld, maar ze konden hun afgunst niet onderdrukken. Bovendien ging het gerucht, dat ik de Berricktaal had leren spreken. Daar was niets van waar. Ik had woordenlijsten verzameld en wat zinnnetjes uit mijn hoofd geleerd. Er komt heus wel wat meer voor kijken om zo'n Papoea taal te leren. Maar toen ik de eerste keer bij de Naidjbeedj kwam begonnen de mannen daar mij onmiddellijk taallessen te geven, opdat ik zo gauw mogelijk 'ook' hun taal zou leren 'spreken', hetgeen hun prestige (niet het mijne) aanmerkelijk zou vergroten. 'Dit is *tsjoewagga*', zeiden ze, wijzend op hun hoofd, 'en dit is *akkai* (nek) en dit is *nerritsj* (haar) en dit is *oedinj* (neus)'. 'k Had nauwelijks tijd genoeg om alles op te schrijven, te meer, omdat alle mannen door elkaar heen stonden te schreeuwen, de een wijzend op zijn rotte tanden, de ander op zijn buik en een detde op zijn bemodderd zitvlak.

Bij de Mander was ik in de gelegenheid om uitvoerig kennis te maken met de geheime ritën en ceremoniën in het 'Huis van Fatrau'. Toen ik op een avond eens naar de betekenis van een bepaald onderdeel daarvan vroeg, zei men: 'Hebben de Bora-Bora je dat dan nog niet verteld?' Ik kon die vraag ontkennend beantwoorden. 'Och, nee, natuurlijk niet', zei men toen heel trots, 'wat weten die daar ook feitelijk van af. Dat zullen WIJ je dan eens precies vertellen'. Ik moest later heel erg oppassen, dat stammen in hun grote ijver om de anderen met hun kennis te overtroeven mij geen dingen op de mouw gingen spelden. Maar ik beken, dat ik ook wel

eens misbruik heb gemaakt van die onderlinge naijver om alles beter te weten dan de ander.

Het beste middel om andere stammen van je eigen voortreffelijkheid en macht te overtuigen is het organiseren van feesten. Hoe groter een feest is en hoe royaler men daarbij zijn gasten van allerlei voedsel voorziet, hoe groter het aanzien van de gastheren daardoor wordt. Vooral die voedseluitdelingen maken de gasten beschaamd en wekken hun afgunst op. Later zullen dezen *dan proberen om nog meer voedsel bij elkaar te halen* om nog royalere uitdelingen te kunnen houden om op die manier het verloren machtsevenwicht te herstellen. Maanden voordat zo'n feest plaats vindt zijn mannen en vrouwen in de weer om zo veel mogelijk voedsel te verzamelen. Hoe meer voedsel men heeft, hoe meer mensen men ook kan uitnodigen en hoe langer een feest kan duren. Want zowel de duur van het feest als het aantal mensen dat er bijeen is zijn beslissend voor de macht en het aanzien van die stam. De mannen zwerven die maanden door de wouden, altijd op zoek naar varkens, boomkangeroes en klein wild. De vrouwen doen die tijd niets anders dan sago kloppen en groenten verzamelen. In het dorp zelf heerst grote opgewondenheid. Af en toe *ontladen die spanningen zich in grove scheldpartijen en ruzies* tussen de dorpsgenoten. Zo'n feest vergt veel te veel van deze mensen, lichamelijk zowel als geestelijk. Men zet alles op alles om die voedselvoorraad zo groot mogelijk te maken. Vandaar, dat men zelf al die tijd zo goed als niets eet! Kinderen lopen dan door het dorp te schreeuwen van de honger; mannen en vrouwen verzwakken van honger en inspanning. Maar wat deert dat? Het gaat immers om de eer en het prestige van de stam! Daarvoor wil men ook wel lange tijd honger lijden.

Lang voordat het feest begint stuurt men boden uit

om de verschillende buurstammen uit te nodigen. Er zijn stammen, die wel een week moeten lopen om zo'n feest te kunnen bijwonen. Zo waren er einde 1957, toen de Bora-Bora een groot feest organiseerden, zelfs mensen van de Kaowerawedj aan de Mamberamo naar het dorpje Gwattefareh gekomen, ongeveer 7 dagen lopen van hun eigen dorpje vandaan. Dat was me een drukte toen. De eerste avond zat men druk met elkaar te praten bij het genot van een varkenskluij en bakken vol sago. Oude belevenissen werden daarbij opgehaald en nieuwe werden smakelijk opgedist. Het ging er meteen al om wie de meest en de sterkste verhalen kon vertellen. Het was een tumult van jewelste. Alle mannen en vrouwen zaten tegen elkaar en door elkaar heen te schreeuwen, ieder in zijn eigen taal. Eerst dacht ik, dat ze hooglopende ruzie hadden. Maar tussendoor werd er zo onbedaardlijk gelachen, dat er van ruzie geen sprake kon zijn. Toch dacht ik op één moment, dat ze elkaar werkelijk in de haren zouden vliegen. Gwennem sprong namelijk ineens op, greep de arm van Bajar, die hij al zwaaiende bijna uit zijn kom trok en begon daarbij zo vreselijk te schreeuwen, dat zijn stem oversloeg. Onmiddellijk sprong ook de Naidjbeedj man Makkaitj op, zwaaide met zijn armen, schreeuwde zijn stem hees tegen Gwennem en liep daarbij zo rood aan, dat ik dacht dat hij zou stikken. 'k Wist eerst niet waar zij zich zo druk over maakten. Het leek wel zo'n schreeuwerig politiek debat. Maar het ging er alleen om wie de laatste tijd de grootste vis gevangen had. Zelf had ik gezien hoe Gwennem een week daarvoor een knaap van een dier gevangen had, maar ik wachtte me wel om me met hun zaken te bemoeien. Ik zou de andere partij een grote nederlaag bezorgen, zoiets als een 2-0 achterstand in een voetbalwedstrijd Holland-België.

De avond daarop begon het eigenlijke feest met dans en gezang. De Naidjbeedj, de Ségar, de Waf en de an-

dere gasten hadden hun eigen tifa's (houten trommels in zandlopervorm) meegenomen en tegen het vallen van de avond klonk reeds uit alle delen van het dorp het doffe tromgeroffel. De dans is weer een ander facet van die strijd om de macht. Opeens stormen de Naidjbeedj mannen Idabon, Nègwan, Bannie en Biliëi-jam het dorpsplein op. In hun linker hand klemmen ze hun tifa, met hun rechter trommelen zij. Met wilde sprongen 'dansen' ze van het ene einde van het plein naar het andere, daarmee de Bora-Bora uitdagend ook hun trommels te pakken en de strijd met hen aan te binden. Arbodji is de eerste, die de uitdaging aanneemt. Dan volgen Djiri, Ewan en Soengkait, jonge, sterke kerels. Nu springen ze achter elkaar over de dansplaats: de Naidjbeedj voorop, de vier Bora-Bora achter hen aan. Aan het einde van het dorpsplein gekomen keren ze om. Nu 'dansen' de Bora-Bora voorop en de vier Naidjbeedj mannen achter hen aan. Dat gaat zo enkele malen heen en weer. *Dan stellen de twee partijen zich al dansend en trommelend tegenover elkaar op in het midden van de dansplaats.* Eerst dansen ze nog wat op de plaats, dan springen de Naidjbeedj vier passen vooruit, de Bora-Bora dwingend evenveel sprongen achteruit te maken. Dan rukken de Bora-Bora weer vooruit en dansen de Naidjbeedj vier passen achteruit. Onderwijl roepen ze tegen elkaar: Waba, Waba, Waba en andere (oorlogs)kreten. Vier sprongen vooruit, vier danspassen achteruit. Zo golven de aanvallen heen en weer. Even later scharen zich ook de andere stamleden achter de twee aanvalslinies van springende, schreeuwende trommelaars. Eerst komen de mannen, die zich als een derde, vierde, vijfde en volgende gevechtlinie opstellen, dan de vrouwen, die zich eveneens in een grote rij achter hun partij scharen, de armen om elkaars heupen geslagen. Alleen (heel) oude vrouwen dansen in hun centje, een stok of zelfs een pijl (!) hoog boven hun hoofd zwaai-

end, net als de mannen. Springen de tifa dansers vooruit, dan volgen dansend ook de anderen. Gaan ze achteruit, dan trekken ook de andere dansers terug. Aan weerszijden van deze twee grote gevechtsgroepen stellen zich de overige gasten op, die eveneens op het ritme van de trommels vooruit en achteruit deinen. Het hele dorp danst nu, soms wel een paar honderd mensen bij elkaar. Onderwijl zingen ze de oude liederen van strijd en overwinning:

'Zijn kop er af, een goed begin,
zijn armen en benen gesneden
met een bamboehout, dat is scherp voorwaar;
als je bloed op de aarde valt, zal het gaan regenen,
zij zullen het weten, de mensen uit de bossen.
Van jouw bloed, mijn vriend
zullen de broodbomen groeien
en de mensen eten verschaffen'⁹

Ouden van dagen, normaal te zwak en te stijf om te lopen voelen zich opeens weer fit. Alle zorgen zijn vergeten. De dans, het gezang, het ritme en de strijd, die nu al dansende beslecht zal worden, slepen hen mee. Die zijn levengevend:

'Slaat toch de trommels. Zingt toch goné.
Is het niet mijn feest en dat van Moeroe?
Doodt mij nog niet: ik heb nog te veel te zingen'.⁹

Het zwaarst van al hebben het de trommelaars, die, hun trommels tussen hun knieën geklemd, èn springen, èn trommelen, èn schreeuwen. Ze stampen en zweten als rossen. De vrouwen en de meisjes van het dorp en van de andere stammen kijken vol bewondering naar die dansende trommelaars. En de tifa-dansers zelf voelen de ogen van al die meisjes en vrouwen op zich gericht: een aansporing om vol te houden, het aanzien van de stam

te verdedigen, en . . . te overwinnen. Vooral Soengkait lijkt onvermoeibaar. Als een goed aanvalsleider sleept hij de andere Bora-Bora met zich mee. Korte tijd later dwingen ze de Naidjbeedj-dansers tot opgeven. Dezen slaan namelijk als eersten de laatste roffel op hun tifa's, laten hun vingers nog even op het trommelvel rusten en buigen dan hun hoofd, zo de meerderheid van de Bora-Bora erkennende. Geheel buiten adem gaan ze bij het vuur zitten. Maar dat betekent niet dat ze de strijd al opgeven. Andere Naidjbeedj mannen staan meteen klaar om hun trommels over te nemen. Die springen dan met vaart het dorpsplein over en dagen de Bora-Bora uit voor een revanche. Natuurlijk wordt die uitdaging aangenomen. Zo gaat het de hele nacht door, en de volgende nacht, en die daarop volgt. Een hele week lang of nog langer!

Het lijkt één grote Holland-België match, die met overgave en hartstocht wordt gespeeld.

Wanneer de Naidjbeedj (en de andere gasten) vertrekken weten zij, dat de Bora-Bora hun in alles de baas gebleken zijn: de sterkste verhalen, de krachtigste dansers, en dan dat vele voedsel, dat zij met kwistige hand hebben uitgedeeld. *Elke dag was er sago en vlees in overvloed. Tientallen varkenskaken staken ook tussen de bladeren daken van de huisjes, waardoor de gasten wel onder de indruk moesten komen van de macht van deze Bora-Bora: macht over de natuur – hoe kunnen mensen immers anders zoveel sago en varkens produceren? – en daardoor ook hun macht over de mensen, omdat ze dit vele voedsel niet voor zichzelf hielden, maar het met kwistige hand uitdeelden. Naidjbeedj, Bagoeidja en Ségar zinnen nu op wraak. De volgende keer zullen zij proberen om een nog groter feest te geven met nóg meer voedsel en met nóg meer mensen in het dorp. Het zal inspanning kosten. Dat zal offers vra-*

gen, maar het moet. Hun hele eer en aanzien staan op het spel.

Bij het afscheid zouden de gasten nog een bittere pil te slikken krijgen. Het is misschien wel de ergste van alle. Wanneer allen na de laatste maaltijd verzadigd zijn en gereed om te vertrekken, blijkt er zelfs nog voedsel over te zijn: twee grote manden met sago en nog vlees van een boomkangeroe. Dat alles wordt door de Bora-Bora met veel vertoon in een groot aantal porties verdeeld en aan de honden gegeven, die er als uitgehongerde hyena's op afvliegen. Bijna huilend van nijd en woede staan de gasten naar dit vernederende schouwspel te kijken. Kostbaar voedsel aan de honden geven? Die Bora-Bora moeten wel bijzonder machtig zijn om zo'n overvloed te hebben, terwijl iedere andere stam honger lijdt. Een voorraad voedsel van bijna een week weg te gooien is waarlijk geen kleinigheid. Hiervoor past alleen grote eerbetuiging.

Wat geeft het, dat kinderen nu zullen schreeuwen van honger? Wat doet het ertoe, dat een aantal ouden van dagen misschien van honger zal omkomen? Wat deert het, dat het hele sago areaal is uitgeput en het gebied is leeggeroofd. Een mens leeft niet van brood alleen! De stam heeft aanzien en macht verworven. Laten de anderen nu maar eens proberen dit te evenaren. Wat is dan een rammelende maag vergeleken bij dat heerlijke, zelfvoldane gevoel van gestreelde eerzucht?

Twee maanden na dit grote feest, waarover nog jaren later gesproken zou worden, werd er onverwachts een overval gedaan op een sago areaal van de Bora-Bora, waarbij Nokot, een meisjes van een jaar of zeventien bijna werd geroofd en Orbath zwaar gewond werd door een pijl. Het was het werk van de Ségar, die op deze wijze revanche namen op hun geleden nederlaag tijdens het grote dansfeest. Zelf zouden ze nooit zoveel voedsel bij-

een kunnen brengen. Dan maar op een andere manier proberen iets van het verloren prestige terug te winnen en het *machtsevenwicht* te herstellen. Een pijloverval met vrouwenroof is daar ideaal voor! Nu is de stand weer op 1-1 gebracht, of beter, op 23-23. Want het grote dansfeest en het met kwistige hand uitdelen van voedsel waren zelf weer gevolgd op een geleden nederlaag, die men niet kon verkroppen. En nu eiste de pijloverval van de Ségar weer een revanche. Het is één groot spel, een spel dan zonder einde.

Met Gwennem als oorlogsaanvoerder trokken de *Bora-Bora* korte tijd later naar de Ségar. Bij de grote ijzerhoutboom, die bij Barbietfareh aan de oever van de Gwatté staat, waren verse sporen te zien, die duidelijk in westelijke richting liepen. 'Kijk', zegt Kismoën opeens, 'Wéma is er ook bij. Ik dacht dat die nog bij de Bagoeidja zat.' Zo goed kennen de mensen elkaar, dat ze aan de voetafdruk zien wie er gelopen heeft.

Duidelijk was dus zonder meer, dat een aantal Ségar-mannen zich hier kort geleden nog had opgehouden. 'Misschien is het een hinderlaag', opperde Gwennem en hij besloot de groep te splitsen. Eén groepje met scherpschutter Siem zou in oostelijke richting gaan. De andere mannen zouden onder leiding van Gwennem naar het zuiden trekken, op elke hinderlaag voorbereid. Door een tangbeweging zouden alle Ségar, die zich misschien in het sagomoeras van Barbietfareh ophielden, in de val lopen. De grootste groep zou de Ségar uit hun schuilplaats in de richting van hun dorp jagen. Maar op die terugtocht zouden ze onherroepelijk in de armen lopen van de overal verspreid opgestelde mannen van Siem. Verscholen achter hoge varens, vleugeltwortels of de dichtbegroeide oever van een stroompje wachtten de mannen gespannen de komst van de Ségar af. Eén pijl zat op de strak gespannen boog, klaar om afgeschoten te worden. Drie of vier andere pijlen hiel-

den ze in hun linker hand geklemd. Ze zouden onmiddellijk op de eerste volgen. Ieder ogenblik kon men nu trouwens de in het nauw gedreven Ségar verwachten. De spanning werd ondraaglijk. Plotseling schiet er onder de struiken een reuze varken vandaan, dat recht op ons afstormt. Arbodji schreeuwt, Mosbar schiet, maar mist hem. De pijl van Siem treft het beest direct achter zijn kop. Het loopt nog even door, wankelt, en valt neer. Dood. Onmiddellijk komen alle Bora-Bora uit hun schuilplaatsen te voorschijn. De hele oorlog is vergeten. Er wordt geschreeuwd en gelachen. Niemand denkt ook meer aan de Ségar. Dit is nog eens een buitenkansje. Gauw worden een aantal grote bladeren gehaald en onder druk gepraat wordt het varken ontleed. In twee bundels van bladeren worden de stukken op de rug vervoerd. Het ene pak draagt Mauwé, het andere neemt Djiri voor zijn rekening. Bij de 'wegsplitsing' van Barbeitfareh slaat Djiri opeens links af. Verbaasd blijf ik staan. Er leiden weliswaar vele wegen naar Gwattefareh, maar de weg die Djiri nu kiest loopt rechtstreeks naar Messentifereh, waar de Ségar wonen. 'Waar gaat hij naar toe?', vraag ik aan Gwennem. 'Naar de Ségar', antwoordt hij doodleuk, alsof het zijn beste vrienden zijn. En als ik hem zwijgend blijf aankijken gaat hij verder: 'Kijk, Nana, het varken hebben we toch geschoten op het grondgebied van de Ségar. Nou, dan is de helft voor hen. Zo doen wij dat altijd hier!' Tja, dacht ik, dat is 'fair play'.

Die avond was er feest bij de Bora-Bora . . . en bij de Ségar, neem ik aan. Zo'n varkensmaal komt, behalve die enkele keer in de zo veel jaar dat er een groot feest is, heus niet elke week voor. Het is veel meer grote uitzondering.

Toen ik de volgende ochtend laat wakker werd heerste er een geweldig tumult in het dorp. Er werd gelachen en geschreeuwd, terwijl sommige mannen met hoog op-

geheven pijlen door het dorp dansten. 'k Begreep werkelijk niet, waarom die mensen nu nog zo'n ophef van dat geschoten varken maakten. Maar ik werd gauw uit mijn droom geholpen, toen Djiri me kwam vertellen, dat de strijd was afgelopen. Terwijl ik die nacht sliep waren de mannen opnieuw naar het gebied van de Ségar getrokken. Tegen de tijd, dat de zon zou opkomen overvielen ze van twee kanten het dorp en staken het in brand. In paniek vluchtten de slaapdronken Ségar het bos in. Er vielen gelukkig geen doden, maar enkele Ségar schijnen daarbij wel door pijlen gewond te zijn.

Wanneer ik hier neerschrijf: 'er vielen *gelukkig* geen doden', dan geef ik daarmee ook de visie van de Bora-Bora zelf weer. Het gaat er immers bij zo'n oorlog helemaal niet om één of meer mensen te doden. Het woord 'oorlog' past hier dan ook nauwelijks. Alles wat wij gewoonlijk in verband brengen met oorlog ontbreekt hier: men haat elkaar niet; men heeft ook absoluut geen neiging land te veroveren of elkaar te vernietigen. Dan zou het spel immers uit zijn. Want een spel is het min of meer, met vaste spelregels, die er voor zorgen, dat deze eeuwigdurende strijd om eer en *prestige* niet al te zeer *ontaardt*. Er vallen in het vuur van die strijd wel eens doden, maar dat wordt door de partijen zelf betreurd. Trouwens, gebeuren er bij tal van voetbalwedstrijden geen dingen, die niet door de beugel kunnen? Maar de eerlijke speler betreurt die eveneens.

Wanneer men zich op royale voedseluitdelingen en voedselverspillingen niet kan revancheren door middel van tegengiften of nog grotere verkwistingen, dan *moet* men wel op andere manieren proberen het verloren machtsevenwicht te herstellen en autoriteit en roem te verwerven. Tovenarij, brandstichting en pijlovervallen liggen zo min of meer op dezelfde lijn als het organiseren van dansfeesten, het uitdelen van voedsel en andere

geschenken en het over elkaar 'roddelen'. Waar begint hier de 'oorlog' en houdt de 'vrede' op? Misschien past hier wel het begrip 'koude oorlog'. In dat opzicht zijn deze Papoea's weer net zulke mensen als wij. Immers ook bij ons is het gebruik van wapens (nu) zo veel mogelijk beperkt, maar zo veel te meer staan grote redevoeringen en perscampagnes, radio en televisie, ontzaglijk grote geld- en goederenuitdelingen in de vorm van economische hulpprogramma's en de technische ontwikkeling in dienst van die 'strijd om de macht'.

Slechts een enkele keer hoor je in dit gebied van Nieuw-Guinea van oorlogen, zoals wij die voeren: hard, meedogenloos en wreed, zuiver gericht op de vernietiging van de tegenstander. Nog niet zo heel lang geleden waren het de Warès, die in de omgeving van het Tor-Biri stroomgebied een ware terreur uitoefenden. Alleen al het noemen van de naam Warès joeg de mensen hier de schrik op het lijf. Tal van stammen zijn door hen volkomen uitgemoord, zoals de Soebar en de Broemia. Ook de Borto, de Foja en de Ittik hebben veel van hen te lijden gehad. Weer andere stammen zijn in paniek naar de kust of naar het oosten gevlucht, waar zij onder de veilige hoede van het Nederlandse Bestuur kwamen. De Mander zijn de enigen in dit gebied, die niet door hen werden uitgemoord of uit hun gebied werden verjaagd. Maar de Mander hebben die 'vreedzame coëxistentie' alleen te danken gehad aan het feit, dat zij regelmatig vrouwen en meisjes aan de Warès hebben afgestaan. Op dit ogenblik zijn de machtige Warès zelf het slachtoffer geworden van een nóg machtiger stam: de Moegit. Voor deze laatsten is werkelijk niemand veilig. Als ze aanvallen schijnen zowel mannen als vrouwen aan de overval mee te doen. Volgens de verhalen – maar die zijn niet altijd even geloofwaardig – schijnen de vrouwen zelfs een heel speciale taak bij die aanvallen

te hebben. Terwijl de mannen verder trekken, de vluchtenden achterna, zijn het de vrouwen die de aanplant vernietigen, roven, plunderen en brandstichten. De doden laat men op het slagveld liggen met een herkenningsteken van de moordenaar! Meestal wordt namelijk een pijl in het lichaam van de vermoorde gestoken of men geeft hem een bepaald brandteken, waaraan de moordenaar te herkennen is. In het platgebrande dorp laat men eveneens zijn visitekaartjes achter: tussen de nog overeind staande, zwartgebrande palen steken de Moegit vogelveren, die aan de punten of aan de zijkanten rood geverfd zijn. Dit 'zich bekend maken' is overigens een zeer veel voorkomend verschijnsel hier. Het betekent enerzijds een soort 'fair play', waarbij men geen wraak kan nemen op de verkeerde, anderzijds moet dit ook weer gezien worden als een middel om persoonlijk aanzien en macht te verwerven. Hoe groter het aantal mensen is dat je vermoordt, hoe groter ook zullen je eigen roem en macht worden.

Deze vorm van oorlogvoeren is echter uitzondering in dit gebied van Nieuw-Guinea. Men kan stellig niet zeggen, dat deze Papoea's oorlogszuchtig zijn, ook al worden ze wel eens zo afgeschilderd. Wel is het hele leven één grote strijd hier, zowel de oorlog als de vrede: strijd om de macht over de natuur, strijd om de macht over andere stammen, om aanzien en om eer, strijd ook van de man om macht te verwerven over de vrouw. We zagen dat reeds bij de inwijding in het 'Huis van Fatrau' en we zullen het steeds weer tegenkomen. Zelfs het liefkozen van twee geliefden is zo'n strijd. Zoals vermeld geeft men elkaar daarbij namelijk met een scherpe varkenstand grote en diepe krassen op het bovendienbeen die grote littekens achterlaten. Prof. Held heeft van de bewoners van de Geelvinkbaai eens meegedeeld¹⁰ dat ze een aardig woord voor vrijen hebben, namelijk: 'met elkaar vechten'. Als twee geliefden elkaar hun genegen-

heid betuigen, bekrabben en bekrassen zij elkaar met scherpe voorwerpen, waardoor blijvende littekens ontstaan. Maar zo heel vreemd is deze uiting van liefde toch ook weer niet. Stoeien en plagen worden ook bij ons als een teken van liefde opgevat. 'Was sich liebt das neckt sich', zegt een bekend Duits spreekwoord. En zolang er mensen bestaan, zal ook dit vrijen een gevecht, maar ook een spel zonder einde zijn.

De oudste volken als de Babyloniërs en de Assyriërs vochten al om de 'Heilige Roem'. Grieken en Romeinen hebben om eer en aanzien gestreden. Papoea's en Europeanen vechten er nog om. Er is niets nieuws onder de zon. En zolang er mensen zijn zal die strijd er blijven: eerezucht en streven naar aanzien en macht lijken een sociaal erfgoed. Niet het Nederlandse gezag alleen zal dan ook een eind kunnen maken aan deze altoosdurende stammenstrijd in Nieuw-Guinea. Pas het uitroeien van de werkelijke oorzaken zal een 'echte pacificatie' tot stand brengen. Pas wanneer wij, Nederlanders, Indonesiërs en Papoea's zelf alle zucht naar eer, persoonlijk aanzien en partijprestige uitgebannen zullen hebben, zal de oorlog *op* Nieuw-Guinea in vrede kunnen veranderen en de strijd *om* Nieuw-Guinea zal niet langer een probleem zijn, dat de 'wereldvrede in gevaar' brengt.

Onder het huisje van de oude Sama een ligt grote, knoestige boomstam met één stevige tak eraan. De bast is er af. Menigmaal heb ik me al afgevraagd, waarom ze die stam nog nooit in stukken hebben gehakt. Als een koningstroon wordt hij bewaard. Zodra een hond onder het huisje ligt wordt hij weggejaagd en zelfs varkens mogen er niet komen. Ik heb er Sama zelf al eens naar gevraagd. Die keek me toen vriendelijk lachend aan, maar kon me geen duidelijk antwoord geven. Enkele weken daarna zie ik op een avond Orbath en Gwennem die boomstam onder het huisje vandaan slepen. Nieuwsgierig blijf ik staan kijken. Ze leggen hem nu vóór het huisje van de oude Sama neer, die ene tak zó, dat er een aantal mensen op kan zitten. Terwijl ze daarmee bezig zijn komen Marassi en Arbodji aanlopen, ieder met een grote klomp dammar (hars) in hun handen, die ze voor die knoestige boomstam neerleggen. Even later komen ook de andere mannen en vrouwen, lachend en schreeuwend, uit hun huisjes en gaan op die boomstam met zijn ene tak zitten. Wie daar geen plaatsje meer kan vinden, gaat op zijn hurken er voor zitten. Twee kleine stukjes dammar worden aangestoken en verlichten de plek, waar al die mannen en vrouwen nu druk zitten te praten. Wanneer een brokje dammar bijna is opgebrand wordt een nieuw stukje van de grote klomp afgeslagen en aangestoken. Zolang er dammar is wordt er ook gepraat. Zodra de dammar echter op is, houdt men ook op met

praten, al heeft men ook nog zo veel met elkaar te bespreken. 'k Weet nog wel, toen ik eens een heel belangrijk oorsprongsverhaal gehoord had waarover ik diezelfde avond nog eens van gedachte wilde wisselen, dat de mannen in het Maleis tegen me zeiden: "Tida ada dammar, tida ada bitjara". (Er is geen dammar (meer) en daarom kunnen we niet met elkaar praten.) Maar voor een speciale praatavond als deze zorgt men altijd wel voldoende dammar in voorraad te hebben. Daar hangt immers te veel van af! Nu een keer alle mannen en vrouwen van het dorp bij elkaar zitten om samen te 'praten' mag er beslist geen 'kortsluiting' ontstaan.

Samen praten! Ja, dat is het wat deze mensen eindelijk doen. Zodra ze 's ochtends opstaan beginnen ze er al mee. Kleine groepjes mannen en vrouwen staan dan al in hevige discussies met elkaar gewikkeld. Ieder schreeuwt tegen iedereen. Tot ver in de omtrek is hun geschreeuw te horen. Altijd als ik wakker werd en die mensen zo hoorde te keer gaan, dacht ik dat ze ruzie hadden. Mannen schreeuwen hun stem hees, vrouwen proberen er bovenuit te krijsen. Maar een ogenblik later schateren ze het weer uit van plezier. Een bijzonder vrolijk en goedlachs volk, die Papoea's! Neen, geen ruzies, maar 'gesprekken' over het werk, over de dagindeling en over de plaats, waar deze keer het voedsel gezocht zal worden. Overdag worden de discussies voortgezet: de vrouwen bij hun werk in het sagomoeras, waar de mannen ze niet horen, of bij het groenten zoeken; de mannen, als ze 'lui' in het dorp rondhangen of als ze in hun mannenhuizen zitten waar ze ongestoord over de vrouwen kunnen roddelen en moppen kunnen tappen. En 's avonds, bij de hoog oplaaierende houtvuren wordt er weer opnieuw gepraat. Je begrijpt niet, dat ze nooit eens uitgepraat raken: dag in dag uit hetzelfde leven, zonder grote veranderingen, zonder (veel) schokkende gebeurtenissen, altijd dezelfde gezichten

om je heen in een wereldje, dat niet groter is dan het eigen dorpje! Maar – en misschien klinkt dit vreemd – dit samen praten is het behoud van de groep; het is het cement, dat de stenen van deze samenleving aan elkaar bindt.

Want het heeft iedere onderzoeker steeds weer verbast, dat er in deze dorpjes geen leiders zijn, geen stamhoofden en zelfs geen dorpshoofden! Alle mensen zijn volkomen aan elkaar gelijk: niemand heeft op enigerlei wijze meer te zeggen dan de ander. Er is geen adel, zelfs geen grondadel of 'geld'adel. Het stamgebied is algemeen eigendom, waar ieder stamlid zonder uitzondering gebruik van mag maken om te jagen, te vissen, voedsel te verzamelen of tuinen aan te leggen. Allen zijn hier even arm, of even rijk, hoe je het maar zien wilt. Allen bekleden ook dezelfde positie in de samenleving. Zelfs de ouderen hebben hier niets meer in te brengen dan de jongen. De laatsten immers kunnen bij het produceren van voedsel meer presteren dan de eersten en dat is het, wat hier geldt. De kundigste jager, de beste dansers en de krachtigste 'fluitblazers' (zie hoofdstuk 8) worden eerder onder de jongeren gevonden dan onder de ouden. Maar deze laatsten weten weer meer verhalen en dat telt ook mee. Ieder doet hier hetzelfde werk: geen beroepsverschillen, geen standsverschillen. Ook mannen en vrouwen zijn geheel aan elkaar gelijk. Er bestaat wel verschil tussen mannen- en vrouwenarbeid, maar ieder van hen doet weer precies hetzelfde als de anderen uit zijn (of haar) groep: iedere vrouw klopt sago en gaat groenten zoeken; iedere man maakt zijn eigen pijlen, waarmee hij op jacht gaat.

Er zijn ook geen groepen binnen deze samenleving. Wij hebben onze verenigingen, onze clubs, onze kerken, onze familie. Dat alles is hier niet. De hele stam is hier één familie, één grote broederschap, zowel figuurlijk als letterlijk. Bij de meeste stammen gaat ook het gezin

voor een groot deel op in de samenleving. Gezinswoningen zijn daar niet; twee, drie of meer gezinnen wonen er samen in één klein huisje, zonder schotjes of afgescheiden ruimten. De mannen en de vrouwen van die gezinnen slapen door elkaar, meestal de mannen bij elkaar en de vrouwen met hun kinderen bij elkaar. Er is ook meestal maar één vuur, waar het eten voor de hele 'huishouding' wordt bereid, dus voor alle mannen, vrouwen en kinderen uit dat huis tezamen. Maar zelfs deze 'huishoudingen' bestaan niet altijd uit dezelfde mensen! Dat wisselt in de loop van een jaar.

Geen leiders, geen verschillen tussen de mensen, geen groepen binnen de samenleving en dus ook geen groepsverschillen, maar alle mensen volkomen aan elkaar gelijk. Maar dan zou ieder toch zelf ook kunnen bepalen wat hij doen en laten wil? Ja, dat is ook min of meer het geval. Er zijn hier geen beslissingen van hogerhand, die mensen kunnen dwingen bepaalde dingen te doen. Er zijn hier geen bestuurslichamen, die wetten of verordeningen kunnen uitvaardigen, waaraan de grote groep zich te onderwerpen heeft. Ieder is zijn eigen baas. Waarlijk, zo'n gelijkheid, vrijheid en broederschap hadden zich zelfs de stoutste Franse revolutionairen niet kunnen dromen! Maar wordt dit geen chaos, geen wanordelijke bende zo? Neen! Er zijn twee 'krachten', die deze 'vrije samenleving' tot een zeer geordende gemeenschap maken: de moraal (godsdienst) en de openbare mening.

Bij ons in Nederland worden de gedragingen van de mensen vooral 'technisch' geregeld: stoplichten, wetten, verordeningen. Hier is het echter de moraal, die de gedragingen tussen mensen regelt. Men doet iets, omdat men zelf vindt dat het zo hoort; men doet iets niet, omdat men vindt, dat het zo niet hoort. Men staat in het leven in vrijheid. Maar dit is natuurlijk alleen mogelijk, als alle mensen dezelfde moraal hebben, dezelfde op-

vattingen over goed en kwaad, dezelfde mening over wat hoort en wat is af te keuren. Dat is dan ook inderdaad het geval hier. Ook in dit opzicht zijn alle mensen aan elkaar 'gelijk'. Het is de overgeleverde moraal van de vaders, waar de mensen zelf ook volkomen achter staan! Afwijken van die moraal heeft rampzalige gevolgen. Door dag in dag uit met elkaar te praten, hoort men ook hoe de anderen over bepaalde dingen denken en op den duur is men in velerlei opzicht zelfs hetzelfde gaan denken. Geheel onofficieel ontstond daardoor een openbare mening, die de 'gekristalliseerde' mening van allen over alles is. Daartoe dienen ook die speciale praatavonden. Wanneer de knoestige boomstam onder het huisje vandaan gesleept wordt, komt iedere man en vrouw naar die plaats toe om te praten. Ieders mening is daar belangrijk. Niemands stem weegt zwaarder dan die van de ander. Mannen, vrouwen, jongen en ouden dragen zo tot die openbare mening bij. Die knoestige boomstam is zo het symbool van het 'parlement'. Zit niet daarin het Franse woord 'parler', dat 'praten' betekent? Die knoestige boomstam is tevens het symbool van de vrijheid, - ieder kan daar vrij zijn mening zeggen, - van de algehele gelijkheid van de mensen en van de eenheid.

Die openbare mening ligt ook niet voor goed vast. Die verandert met de tijd. Ze is dynamisch; ze leeft! Wanneer omstandigheden zich wijzigen past ook de publieke opinie zich vrij snel aan. En hierbij denk ik weer even aan ons eigen landje, waar in 1961 nog wetten en verordeningen gelden, die uit de vorige eeuw en uit de tijd van Napoleon stammen, uit een tijd dus, waarin de maatschappij zo totaal anders was dan nu.

Daardoor kan de moraal in deze samenleving zo ordenend werken. Een voorbeeld kan dit illustreren: wanneer bij een kruispunt van wegen dagelijks vele honderden auto's uit alle richtingen voorbij komen,

zou er een chaos ontstaan, wanneer er geen regeling was. *Hierin komt nu nog eens het verschil tussen onze 'technische' regeling en de morele regeling van de Papoea's tot uiting: wij brengen stoplichten aan; bij hen gedraagt ieder zich, zoals het hoort: wie recht heeft op voorrang, die krijgt het. Tegenover je oudere broer gedraag je je zo, tegenover je schoonmoeder zo en tegenover je neefje weer anders. Die gedragingen (taboe's) zijn een zaak van de moraal, van de godsdienst. In ons landje probeert men de mensen ook in die geest op te voeden, zoals: 'Een burger heeft hart voor zijn stad' (in plaats van: verboden hier vuil te storten!) of 'Wees een heer in het verkeer' (in plaats van: snelheidsbeperking: 30 km). Maar dit wil toch nog niet erg lukken. We zouden iets van deze Papoea's kunnen leren, ook al leven wij niet in zulke kleine groepjes bijeen!*

Nu is het wel zo, dat mensen in grote lijnen dezelfde moraal bezitten, waaraan ieder zich vrijwillig houdt, maar deze Papoea's zijn toch ook geen eenheidsprodukten van de lopende band. Het is een misvatting te menen, dat de gedragingen van deze mensen louter groeps-gedragingen zijn en dat niemand er een eigen mening op na houdt. Wanneer iemand het dan ook niet eens is met die moraal, dan houdt hij zich daar niet aan. Want aan dwang hebben deze mensen een broertje dood, zelfs al is het een morele dwang, de dwang van de 'mode' of de dwang van de heersende gewoonte, de adat. Het is tegen de moraal, dat een (jonge) man met een meisje in het openbaar samen is. Maar Katoear trekt zich daar niets van aan. Hij schertst en stoeit met ieder meisje, dat in zijn buurt komt. 'Och, dat moet hij zelf weten', zeggen de anderen dan en trekken hun schouders er over op. De gelijkheid gaat hier niet boven de vrijheid. Men is gelijk in vrijheid!

In ons land hebben we de politie en de justitie, die *overtreders ter verantwoording roepen en straffen.*

Want anders zouden ook de meest ideale technische regelingen niet werken. Zo zijn er ook in deze samenleving wel eens mensen, die door het rode stoplicht van de moraal rijden en er een eigen moraal op na houden. En wat dan? Het geval van Katoeaar was nog onschuldig, maar als er nu eens een andere man met mijn vrouw vandoor gaat, een nog al eens voorkomend geval hier. Of als er andere ernstige vergrijpen plaats vinden? Dan blijkt de openbare mening de tweede ordenende kracht te zijn, zoals de justitie en de politie bij ons. Ewan bij voorbeeld had aan de kust een nieuw lied geleerd, dat hij in zijn eigen dorpje wilde invoeren, een soort 'tophit' uit het kustgebied. Het was een liefdesliedje, maar één van de allerminste soort. De openbare mening was er fel tegen. Aanvankelijk trok Ewan zich daar niets van aan, maar een tijdje later werd het hele liedje niet meer gehoord. Telkens namelijk, wanneer Ewan zijn liedje zong of neuriede, begon als bij afspraak ieder die het hoorde te schreeuwen en te schelden.

Een veel toegepaste regel om mensen tot de orde te roepen is hen belachelijk te maken. Joesan bijvoorbeeld wilde een nieuwe dans invoeren, die de anderen afschuwelijk vonden. Zodra Joesan begon te dansen, lachte iedereen hem uit. Even later kon Joesan zich zelfs niet in het dorp vertonen of de mensen begonnen hard te lachen of maakten rare bokkesprongen om zo eens flink de spot met Joesans 'nieuwlichterij' te drijven. Nu is er niets vreselijker dan om door je eigen mensen, in je eigen vertrouwde omgeving belachelijk gemaakt te worden. Enkele dagen later was Joesan volkomen van zijn 'kwaal' genezen. Een geweldige deining ontstond een keer, toen Iemor zich vergreep aan de vrouw van Orbath. *Iedereen was razend! Orbath zelf gaf zijn vrouw een flink pak slaag, waar ieder in het dorp het mee eens was.* Toen de zaak uitlekte was Iemor

zelf al het dorp uitgevlucht. Hij zou het er anders niet levend van af gebracht hebben. De publieke opinie vond nu, dat Iemor voorlopig niet uit zijn verbanning hoefde terug te keren ook. Deze verbanning uit je eigen dorp is het ergste dat er bestaat. Iemor zelf vertelde me, dat hij veel liever een flink pak slaag gekregen zou hebben, dan uit het dorp verbannen te zijn. Hoe moet zo'n man aan voedsel komen? Overal wordt hij belaagd door vijanden en zelfs bij bevriende stammen voelt hij zich ellendig en door tovenarij bedreigd. Zelden of nooit vertoont zo'n banneling zich dan ook onder mensen en menigeen heeft zo de hongerdood gevonden. De enige met wie Iemor tijdens zijn verbanning nog wel contact had was zijn oudere broer Dogon. Die hield hem op de hoogte van wat er zo al in het dorp gebeurde en vooral van de stemming in het dorp. Na een maand of zo polst Dogon eens deze en gene of hij brengt het geval van zijn broer eens ter sprake op een praatavond om de publieke opinie te peilen. Zolang iemand tegen de terugkeer van de verbannene is adviseert Dogon zijn jongere broer om nog maar een tijdje weg te blijven. Wanneer de deining wat geluwd is en niemand meer bezwaren heeft tegen zijn terugkeer, ook de bedrogen echtgenoot niet, deelt Dogon dat zijn jongere broer mee en samen keren ze naar het dorp terug. Niemand praat er dan ook meer over.

Kansen op ruzies en conflicten zijn er in deze dorps-samenlevingen te over, meer dan bij ons, waar mensen in de grote steden soms hun eigen burens niet kennen. Hier leven mensen dag in, dag uit; jaar in, jaar uit samen op hetzelfde kleine stukje grond. Ieder is er precies met het doen en laten van de ander op de hoogte. Niemand kan hier geheimpjes hebben of een dubbel leven leiden. Er kan hier niets voorvallen of de anderen weten ervan en bemoeien zich er mee. De huisjes, die meestal rondom een klein pleintje staan, hebben geen wanden of

kamertjes. Vanuit je eigen huisje kun je precies alles horen en zien wat in al die andere huisjes van het dorp gebeurt. Als Débar haar kind een draai om zijn oren geeft, bemoeit iedereen zich er mee. 'Moet je mij doen', roept Orbath. Wanneer Waronne iets aan haar man zit te vertellen, roept een ander: 'Lelijke leugenaar'. Sarin, die met zijn vrouw en kinderen in hetzelfde kleine huisje van twee bij drie meter slaapt als Katoear, rolt in zijn slaap tegen Sissimei, één van de twee vrouwen van Katoear, en meteen is er ruzie tussen de beide mannen. Djoega heeft te weinig sago voor Bostar meegebracht die vreselijk boos is daarover en zijn vrouw begint te slaan. Onmiddellijk neemt Ibrahim zijn zuster in bescherming. Mosbar slaat een hond dood, omdat die zijn vis gestolen heeft. Maar het is toevallig de beste jachthond van Sofor, die woedend is en op Mosbar af vliegt. *En zo kan ik doorgaan. De macht van de publieke opinie is wel in staat om deze 'kleine' conflicten te beslechten en het leven zonder al te grote woelingen te doen verlopen. Maar dat is niet meer mogelijk, wanneer er partijen ontstaan, waardoor de hele dorpsgemeenschap in twee groepen verdeeld wordt. Dan bestaat er geen openbare mening meer en er is niemand, die uit hoofde van zijn functie een oplossing kan afdwingen. Een complete chaos dreigt dan. Nu komt dit niet zo heel vaak voor, maar het kan toch gebeuren. Het dorp splitst zich dan in tweeën: één deel trekt weg om een nieuw dorp te stichten; de anderen blijven. Tal van stammen in dit grote stroomgebied van de Tor zijn zelfs op die wijze ontstaan.*

Juist in zulke gevallen blijkt maar al te duidelijk, hoe kwetsbaar een groep is als ze geen leiders heeft, die boven de partijen staan en die door hun gezag een beslissing kunnen afdwingen. Die bezwaren van het ontbreken van zulk een (éénhoofdig) gezag blijken ook uit tal van andere voorvallen in het leven van deze mensen.

In 1959 heerste er bij de Waf een complete chaos. Men wilde een nieuw dorp gaan bouwen. De huizen stonden op instorten, terwijl de afstanden naar de sagomoerassen veel en veel te groot geworden waren. Maar de meningen waren verdeeld, waar het nieuwe dorp moest worden opgezet. Sommigen wilden in oostelijke richting naar de Foewin trekken, anderen wilden het dorp juist in tegenovergestelde richting verplaatsen. Het resultaat was, dat er helemaal niets gebeurde. De toestand werd op den duur onhoudbaar. Velen kwamen helemaal niet meer thuis, maar bleven al die tijd in het sagomoeras wonen. Een complete chaos! Uiteindelijk, na veel praten, schreeuwen, schelden en . . . lachen, want dit laatste ontbreekt hier nooit, werd het dorp een honderd meter verder de rivier op verplaatst in de richting van de Tor. Een oplossing voor de bestaande moeilijkheden was het nog niet.

Bij de Daranto dreigde in 1957 het grote vrijgezellenhuis in te storten. Ieder was ten volle overtuigd van de noodzaak om een nieuw te bouwen. Maar men kon het niet eens worden over de vraag of ook dit nieuwe huis weer twee verdiepingen moest krijgen of dat het zou bestaan uit één vloer met in het midden een gang. En daarom gebeurde er helemaal niets. Een jaar later ongeveer stortte het hele huis ineen toen ik daar met mijn dragers en nog zo'n twintig vrijgezellen lag te slapen. In allerijl werd het huis toen gerepareerd en verstevigd, waaraan ieder onverdeeld meewerkte. Ja, dit zijn de nadelige gevolgen van deze geest van 'vrijheid, gelijkheid en broederschap' die door de bevolking zelf heel duidelijk worden gevoeld. Dorpen, die onder bestuur gebracht zijn krijgen van het Nederlandse Bestuur een korano, een dorpshoofd. En ofschoon de hele geest van deze mensen zich tegen 'dwang', 'bestuur', en 'beslissingen van hogerhand' verzet, blijkt toch, dat men deze figuur van dorpshoofd wel waardeert en graag aan-

vaardt! Men zou hem in geen geval meer willen missen! Hij voorziet in een lang gevoelde behoefte. In kleinere dorpsconflicten kan hij zijn gezag weldra al doen gelden; hij vertegenwoordigt immers het 'Grote Gezag'. Maar bij een groot dorpsconflict of bij een verdeling in twee partijen heeft zijn gezag nog geen of zeer weinig invloed. Het gevaar van de chaos en van de dorpsplitsing blijft bestaan, tenzij de broederlijke liefde het wint van de geest van vrijheid en gelijkheid.

Zo'n verdeeldheid ontstond er in 1958 bij de Bora-Bora. De vrijgezellen wilden de Jausingdans invoeren, waartegen vooral de ouderen zich verzetten. Het conflict spitste zich toe. 'Waar bemoei jij je mee', begon Ewan opeens uit te varen tegen Arbodji, 'jij met je drie mislukte huwelijken!' Dit was slechts een inleiding tot veel grovere zinnen, die het hele mislukte leven van Arbodji haarfijn uit de doeken deden. En die woorden waren zo raak gekozen, dat omstanders voortdurend in de lach schoten. Maar ook Arbodji en de zijnen lieten zich niet onbetuigd. 'Lelijke hondemeppers', begon Sofor en zo gingen de scheldkanonades over en weer. Lang opgekropte gevoelens van ongenoegen, die altijd wel ergens onder de oppervlakte leven, kwamen nu tot uitbarsting. Ewan bijvoorbeeld liep helemaal rood aan. Zijn stem sloeg over. Zijn hele lichaam trilde onder die enorme spanning. Op een gegeven moment dreigden de twee partijen elkaar zelfs in de haren te vliegen. Toen vonden de vrouwen het genoeg. 'Ophouden, naar de rivier', riepen ze. De vrouwen zijn altijd de vrede-stichters hier! En na lang genoeg geschreeuwd te hebben: 'Ophouden, naar de rivier', een kreet, die later ook door enkele mannen werd overgenomen, die buiten het conflict gebleven waren, trokken de eerste kemphanen naar de rivier. Djiri voorop, Arbodji achter hem aan, weldra gevolgd door de anderen. Tenslotte ging ook Ewan, nog rood van opwinding.

Het was intussen middernacht geworden. Met grote vlamrende toortsen liepen we in optocht over het glibberige paadje naar de rivier. Onderweg daarheen plukte ieder van die sterk geurende varens, waarmee het hele lichaam van kop tot teen werd ingewreven. Lachend en schreeuwend sprong daarna ieder in de rivier. En de snelvlietende bergstroom spoelde al het 'vuil' van die avond weg. Al die boze woorden, die het lichaam bezoedeld hadden, werden afgewassen en weggevoerd naar zee. - In de vrolijkste stemming trokken we nadien weer terug naar het dorp. Ewan en Arbodji liepen samen voorop; hand in hand, zoals alleen allerbeste vrienden doen hier. Over deze ruzie en al die lelijke naamkaartjes, die men elkaar had toegeworpen, zou nooit meer gepraat worden. Geen 'zand er over' om het te bedekken en het later weer op te graven, maar weggespoeld en meegevoerd naar de diepten van de zee, voor mensen onbereikbaar.

Toen ik mijn huisje opklom voelde ik opeens een hand op mijn schouder. 'Vriend, wacht even . . . We willen je geld geven', zei Ewan. 'Waarvoor dat dan?', vroeg ik. Ewan probeerde het me uit te leggen, maar zijn kennis van het Maleis schoot op dat moment te kort. Ik gaf tenslotte toe, afwachtende wat er zou gaan gebeuren. Iedereen rende naar huis, waar hij van de meest onwaarschijnlijke plekjes een 'spaarpotje' te voorschijn haalde: wat munten, bewaard in een vuile, stinkende lap van geklopte boomschors. Geld! Wat een *machtsmiddel is dat in de ogen van deze mensen, die zelf nooit geld gekend hebben*. Je kunt er zelfs messen en bijlen voor kopen! Geld geeft een mens aanzien, macht en prestige. Heel zorgvuldig worden die paar munten dan ook bewaard. Geld verliezen, geld weggeven, is je macht en aanzien verliezen!

Het was een plechtig moment toen al die mannen midden in de nacht die oude, knoestige boomstam

onder het huisje van Sama te voorschijn haalden en daarvoor een nieuwe lap van geklopte boomschors uitspreidden. Een klein dammarlichtje wierp grote schaduwen op de ernstige gezichten van de mannen, die rondom het kleed zaten. Toen nam Ewan het woord: 'Ik heb veel lelijke dingen tegen Arbodji gezegd. Ik wil nu veel geld geven'. Hij zei: 'Veel geld', omdat hij niet wist hoeveel het was. En hij legde bijna drie gulden op het uitgespreide 'kleed'. 'Ik heb terug gescholden', zei Arbodji, 'hier is mijn geld'. Daarna was iedereen stil. Zelfs geen hond jankte. Mijn hart klopte in mijn keel. Ik was diep onder de indruk. Moest ik deze mensen beschaving bijbrengen? De stem van Gwennem stoorde me in mijn overpeinzingen. 'Ik heb geen lelijke woorden gezegd', zei hij, 'maar ik heb er hartelijk om gelachen. Hier is mijn geld'. En hij legde drie kwartjes neer. Een kapitaal bezit aan macht en eer. Daarna legden ook de anderen een voor een neer wat ze hadden. 'Ik heb niet gescholden', sprak de oude Sama langzaam. 'Ik heb ook niet gelachen. Maar ik heb niets gedaan om die ruzie te voorkomen. Ik moet nu ook mijn geld geven'. De oude baas had niet veel. Maar wat hij had, gaf hij.

Lang nadat de mannen naar huis gegaan waren liep ik nog eens door het dorp. Ik had de slaap niet kunnen vinden. 'Het is niet voldoende, dat de rivier het vuil heeft weggespoeld, meneer', had Moeri bij zijn weggaan nog gezegd, 'maar we moeten (een deel van) onszelf geven. Dat maakt het leven weer mogelijk!'

Onder het huisje van de oude Sama lag die nacht weer de grote, knoestige boomstam met zijn ene tak. 'Leg hem maar weer weg', had Sama gezegd, 'nu zijn alle mensen weer broeders!'

Midden in de dorpjes Analie, Mainèkwe en Amnihari-fareh staat een groot, rond gebouw. Het brede, kegelvormige dak steekt ver over de wanden heen en reikt bijna tot aan de grond. Je moet er onder door kruipen om bij één van de twee nauwe openingen te kunnen komen die toegang geven tot het gebouw. Aardedonker is het daar binnen. De cirkelvormige vloer ligt ruim een meter boven de grond, stevig gestut door tientallen palen en balken. Hij is gemaakt van lange, dikke repen boombast, stevig genoeg om vele op de plaats hossende en stampende mannen en vrouwen te kunnen dragen. Dwars door het gebouw, van de ene toegang naar de andere, lopen twee evenwijdige rijen palen, die een soort gang vormen. Aan weerszijden van dit middenpad, op manshoogte ongeveer, ligt de eerste verdieping. Daarboven strekt zich de zolder uit. Een heel klein luikje geeft toegang tot die zolder, maar geen mens die daar ooit komt. Daar worden de schedels van de verslagen vijanden bewaard. Van de top van het gebouw tot even boven het middelpunt van de vloer hangt een middenpaal, stevig vastgeklemd tussen twee balken, die over het middenpad heen van de ene verdieping naar de andere lopen. Als een dunne spies steekt die paal zelfs nog anderhalve meter boven de top van het dak uit.

Alles aan, om en in dit gebouw is 'gans anders' dan wat we van de andere huizen gewend zijn: de vorm, de grootte, zijn functie, zijn interieur. Dat 'gans andere'

blijkt al bij het bouwen. Zodra de vloer gelegd is wordt een groot feest georganiseerd. Van heinde en ver komen de mensen om dat feest bij te wonen. Daarna ligt de bouw een hele tijd stil. Maanden lang soms. Wanneer weer een volgend gedeelte van het gebouw is afgewerkt, het dak bijvoorbeeld of de wanden, wordt weer gefeest, waarna de hele bouw opnieuw een hele tijd stil ligt. Hoe belangrijker het gereed gekomen onderdeel is, hoe groter ook het feest is en hoe langer de bouw stil ligt. Geen wonder, dat er maanden en soms jaren overheen gaan voordat zo'n gebouw helemaal klaar is.

Zijn de langdurige rustperioden tussen het gereedkomen van de onderdelen van het gebouw op zichzelf al opvallend, nog opmerkelijker is de totaal veranderde houding van de bouwers in die tijd. Terwijl de mannen bij het bouwen van het huis over de balken lopen, tegen de palen leunen of aan de dakspanten sjoeren, is iedere aanraking van het gebouw tijdens de rustperioden ten strengste verboden. Bij de Naidjbeedj werd zo'n gebouw opgericht op een plek waar mannen en vrouwen voortdurend langs moesten om water te halen. Maar nauwelijks was de rustperiode begonnen of ze maakten een hele grote omweg om bij de rivier te komen. In het dorpje Bansenemo reikten de lange dakspanten tot aan het huisje waar ik gewoonlijk sliep. Altijd als ik naar buiten klauterde hield ik me aan één van die spanten vast om niet te vallen. De mannen hier deden dat zelf ook zo. Na het feest ter gelegenheid van het klaar komen van de zolder klom ik weer eens uit mijn huisje en wilde daarbij net als altijd één van die uitstekende dakspanten grijpen om me vast te houden. Essem zag dat, sprong op me toe en trok me aan mijn haren naar binnen. 'Nog net gered', zei hij, danig verschrikt. 'Als jij die spant had aangeraakt, zou je zulke krampen in je buik gekregen hebben, dat je morgen of overmorgen dood geweest zou zijn'. En hij meende het. Door één

van die palen aan te raken zouden de mannen op jacht geen enkel varken meer kunnen schieten. Maar de varkens zouden zó wild worden, dat ze de mannen zouden aanvallen en hun hele buik zouden openrijten. En wanneer iemand in die tijd één van de rotan lussen zou aanraken, zouden alle gewassen ophouden met groeien; de vruchtbomen zouden ophouden vrucht te dragen en de sagobomen zouden 'leeg' blijven. Dit gebouw is 'heilig' en de rustperioden zijn 'heilige tijden'.

Wat ons bij dit alles onmiddellijk opvalt is die bijzondere wijze, waarop deze mensen verband leggen tussen dingen en gebeurtenissen, die volgens ons 'redelijk' inzicht geen enkel verband met elkaar (kunnen) hebben: het aanraken van een paal of een lus en het ernstig ziek worden of het ophouden met vrucht dragen. En niet alleen hier, maar ook in alle voorgaande hoofdstukken hebben we dit verband tussen zoveel uiteenlopende 'dingen des levens' gezien: Biau en Fonnap zouden onderweg zijn omgekomen, indien ze over die dode boomkikker waren heengestapt; de vrouwen zingen om de sago 'losser' te maken, mannen mogen geen varkensvlees eten, omdat hun vrouw een baby verwacht, ze mogen geen gat graven of huizen bouwen, zolang hun kind nog geen naam heeft en ik mag de naam van een rivier niet noemen, omdat die lijkt op de naam van mijn zwager. Altijd weer dat verband tussen mensen en dingen, die op het eerste gezicht niets met elkaar te maken hebben. Maar hierin ligt juist de kern van hun religie, hun godsdienst: mensen, dieren, dingen en gebeurtenissen staan niet zo maar afzonderlijk in deze wereld, maar alle zijn door een onzichtbare wereld, een onzichtbare macht, met elkaar verbonden. Dat betekent tevens, dat de religie tot alle terreinen van het leven doordringt. Alles, tot het kleinste toe, heeft ergens met de godsdienst te maken, omdat het via die onzichtbare wereld ergens wel verband houdt met andere gebeurtenissen. Het is

hier niet mogelijk om op één dag van de week godsdienstig te zijn en de andere dagen 'gewoon' bakker te zijn of pianostemmer. Neen, het bereiden van voedsel, het bouwen van huizen, het op reis gaan, het groeien van de sago en van de kleine kinderen, alles heeft met de religie te maken, net als het vervaardigen van trommels, het zingen en het dansen. Overal en altijd, van de wieg tot het graf en van de ochtend tot de avond, staan de handelingen van de mensen en de dingen om hen heen op de grens van de zichtbare en onzichtbare wereld, die elkaar wederzijds beïnvloeden. Het meest duidelijk treedt dat naar voren bij de handelingen in en om het 'heilige huis', de faareh, die dan ook in het middelpunt staat van het religieuze leven.

Als je ogen een beetje aan de duisternis in de faareh gewend zijn, zie je dat er boven de beide ingangen en overal aan de balken van het huis rotan figuren zijn opgehangen, grote en kleine. Sommige zijn vierkant, andere zijn rond. De eerste worden gemaakt van twee takjes, die in de vorm van een kruis over elkaar heen gelegd worden, waarna tussen de vier benen van het kruis rotan gespannen wordt. De mensen noemen deze figuren 'vleermuizen'. De ronde figuren, waarbij de rotan zo om een takje gewikkeld wordt, dat er een grote, platte schijf ontstaat, worden manen genoemd.



Uit vele verhalen blijkt, dat de vleermuizen heel bijzondere dieren zijn. De mensen vertellen onder meer van hen, dat zij de sagobomen planten. 'Kijk maar eens naar dat geweldige sagobos in het moerasgebied tussen de Boe en de Biri', zeggen de mensen dan om hun opvat-

tingen te bewijzen. En inderdaad houden zich in die moerasgebieden honderden vleermuizen op! Door deze daad vooral maken de vleermuizen zich onmisbaar voor de samenleving. Zonder sago zouden immers alle mensen sterven! Het zijn dan ook in feite de vleermuizen, die het leven mogelijk maken hier. Wanneer tijdens de ceremoniën in de faareh de mannen in het middenpad staan te hossen en te springen, hun handen op de balk van de eerste verdieping, kijken ze voortdurend tegen die vleermuisfiguren aan en roepen hen toe: 'Vleermuis vlieg uit, vleermuis vlieg uit!' Eindeloos wordt dit gezang herhaald; nachten en weken achter elkaar. Daarbij stampen ze met hun voeten om het 'gezag' meer kracht bij te zetten: 'Vleermuis vlieg uit, vleermuis vlieg uit'. En elke herhaling van deze faareh is voor hen een garantie, dat de vleermuizen inderdaad zullen 'uitvliegen', dat wil zeggen, dat ze zullen voortgaan met het planten van de sago en zo het leven van deze mensen mogelijk maken.

Bij dezelfde feesten in de faareh zingen de dansers ook de 'manen' toe, daarbij hun gezicht strak op al die maanfiguren in de faareh gericht: 'Maan kom op, maan kom op!' *En zolang zij ook dit gezang herhalen, geloven zij, dat de maan inderdaad zal blijven opkomen en niet voor goed van de hemel zal verdwijnen! Maar waarom moet zij blijven opkomen en waarom hangen die vele volle-maanfiguren in hun tempels?*

Er bestaat een gewoonte om op de avonden dat het volle maan is niet in de huizen te blijven, maar buiten in het volle maanlicht te gaan zitten. Kleine kinderen worden dan op de arm van hun moeder naar buiten gedragen, waar ze door het volle maanlicht beschenen worden. De grotere kinderen worden wakker geschud en moeten op het pleintje of aan de oever van de rivier gaan spelen. De maan bezit groeikracht. Bewijst ze dat niet telkens opnieuw? Van heel kleine sikkels groeit ze



17 Gwennem (links) en Sarin vullen hun voorraad pijlpunten aan. Varkens- en muizetanden zijn de enige gereedschappen, terwijl de rode verf verkregen wordt uit speeksel en uitgekauwde boombast.



18 Négwan snijdt en schuurt zijn nieuwe boog

19 Genezing van zieken. Op het zieke lichaamsdeel, hier de buik van Kawak, wordt een orroh-blad gelegd, waarop de vrouwen Foesnar en Aaire wat kalk strooien. Dan wrijven ze razend snel met hun tong over het blad heen en weer. 'Fesbizie' noemt men dit, d.w.z. 'bloedzuigen'. Men meent, dat de vrouwen op deze wijze het slechte bloed uit het zieke lichaamsdeel zuigen.







21 Djiroetti, gids en tolk van de Naukena.
In zijn oor een koeskoespluim.



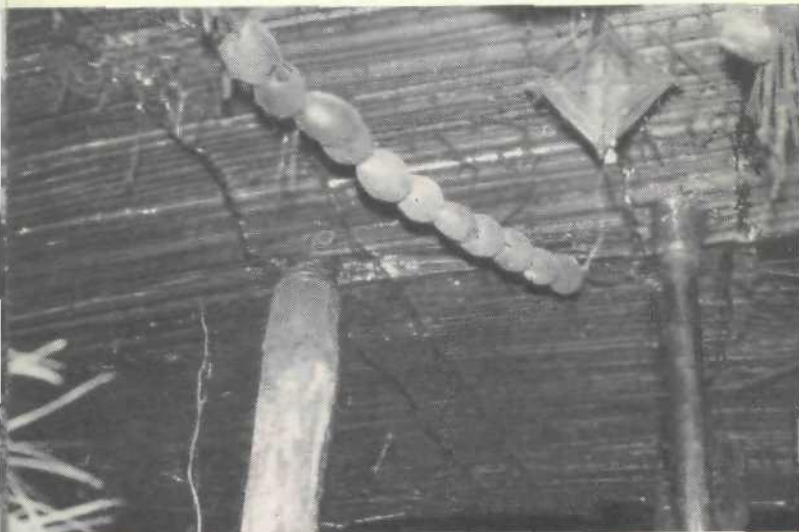
22 Bora-Bora (links) en Naidjbeedj dansen de Siemar, een gevecht om aanzien en prestige

23 Faareh, het sakrale mannenhuis





24 Wérau voor de ver uitstekende dakspriet van de in
aanbouw zijnde faateh bij de Sassawa



25 Interieur van de faareh. Duidelijk zichtbaar zijn het snoer met uitgeblazen koemkoem-eieren en de grote 'vleermuis'. De opening (rechts) geeft toegang tot de zolder.



26 Uitgedoste dansers in het middenpad
van de faareh



27 Auwreitj en Orbath blazen op de heilige fluiten tijdens een faareh-feest bij de Naidjbeedj

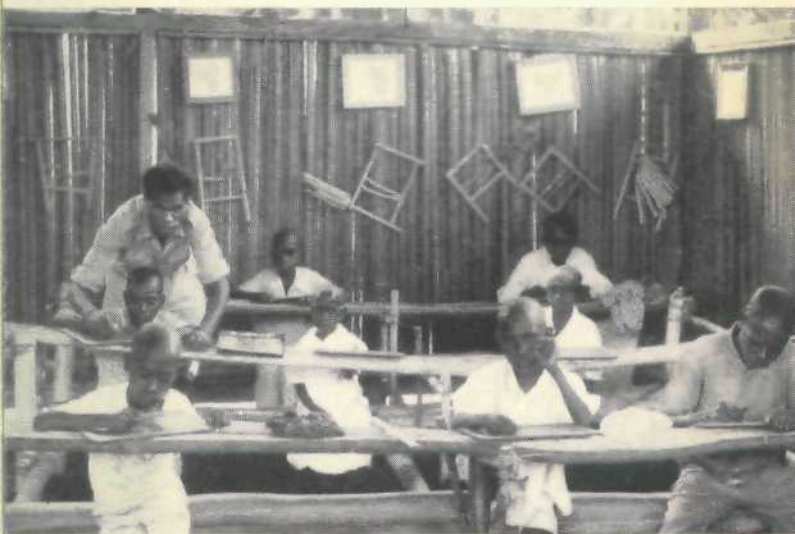


28 Framboesia, een zeer veel voorkomende
ziekte



29 Scheepvaart langs de kust van Noord Nieuw-Guinea







52 Zwart en blank, vader en zoon!
De schrijver met de oude Osman, die
hem als zoon adopteerde.

uit zichzelf aan tot een grote, ronde schijf, altijd weer. Daarom zullen zo ook de kleine kinderen groeien, die door het licht van de volle maan beschenen worden. En niet alleen de kinderen; ook de planten en de dieren. Als het volle maan is krijgen de varkens van het dorp grote brokken sago toegeworpen. In het volle maanlicht staande zullen die dieren zo groot en vet worden. Niemand zal die dieren dan van hun plekjes in het maanlicht weg jagen. Kinderen, die zo graag met pijl en boog op die tamme varkens schieten, wordt nu streng verboden dat spelletje te spelen. Door de kracht van het maanlicht zullen ook de sagobomen groeien en de vruchtbomen zullen gaan vruchtdragen. Geen wonder, dat de mensen in hun faareh tientallen grote en kleine vollemaanfiguren hebben opgehangen en dat ze telkens opnieuw hossend en stampend zingen: 'Maan kom op, maan kom op!'. Hun hele voortbestaan is er mee gemoeid.

Er hangen nog veel meer figuren in de tempels, figuren van rotan en van hout, waarin die onzichtbare wereld in 'beeld' gebracht wordt en waardoor zijn macht werkt. Naast vleermuizen en manen komen symbolen voor die een vrouwenborst voorstellen en een penis: de levengeefster en de verwekker van het leven en de vruchtbaarheid, die de mensen doet voortleven, de bomen doet groeien en de dieren hun jongen geeft.

De mens hier weet, dat hij niet alleen in dit leven staat, maar dat hij slechts een deel is van een veel groter geheel, waarmee hij in al zijn doen en laten onverbrekkelijk door onzichtbare machten is verbonden. Hierin belijdt hij zijn onmacht, maar hierin schuilt tevens zijn kracht. Als deel van dat grote geheel heeft hij zijn leven niet in eigen hand; hij wordt geleefd! Een dode boomkikker op de weg kan iemands ondergang ten gevolge hebben; een hele stam kan gedoemd zijn de hongerdood te

sterven, omdat iemand één van de palen van de faareh heeft aangeraakt, waardoor de sagobomen ophielden met groeien. Oetantifié, de machtige scheppergod kan plotseling boos worden en omlaag komen om de wereld met een grote vloed te straffen. En hoeveel mensen zijn er niet, die je met tovenarij bedreigen? Maar door die onzichtbare machten kan een mens ook zelf invloed uitoefenen op de andere delen van dat grote geheel, waarmee hij is verbonden. Hij kan daardoor de maan 'dwingen' om op te komen; hij kan de vleermuizen toeroepen om uit te vliegen; hij kan zo zelf de vruchtbaarheid en de groei van de gewassen bevorderen en de wildstand regelen. Door onzichtbare machten kan hij de vissen naar 'boven' laten komen en invloed uitoefenen op ziekten en dood. Alleen door zijn religie kan een mens zich zo handhaven in dit moeilijke leven vol gevaren. Hongersnood, overstromingen, ziekten en dood bedreigen hem aan alle kanten. Maar in zijn geloof van de onverbreekelijke verbondenheid van alle 'dingen des levens' vindt hij de kracht om 'het leven te dwingen'. Zich van zijn onmacht bewust – hij ervaart die immers dagelijks – vindt een mens in zijn religie zijn zekerheid, zijn geborgenheid en zijn bestaansgrond. Is dit niet, wat wij uiteindelijk ook in het christendom vinden, buiten alle verschillen? En zijn er in ons dagelijks leven niet tal van voorbeelden te vinden van verbanden, van 'associaties', die volgens 'redelijk' inzicht toch niet kunnen bestaan? Je mag niet onder een ladder doorlopen, want dat brengt je ongeluk. Hoeveel mensen zijn er niet die menen, dat een poppetje in hun auto hen voor ongelukken zal bewaren? En wat te zeggen van al die mensen, die een 'steentje' of een 'houtje' in hun zak dragen om er succes mee te bewerken? En van die piloten, die weigeren om op vrijdag de dertiende op te stijgen? En van die vrouw, die geen kip mag eten of niet naar een brand mag kijken als ze een baby ver-

wacht? Er zijn zo honderden voorbeelden te vinden van gevallen, waarbij we verband leggen tussen dingen of gebeurtenissen, die redelijkerwijs geen enkel verband met elkaar (kunnen) hebben. Bijgeloof? Is het niet veel meer een algemeen menselijke neiging om houvast te zoeken in een wereld vol gevaren en om invloed uit te oefenen op dingen en gebeurtenissen, die hij niet in zijn macht heeft? Door 'logisch' nadenken komen wij tot de ontdekking dat die verbanden niet bestaan, maar bij Papoea's speelt dit alles een veel grotere rol, omdat zij nog niet 'helder' hebben leren denken. Onze jonge kinderen kennen dit verband tussen alle dingen des levens ook nog. Door onze 'logica' zou echter de hele zekerheid en de bestaansgrond van deze Papoea's in elkaar storten.

Bij de inwijdingsceremoniën van de faareh komt dit alles nog eens duidelijk op de voorgrond: enkele dagen, nadat dit gebouw helemaal is voltooid wordt het inwijdingsfeest gehouden, het machtigste feest dat de mensen hier kennen. Lang voor die tijd zijn al boden naar de omliggende stammen gezonden om die mensen uit te nodigen. Maandenlang zijn de feestgevers zelf in de weer geweest om zo veel mogelijk voedsel bijeen te verzamelen: vrouwen zwoegden in de sagoerassen; mannen zijn er op uit getrokken om varkens te jagen en om eieren van de boskip (koemkoem) te zoeken. De grote manden met sago en de geroosterde varkens worden op de eerste verdieping van de faareh bewaard. Tientallen varkensskaken steken tussen het dak en de wanden van de faareh. De vele voedselgiften zullen de gasten beschaamd maken, maar het ten toon spreiden van die varkensskaken zal de gasten nog meer overtuigen van de macht van hun gastheren. Om dezelfde reden worden de koemkoem-eieren uitgeblazen, aan een lange rotan snoer geregen en als een guirlande tussen de balken van de eerste verdieping gehangen.

Op de dag van het feest worden in de faareh vier grote vuren aangestoken, die weldra het hele gebouw vulden met een verstikkende rook. Dan drommen de mannen naar binnen. Drie, vier jonge, sterke kerels grijpen meteen de middenpaal, die nu ter hoogte van de eerste verdieping twee diepe inkervingen heeft. Anderen klimmen op de eerste verdieping en maken zich gereed om de onderkant van die middenpaal af te hakken. Op het moment, dat één van hen met een machtige houw zijn kapmes tegen die inkerving slaat, rukken de mannen, die hem beneden vasthouden, met een snelle draai-beweging de onderkant van de paal los en voeren er een woeste dans mee uit. Een overwinningsdans! In hun mythen wordt verteld, dat heel lang geleden de vrouwen de eigenaars waren van de faareh. Mannen mochten er helemaal niet komen. Met geweld hebben de mannen zich toen van de faareh meester gemaakt en de vrouwen voor goed daaruit verdreven. In één van die mythen bijvoorbeeld wordt verteld, dat 'in Iefte twee zusters woonden met hun vader Djiramboekkerker, die zo'n lange penis had, dat hij bijna niet kon lopen. In de faareh mocht hij niet komen. Die was het 'heiligdom' van zijn dochters. Toen Djiramboekkerker op een keer toch probeerde het heilige gebouw te betreden, werd hij door zijn dochters flink afgeranseld. Op zekere dag kwamen met een grote vloed twee mannen aangedreven, die daar een tijdje bleven wonen. Toen nu de beide vrouwen weer eens het bos waren ingegaan om een slang te doden, vroeg Djiramboekkerker de twee mannen of zij zijn lange penis wilden afhakken. Dat gebeurde. Direct daarop ging hij de faareh binnen, greep de heilige fluiten en begon er op te blazen. Verschrikt kwamen de vrouwen aanlopen. 'Wat doe jij daar? Dat huis is van ons. Je mag daar niet komen!' riepen ze. Maar Djiramboekkerker greep een stuk hout en begon zijn dochters er mee te slaan. Niet meer gehinderd door zijn lange

penis wist hij de beide vrouwen zo voor goed uit het heilige gebouw te verdrijven. De faareh werd een echt mannelijk bezit'. Hier ligt de betekenis van het afhakken van de middenpaal, die de mensen hier 'Bor' noemen, dat wil zeggen 'penis'. De ceremonie van het afhakken van de bor stelt opnieuw de verovering voor op de vrouwen en iedere keer, dat deze belangrijke gebeurtenis uit de oertijd wordt herhaald, bevestigen en bewijzen de mannen, dat zij machtiger en belangrijker zijn dan de vrouwen.

Direct na deze belangrijke ceremonie drommen ook de andere mannen en de vrouwen naar binnen om aan de heilige dansen deel te nemen. De mannen, feestelijk uitgedost met casuarisveren, kralenbanden en staarten van gedroogde bladeren, dansen in het middenpad. Aan weerszijden daarvan, onder de eerste verdieping, hossen de vrouwen, dicht op elkaar gepakt. Tjokvol is het nu daar binnen. Zingend, neen, schreeuwend, staan de mannen en vrouwen op hun plaats te hossen en te springen. Ze stampen en zweten als rossen. De geur van hun zweet en de verstikkende rook van de vier vuren maken de faareh daarbinnen tot een hel. Maar de hele nacht door wordt er zo gedanst en gezongen: 'Maan kom op, maan kom op. Vleermuis vlieg uit, vleermuis vlieg uit'. Wie moe is van het hossen en het schreeuwen in die benauwde ruimte probeert naar buiten te komen. In de galerij onder het overhangende dak van de faareh kan men uitrusten, praten en eten. Maar zodra er twee of drie naar buiten komen staan al weer twaalf of dertien anderen gereed om naar binnen te dringen. Zo gaat het de hele nacht door en weken achter elkaar. Dan komt echter het plechtige moment, dat de heilige fluiten naar binnen gebracht moeten worden, waarmee de faareh in gebruik genomen is.

Deze fluiten zijn gemaakt van een stuk rechte, zeer harde bamboe, met alleen aan de bovenkant een opening.

De kleinste zijn ongeveer 80 cm lang, maar de grootste hebben een lengte van 1.50-1.70 m en een doorsnee van 2 cm. Deze fluiten zijn uitsluitend het eigendom van de mannen; althans nu, want vroeger waren ze in het bezit van de vrouwen! Geen vrouw mag nu echter zo'n fluit zien of horen. De ramp zou anders niet te overzien zijn. Onmiddellijk zouden zware regens losbarsten, de rivieren zouden buiten hun oevers treden en de hele aarde zou met een grote watervloed overdekt worden. Alle gewassen zouden daardoor vernietigd worden en geen mens zou nog in leven blijven.

Tijdens de dansfeesten in de faareh liggen al die fluiten in een klein, aan alle kanten afgesloten huisje, dat vlak naast de faareh staat. Na afloop van de dansceremoniën in de faareh verschijnen tegen middernacht de eerste fluiten, goed verpakt in bananenbladeren, voor de achteringang van de faareh. 'De fluiten, de fluiten', schreeuwen de mannen en meteen verdwijnen ze weer. *De dansende vrouwen in de faareh zijn nu gewaar-schuwd.* Sommigen gaan ook meteen naar buiten. Anderen wachten nog even - de faarehdans heeft hen helemaal in zijn macht - maar verlaten even later toch één voor één het heilige mannenhuis, aangespoord door de mannen, die zich daarbij vreselijk opwinden. Intussen zijn ook de fluiten al enkele malen in processie rondom de faareh gedragen, nog steeds goed in bladeren verpakt, en iedere keer, dat ze voor de achteringang verschenen, werden ze een stukje verder naar binnen gedragen om zo ook de laatste dansende vrouwen uit het heilige mannenhuis te verdrijven. Het gebruik wil echter, dat twee oude vrouwen toch stiekum in het gebouw achter blijven. Verscholen op een heel donker plekje in de faareh wachten zij op het binnenbrengen van de heilige fluiten. Als de mannen binnenkomen doen ze alsof ze opeens die twee vrouwen in hun heiligdom ontdekken en beginnen vreselijk te schreeuwen.

Hals over kop vluchten de vrouwen nu de faareh uit, hun handen voor het gezicht. Zo snel als ze kunnen rennen ze het bos in, nagezeten door een aantal woedende mannen, die wild met brandende stukken hout en met stokken zwaaien. Dit hele gebruik herinnert opnieuw aan die geweldadige verovering van de faareh en de heilige fluiten in de oertijd. Op dezelfde wijze werden ook de beide zusters Warkoe en Sirié door hun vader Djiramboekkerker het heilige huis uitgeranseld, dat vanaf dat ogenblik een heilig mannenhuis werd.

Nu kan het fluitfeest beginnen. Op één van de vier vuurplaatsen in de faareh wordt een groot vuur aangelegd, waarboven een speciaal fluitvarken geroosterd wordt. De andere vuren zijn gedoofd. Rondom dat 'heilige' vuur worden alle fluiten neergelegd. Buiten het gebouw zijn mannen bezig met het klaarmaken van de pepeda. Wanneer het fluitvarken geroosterd is wordt het in kleine stukjes gesneden en tezamen met kleverige brokjes pepeda in de monden van de fluiten gestopt. 'De fluiten moeten eerst eten', verzekeren de mannen. 'Zonder voedsel zouden ze geen enkel geluid geven'. Elk van de mannen draagt nu een fluit naar buiten, waar ze zich twee aan twee in groepjes opstellen. Alle luidruchtigheid en vrolijkheid is nu geweken. Er heerst een geladen atmosfeer. Niemand zegt meer een woord. Het lijkt, alsof de mannen zelf onder de indruk zijn van het heilige, machtige gebeuren. De eerste groep begint te blazen; eerst zachtjes, maar dan steeds harder en harder. Het lijkt, alsof de hele spanning van daarnet ontladen wordt in de fluiten. Dan zet de volgende groep in en dat gebeurt met zoveel kracht, dat zij de eerste geheel overstemt. Een mooi geluid is het niet! Iemand heeft het eens vergeleken met het geluid, dat een ijzerzaag op een spoorrails maakt. Maar in dit geluid ligt juist de grote betekenis van de fluit: hoe beter het geluid is, hoe krachtiger ook de uitwerking van de fluiten.

Van Eechoud¹¹⁾ vertelt, hoe eens een opgeschoten Papoea jongen aan de Mamberamo een metalen pijp van een motor vond, ergens in de schuur van de bestuursambtenaar, die hij spelenderwijs aan zijn mond zette om er op te blazen. Er kwam een geluid uit, dat frappant veel leek op dat van een 'heilige fluit'. Een vrouw in de buurt wendde onmiddellijk haar hoofd af en begon te schreeuwen. Meteen kwam een van de mannen aanlopen en gaf de jongen een klap dat hij er van omtolde. 'Dit is toch geen fluit', sputterde de jongen tegen, 'het is toch alleen maar een onderdeel van een motor'. Maar dat deed er niet toe. Het geluid was in elk geval hetzelfde en daarin schuilt de betekenis van de fluit.

Wat is dan toch die betekenis? Waarom blazen de mannen met zoveel heilige ernst op hun fluiten? Het antwoord kan kort zijn: 'Meneer, we moeten toch leven!' En andere mannen zeiden: 'Vriend, we moeten toch eten!'

Fluiten bezitten levenskracht en groeikracht. Fluitceremoniën houden het hele leven in zijn normale baan: het zal daardoor op zijn tijd regenen, de sago zal blijven groeien, de zon en de maan zullen hun licht blijven geven, kinderen worden geboren, mensen worden behoed voor ziekten en voor de dood. Zou men niet regelmatig op de fluiten blazen, dan zou de hele natuurlijke orde in een grote chaos veranderen. De mensen zeggen, dat Oetantifié, de machtige scheppergod, maar ook de god van de donder en de regen, omlaag zou komen om aan alle leven een einde te maken. Grote wolken zouden de zon voor goed bedekken, de regens zouden niet meer ophouden, de rivieren zouden het land overstromen, ja, de hele wereld (!) zou vergaan.

Kleinere fluitfeesten, die tussendoor regelmatig in de faareh gehouden worden, hebben een nog veel directer doel. Wanneer men vruchtbomen heeft geplant gaan de mannen naar de faareh om daar op de fluiten te

blazen. Het geluid zal de groeikracht en de vruchtbaarheid bevorderen. De Ségar hielden onlangs een groot fluitfeest, omdat in hun sagomoerassen geen rijpe sago-bomen meer waren, waardoor grote hongersnood dreigde. In gevallen van zeer ernstige ziekten wordt op de fluiten geblazen: het geluid is levengevend! De zieke zelf mag die fluit niet aanraken, maar zijn dorpsgenoten blazen voor hem in de faareh. En de 'adem' van de fluit zal de zieke genezen, meent men. Niet zo lang geleden hielden ook de Mander nog een groot fluitfeest, omdat daar de laatste tijd zo veel kinderen dood geboren waren. Hier alweer die gedachte: de fluit is levengevend. En hoe serieus men dat gelooft blijkt wel uit het feit, dat hij kan dienen om er een vrouw mee te verwerven. Wie bijvoorbeeld geen zuster of nichtje heeft om voor zijn echtgenote in ruil te geven, kan bijvoorbeeld zo'n 'heilige' fluit voor zijn vrouw in ruil geven. Beide zijn immers 'levengeefsters'! In de heilige fluiten bezitten de mensen dan ook het grootste machtsmiddel om hun bestaan en hun voortbestaan te verzekeren, om macht uit te oefenen over de onbarmhartige natuur.

Men kan zich voorstellen dat deze mannen er niets voor voelden om zo'n fluit aan mij af te staan. Hun hele leven is er van afhankelijk. 'Vriend', zeiden ze, 'we kunnen je geen fluit geven, want met die fluiten zal ook onze sago verdwijnen'. Gelukkig zijn ze later op hun besluit terug gekomen. Ze wilden mij twee fluiten afstaan - ik had die toch net zo nodig als zij, dachten ze - op voorwaarde, dat de blanke mannen voortaan hun zusters en dochters ook aan hen ten huwelijk zouden geven (levengeefsters tegen levengeefsters!) en ten tweede, als ik hun plechtig wilde beloven, dat ik die fluiten nooit aan enige vrouw in Nederland of waar dan ook ter wereld zou laten zien. Men vreesde, dat anders de hele wereld zou vergaan.

Maar, zo dienen we ons tenslotte af te vragen, waar-

om zijn de vrouwen van die fluitceremoniën uitgesloten? Zijn de vrouwen dan toch niet in elk opzicht aan de mannen gelijk? We hebben gezien, dat de hele stam voor zijn voedsel afhankelijk is van de vrouw. 'Wie geen vrouw heeft, kan niet leven', zeggen de mannen zelfs. En is niet ook het hele voortbestaan van de stam afhankelijk van de vrouwen? Zijn zij het niet, die het leven voortbrengen? De mannen zijn zich maar al te goed bewust hiervan. Zij zijn in deze samenleving het 'zwakke geslacht'! Natuurlijk accepteren ze dat niet. Dat kunnen ze ook niet. Door hun aard al niet, maar er moet ook evenwicht zijn in de menselijke samenleving. Door hun bezit van de fluiten is dit maatschappelijke evenwicht inderdaad hersteld. In de fluiten bezitten de mannen een machtsmiddel om de natuurlijke orde te handhaven, de vruchtbaarheid te bevorderen en te zorgen voor de voortgang van het leven. Zo is hun minderwaardige positie in de samenleving 'volkomen' opgeheven. Met de fluiten bezitten de mannen ook de faareh, waar de fluiten normaal worden bewaard, zodat de vrouwen er dan niet mogen komen, met zijn symbolen als vleermuizen en manen, die de sago planten en de gewassen, de dieren en de mensen doen groeien. 'In feite kunnen de vrouwen niets zonder ons', zeggen de mannen. 'Zij bewerken slechts, wat wij laten groeien'. Zo ligt in de religie 's mensen kracht om het leven aan te kunnen, zijn veilige geborgenheid, maar tevens wordt in haar het maatschappelijk evenwicht hersteld, de gelijkheid van man en vrouw. Ik kan me daarom heel goed voorstellen, waarom de mannen zich hier zo vreselijk opwinden en woedend worden, wanneer een vrouw het heilige huis en de heilige fluiten te dicht nadert. Hun hele positie in dit leven staat er mee op het spel. En de wijze vrouwen spelen het 'spelletje' serieus mee.

Het is vijf uur in de namiddag. Plotseling komt Katoear, angstig schreeuwend, het dorp binnen rennen: 'Bowèz, bowèz!' Opeens is de hele rustige sfeer in wilde paniek veranderd. Vrouwen laten hun eten staan en grijpen hun kinderen, die ze angstig tegen zich aandrukken. Mannen rennen zenuwachtig en opgewonden het dorpspleintje op en neer, niet wetende wat ze het eerst moeten doen. Ze drommen om Katoear heen om te horen wat er precies is voorgevallen. Maar Katoear is nog geheel buiten zichzelf. Praten kan hij niet. 'Bowèz, bowèz', schreeuwt hij maar. De paniek wordt steeds groter. Kinderen huilen, mannen grijpen nu hun pijlen en bogen om iets te doen. Maar tegelijkertijd voelen ze hun onmacht. Tegen bowèz is niets te doen. Hortend en stotend, terwijl hij steeds angstig om zich heen kijkt, doet Katoear zijn verhaal: 'Ik kwam langs die ijzerhoutboom aan de Tor en ging daar even zitten om uit te rusten. Opeens zie ik daar tabaksbladeren liggen. Dat is vreemd, vond ik'. En de mannen beamen dat. Iedereen begint weer te schreeuwen, maar niemand luistert naar iemand. Sommigen pakken hun pijlen weer op en rennen er mee naar de uitgang van het dorp. Ze willen per se iets doen. De spanning wordt hun anders te machtig. Ieder vraagt zich op dat moment met Katoear af: 'Wie zou daar voorbij gekomen zijn en die tabaksbladeren daar neergelegd hebben? Niemand laat daar toch zó maar tabaksbladeren liggen?' Katoear gaat

verder: 'Ik keek overal voorzichtig rond en ontdekte toen de voetsporen van de Darantoman Toeïer. Toen wist ik het zeker: dit is bowèz'. Bij het horen van dit woord begint iedereen weer te schreeuwen. Men raakt hoe langer hoe meer opgewonden. 'Ik denk bij mezelf', gaat Katoear verder, 'raak die bladeren niet aan. Die zullen je kwaad doen. Ik ben toen direct naar huis gierend om jullie te waarschuwen. Dit is bowèz!' Wanneer Katoear zijn verhaal beëindigd heeft, begint iedereen weer wild tegen iedereen te schreeuwen. Maar niemand luistert. Eindelijk, na een kwartier of zo, weet men wat men wil doen. De mannen grijpen hun pijlen en bogen en rennen daarmee het bos in, in de richting van de Tor. Wellicht dat ze die Toeïer nog kunnen vinden. 's Avonds heel laat pas komen ze terug. Ze hebben niets meer gevonden. Ook de tabaksbladeren onder die ijzerhoutboom waren weg! Maar ieder is en blijft er van overtuigd: dit is bowèz.

Bowèz is die geheimzinnige kracht, waarmee mensen anderen kwaad kunnen doen of zelfs kunnen doden. Het geloof in die kracht is zo sterk, dat nooit iemand in de werking daarvan twijfelt. Niets is dan ook zo zeer in staat om deze mensen in radeloze paniekstemming te brengen als deze bowèz. Alle ongevallen, iedere mislukking, alle ernstige ziekten en nagenoeg elk sterfgeval worden daaraan toegeschreven. De Mander Séboea drukte zich eens zo uit naar aanleiding van een gesprek over de sterfgevallen, die kort na elkaar in zijn stam hadden plaats gevonden: 'Nana, heel oude mensen kunnen sterven, maar wij, (de jongeren), wij kunnen toch niet zó maar dood gaan. Wij worden vermoord!'

Er zijn stammen, die de naam hebben bijzonder bedreven te zijn in het plegen van bowèz, tovenarij. De Mammaussòh en de Kwerba, bijvoorbeeld, die daarom zowel geëerd als gevreesd worden. Vele mensen, die om de één of andere reden bowèz willen uitoefenen,

wenden zich tot deze Kwerba om de gewenste middelen in handen te krijgen. Dat zijn dan bepaalde soorten boombast, bladeren, spinnen, pootjes van krabben en sprinkhanen, varkensharen, speeksel, urine en dergelijke meer. Degene, die tovenarij pleegt neemt die boombast in zijn mond en kauwt daar zó lang op, tot hij zijn mond vol heeft met een rood-bruine vloeistof, bestaande uit speeksel en het sap van die boombast. Dan neemt hij een pijl, bindt die met een meters lange liaan aan zijn boog vast en schiet hem dan af in de richting van het slachtoffer. Op het moment, dat die pijl de boog verlaat slikt de 'tovenaar' het rood-bruine vocht in en zegt hij tegen de pijl: 'Mettiebin, (naam van de pijl,) tref Wérauwer!' (naam van het slachtoffer). Tegen gehouden door de liaan valt de pijl enkele meters verder op de grond.

Even doeltreffend schijnt die vorm van tovenarij te zijn, waarbij men iemand een 'bewerkt' voorwerp in handen speelt. Dat bowèz-middel werkt dan als een 'boobytrap'. Wie het voorwerp aanraakt of gebruikt, zal zeker sterven of zwaar ziek worden, zegt men. Iemand biedt je bijvoorbeeld een eigen gerolde sigaar aan. Zodra je hem aansteekt en de rook inhaleert, zal bowèz zijn werk doen. Een ander geeft je een mes, dat hij tevoren in een 'dodelijke' vloeistof van plantesappen, urine, uitgekauwde boombast, gekookte sprinkhanen en hagedissen gedompeld heeft. Niets vermoedend neem je zo'n mes aan en een tijdje later zal de dood je halen. Die tabaksbladeren, die Katoear onder die ijzerhoutboom aan de Tor vond, zouden volgens de Bora-Bora zo bewerkt geweest zijn!

Bijzonder gevaarlijk schijnt vooral die vorm van bowèz te zijn, waarbij mensen gebruik maken van stoffen, die het eigendom van het slachtoffer waren of die met hem in aanraking zijn geweest: etensresten, haren, uitgespuwde sirihpruimen en zo veel meer. Al deze af-

valstoffen moeten heimelijk in het dorp van het slachtoffer worden verzameld. Geen wonder, dat ieder er nauwlettend op toeziet nergens en nooit etensresten of ander afval achteloos weg te werpen. Het zou zijn dood kunnen betekenen. Die sirihpriimen, betelnoten of etensresten worden in een mengsel van slangevet, uitgekauwde boombast, urine en water gelegd en onder het uitspreken van dodelijke spreuken in een bamboekoker gestopt. Daar wordt snel een stop op gedaan, zodat de 'dodelijke' krachten in de koker aanwezig blijven. De 'geladen' kokers worden in het dorp van het slachtoffer ergens in de grond gestopt, waardoor het hele dorp onder de ban van bowèz komt te staan. Ieder kan er nu door getroffen worden, ook hij, die niet speciaal in de toverspreuken bij name is genoemd.

Speciaal vrouwenkwesaties zijn gereede aanleidingen om tovenarij te plegen en naar men zegt heeft Gwennem zich zelfs niet geschaamd de buik van zijn zuster Entse 'toe te sluiten' uit wraak over de mislukte huwelijksruil! Dagelijks komen er zo dingen voor die in de ogen van deze mensen bowèz noodzakelijke maken: gevallen van afgunst, jaloezie, ruzies, gevoelens van minderwaardigheid, geldingsdrang, enzovoorts. Zelfs de zwakste is krachtig door bowèz en kan op die manier zijn plaats in de samenleving veroveren.

De manier waarop mensen tot de ontdekking komen dat er bowèz is gepleegd doet ons wellicht wat vreemd aan. Voor Katocar en zijn stamgenoten was het voorkomen van tabaksbladeren op een plaats waar men die niet verwachtte, voldoende reden om aan te nemen: 'dit is bowèz!' En in feite is voor deze mensen iedere gebeurtenis, die niet gewoon is, een teken voor en een bewijs van bowèz. Hoofdpijn of buikpijn hoeven niet per se het gevolg van bowèz te zijn, maar wanneer iemand plotseling stekende pijnen in zijn hoofd of in zijn been krijgt of waar dan ook, dan is dat voor hem een

duidelijk teken van bowèz. Ik herinner me nog levendig het verdriet van de Mander over de dood van Iemor. Niemand twijfelde aan de oorzaak van zijn dood. Dat was bowèz. Eén van de mannen zag toen opeens op het dode lichaam van Iemor, vlak bij zijn linker oksel, een vlek die verdacht veel leek op de pijlpunt van de pijl Mettiebin. Dat bowèz de doodsoorzaak was 'wisten' ze al dadelijk. De 'afdruk' van de pijlpunt bevestigde het alleen maar en vertelde hun precies, wie de tovenarij gepleegd had en waarmee dat was gebeurd. 'Natuurlijk de Beeuw', zei de oude Foaro, 'wie schieten anders met die pijl Mettiebin op ons?'

We moeten ons hier toch eindelijk eens de vraag gaan stellen: 'Werkt deze bowèz dan werkelijk? Is het geen bedrog?' Laat ik voorop stellen, dat deze mensen zelf een onwankelbaar geloof bezitten in de macht en de werking van bowèz. Dit is zelfs nog het geval als deze mensen reeds lang 'christen' zijn! Wel zit er iets krampachtigs aan dit onwrikbare geloof. Wanneer, om een voorbeeld te noemen, de Beeuw bowèz plegen op de Mander, vertellen ze dat aan enkele mensen van de Bonerif of van de Ittikstam. Deze twijfelen geen ogenblik aan de macht van de Beeuw om door middel van bowèz de Mander te doden. En om hun vrienden daar te helpen haasten zij zich naar het dorp van de Mander en vertellen wat ze gehoord hebben. De *slachtoffers raken helemaal buiten zichzelf van angst en opwindning*. Ze bedanken hun 'vrienden', die hen gewaarschuwd hebben en vluchten haastig naar één van de veiligheidsdorpjes. Er gebeurt dan niets met hen! Maar zouden de Bonerif hun niets verteld hebben, menen ze, of zouden ze niet uit hun dorp zijn weggevlucht, onherroepelijk zouden ze de dood gevonden hebben. Wanneer een mens toch ziek wordt en sterft, komt dat, zegt men, omdat niemand hen voor die bowèz gewaarschuwd had.

Dat er bowèz is gepleegd wordt steeds als een vaststaand feit aangenomen, ook al zou dit niet het geval zijn! 'Anders zouden de mensen toch niet ziek worden, Nana, en sterven!', zeiden de Mander. 'Wat is anders de reden daarvan?' Eén ding lijkt me nu wel duidelijk: niet de middelen, maar het geloof zelf maakt deze geheimzinnige bowèz tot zo'n ontstellende macht in het leven van deze mensen. Of bowèz werkelijk mensen kan doden, zoals zij zeggen, heb ik nooit geconstateerd. Wel weet ik uit ervaring, hoe mensen hun rust er door verliezen, onzeker worden en daardoor ongelukken krijgen. Bowèz kan hen zelfs zo aangrijpen, dat ze inderdaad zwaar ziek kunnen worden. Eén geval daarvan maakte ik mee bij de Mander: midden in de nacht, het was tegen een uur of twee, werd ik ruw door Foaro uit mijn slaap gewekt. 'Nana, kom, Séboea is dood!', hoorde ik hem zeggen. Ik wist niet of ik wakker was of droomde. Séboea dood? Ik was die dag nog met Séboea gaan vissen en nu zou hij dood zijn? Opeens herinner ik me weer dat die avond Geserja en Baboeari gekomen waren en verteld hadden, dat de Beeuw bowèz gepleegd hadden op Soengoen, Daas en Séboea, alle drie jonge kerels van een jaar of drieëntwintig. Zij hadden het van de Daranto gehoord. Soengoen en Daas waren diezelfde avond nog weggevlucht, maar Séboea wilde tot de volgende ochtend blijven. Ik herinner me nog wel hoe verschrikt en opgewonden hij was. En nu dood? Toen ik hem zag liggen in het huisje van zijn vader twijfelde ik er aan of hij ooit nog de kans zou krijgen om weg te vluchten. Maar Séboea was nog niet dood. Zijn hart klopte nog heel zwakjes. Ik vertelde het aan zijn vader. De oude Foaro slaakte een zucht van verlichting en wilde meteen gaan 'zingen' om de jongen weer gezond te maken. Maar de anderen meenden dat Séboea dood was. Om de proef op de som te nemen haalde een van hen een brandend stuk hout en hield dat tegen de voetzool van

Séboea. Hij reageerde niet. 'Séboea is dood', fluisterden ze en wilden gaan zingen om de jongen goed naar het dorp van de overledenen te helpen. Maar ik bleef er bij dat Séboea nog leefde. Abies haalde opnieuw een brandend stuk hout van het vuur en drukte het nu tegen de polsen van Séboea. Even kreunde hij en viel toen weer in zijn bewusteloosheid terug. Hij leefde. Dat was zeker. Onmiddellijk werden alle vrouwen en kinderen het huis uit gejaagd. Toen enkelen van hen te lang treuzelden grepen de mannen een brandend stuk hout om hen tot meer spoed aan te manen. Gillend en huilend verdwenen ze met hun kinderen het bos in. Abies was intussen ook al naar het Huis van Fatrau gerend om het slangevet te halen. De vader en de anderen gingen om Séboea heen zitten en begonnen op zijn lichaam te spuwen en te blazen. Toen het slangevet kwam werd zijn hele lichaam ook daarmee nog ingesmeerd. Onder-tussen zongen de mannen zachtjes: 'Sendembah . . ah, boertemah . . ah, Wakambak dauwria . . .'. Dit gezang moest bijna fluisterend gezongen worden. Zouden de vrouwen of de kinderen het horen, ze zouden onmiddellijk sterven, meent men. 'Wakambak, kom; smeer het gezicht van Séboea in. Smeer het zwarte gezicht in, smeer het blanke gezicht in. Wakambak . . .' enz. Na twintig minuten wrijven, spuwen, blazen en zingen sliep Séboea rustig in. Zijn ademhaling werd duidelijker en regelmatiger. De volgende ochtend was hij weer helemaal in orde en in allerijl is hij de beide anderen achterna gegaan. Ik heb hem niet meer gezien.

Werkt bowèz werkelijk of is het bedrog? Tja, ik geloof in een bepaalde werking van bowèz. De mensen geloven er zelf zo vast in, dat ze er ziek van kunnen worden en ongelukken krijgen. Suggestie? Zelfbedrog dan? Goed en wel, maar waarom is dat geloof zo onuitroeibaar en waardoor is het zo machtig?

Vond de mens in zijn godsdienst zijn enige houvast

in dit moeilijke leven, zijn bestaanszekerheid in een wereld, waar zijn bestaan en zijn voortbestaan aan alle kanten wordt bedreigd, een dergelijke reden maakt ook het geloof in bowèz zo machtig en onwrikbaar. Want juist in dit geloof namelijk ligt 's mensen zekerheid, dat niets hier op aarde aan het toeval wordt overgelaten! Ziekten, ongelukken en zelfs de dood worden op deze wijze begrijpelijk! Hoeveel mensen in de wereld tobben niet over het waarom en het hoe van de dood! Voor deze Papoea's is bowèz het zekere antwoord. Hoe het ze enerzijds ook opwindt en angstig maakt, het geloof in bowèz geeft hun aan de andere kant toch ook een 'vaste grond' onder de voeten. Niet dat ze de dood steeds kunnen ontlopen, maar wel hebben de nabestaanden dan altijd nog de zekerheid, waarom hun broer of kind is heengegaan. Ze hebben bovendien een zondebok, degene, die van het bowèz plegen wordt verdacht, op wie zij zich kunnen wreken! Hun antwoord op de dood. Zelfbedrog? Goed, maar het geeft deze mensen een zekere rust. Hun geloof is met recht een 'vaste grond' en een 'bewijs van zaken' (Hebr. 11:1). En, eerlijk gezegd, heeft voor een buitenstaander, die zuiver verstandelijk redeneert, niet ieder geloof: faareh, bowèz, maar ook het christelijke, iets in zich van 'dwaasheid' en 'zelfbedrog'?

'Gewoonten en gebruiken van mensen veranderen als bladeren aan een tak; sommige verdwijnen en andere komen'. (Dante). Ja, grote veranderingen staan voor de deur. In de komende drie jaren hoopt men alle nog niet onder bestuur gebrachte Papoea's - en dat waren er in 1960 nog ruim 250.000 - in aanraking te brengen met de Westerse beschaving, ook deze Naidjbeedj, Moerinjerwa en Dobbéra. Wat zal het resultaat zijn? Het handvest van de Verenigde Naties zegt dan wel, dat wij bij het tot ontwikkeling brengen van een land als Nieuw-Guinea 'gepaste eerbied' moeten hebben voor de bestaande zeden en gewoonten, maar alleen al door het contact zelf zijn veranderingen van tal van voorstellingen en gebruiken onvermijdelijk! En dat geldt werkelijk niet alleen voor gewoonten, die in onze ogen 'slecht' of 'immoreel' zijn, zoals: oorlogvoeren (!), kannibalisme of het doden van zuigelingen. Ieder gebruik en elke handeling is hier nu eenmaal onverbreekelijk met andere verbonden. Niets staat hier op zichzelf. Wie bijvoorbeeld de landbouw wil verbeteren, raakt daarbij onmiddellijk diep gewortelde religieuze gevoelens. Geen wonder, dat door een intensieve aanraking met het Westen het hele oude levenspatroon op den duur aan het wankelen gebracht wordt. Dat is onvermijdelijk! We hebben daarbij ook geen keuze. Het enige is, dat we bij al die veranderingen in deze samenlevingen niet per se 'Europeanen' van deze mensen willen maken,

maar dat we proberen een weg te vinden, die het beste is voor deze mensen. Daarbij is het goed en noodzakelijk ook te luisteren naar wat deze Papoea's zelf als het meest wenselijke zien.

Niemand zal betwijfelen, dat je met een bulldozer meer kunt presteren dan met een stenen bijl en dat je met behulp van een buitenboordmotor sneller de rivier kunt opvaren, dan met een eenvoudige roeispaan. Dat zien deze Papoea's ook en het is dan geen wonder, dat die rijkdommen van onze techniek zo gretig aftrek vinden. Lucifers, ijzeren bijlen en messen, kleding en voedingsmiddelen zijn fel begeerde artikelen, die overal ook gemakkelijk en vrij snel in het eigen vertrouwde levenspatroon worden opgenomen, zonder het wezenlijke daarvan veel te veranderen! De visser werpt voortaan een nylondraad met een ijzeren haak in de rivier, maar hij blijft voorlopig nog de vissen toefluisteren: 'Aadebaai, aadebaai' of 'goerié, goerié'. De vrouwen gebruiken nu een ijzeren bijl om de sagobomen te kappen, maar vooralsnog blijven ze de sago toezingen: 'Dé-to-éé, dé-to-éé' of 'dja-trèk, saméh-trèk' enz. Er vindt een cultuurvermenging plaats, een acculturatie, waarbij allerlei voorwerpen uit onze cultuur geheel in die van deze Papoea's worden opgenomen, zonder daarin storend te werken.

Maar na verloop van tijd worden de contacten inniger. Meer voorwerpen worden aangevoerd. Mensen zien vliegmachines, oliedrukklampen en geweren. In tal van gebieden hebben al die rijkdommen van onze techniek zo'n machtige indruk op deze Papoea's gemaakt, dat hun een gevoel van minderwaardigheid bekreop. De Mander bijvoorbeeld kwamen voortdurend bij me en zeiden dan: 'Nana, wat kunnen wij nu? Wij kunnen niets moois of deugdelijks maken. Wat zijn wij toch dom!' Het enige, dat deze mensen zelf maken, zijn pij-

len, trommels, sagovorkjes en korven van boombast om de pepéda te bereiden. Inderdaad behoren die pijlen tot de mooiste van Nieuw-Guinea. Hun trommels zijn een meesterwerk van houtbewerking en hun sagovorkjes zijn sierlijk en mooi bewerkt. En dan te bedenken, dat men voor dat alles geen andere 'gereedschappen' gebruikte, dan varkens- en muizetanden. Maar ja, vergeleken bij een ijzeren bijl, een kapmes, een batterijlantaarn, een buitenboordmotor of één van die vele andere gebruiksartikelen, zinken al hun eigen voorwerpen in hun ogen in het niet. 'Wij kunnen niets', zeggen ze dan, 'wij zijn dom'. En de lust vergaat hun om nog langer die eigen voorwerpen te maken. Ze hebben er geen belangstelling meer voor. Heel begrijpelijk. Maar zo ontstaat er een soort werkeloosheid binnen hun eigen cultuur, die de mannen doemt tot nietsdoen, tot verveling, tot ledigheid in de ware zin des woords.

Wat voor deze materiële dingen geldt, geldt ook ten aanzien van hun geestelijk bezit. In de eerste plaats al, omdat al die voorwerpen en al die werkzaamheden een onverbrekkelijk deel waren van die grote levenseenheid, waarvan de religie het 'bindende' middelpunt was. Ook die religie dreigt daardoor haar betekenis te verliezen. En dat alles te meer, omdat die religie in hoge mate gericht was op het verwerven van macht over de natuur, het verkrijgen van voedsel en het bestrijden van ziekten. Nu doet het geld zijn intrede, waarvoor men rijst kan kopen en vis in blik. Wie genoeg geld heeft kan er zelfs een vrouw mee verwerven (bruidsschat). Het geld doorbreekt het hele patroon van menselijke verhoudingen, dat vroeger gebaseerd was op ruil, wederkerigheid en taboe's.

Men leert ook nieuwe gewassen kennen als mais en bonen, waardoor de mensen zelf voor hun eigen levensonderhoud kunnen gaan zorgen. De macht van de blanken over de natuur is in de ogen van deze Papoea's

schier onbegrensd. En inderdaad, door middel van onze wetenschap en techniek zijn hele moerassen en zelfs zeeën drooggelegd en zijn wildernissen en oerwouden herschapen in tuinen. De 'Dienst voor Gezondheidszorg' organiseert grote campagnes ter bestrijding van de malaria, volksziekte nummer één. De honger wordt zo uitgebannen en ziekten overwonnen! Maar wat voor zin hebben dan nog de ceremoniën in de faareh en het blazen op de heilige fluiten? Waarom zou men doorgaan met zingen: 'Vleermuis vlieg uit', of 'maan kom op?' Waren die ooit tot zulke dingen in staat? Honger, ziekten en dood zijn gebleven ondanks alle ceremoniën in de faareh. Neen, vergeleken bij die Europese wetenschap en techniek - de macht van de blanken over de natuur - lijken al die eigen religieuze voorstellingen en gebruiken waardeloos! Er zijn tal van stammen, die daarom in een vlaag van woede en radeloosheid zelf hun heilige fluiten hebben vernietigd en hun faareh hebben verbrand. Waardeloos geworden. Ze hadden hun zin en betekenis verloren! Maar zo ontstond naast die toestand van verval en werkeloosheid een grote geestelijke leegte, waarbij deze mensen hun hele zekerheid, hun hele geborgenheid in dit moeilijke leven, verloren. In hun religie vonden ze kracht om dit leven aan te kunnen. *En nu? Die geweldige geestelijke leegte dreigt hun hele leven nu zinloos te maken en niet meer waard geleefd te worden. Het is ook allemaal zo plotseling gegaan. Er was geen tijd om langzaam aan dit nieuwe te wennen; geen tijd ook om zich aan te passen. Het werkte als een kortsluiting. Zending en Missie hebben hier een dankbare taak. In een materialistische en vertechniseerde maatschappij kan alleen de 'religie' de mensen opnieuw houvast en zekerheid geven. Want laten we maar eerlijk bekennen: onze beschaving, met al zijn rijkdommen, biedt op zichzelf toch niets vertrouwenwekkends! Ik hoef alleen maar te denken aan*

die twee bloedige oorlogen, die we pas achter de rug hebben, aan al die bestaande troebelen van de koude oorlog op het ogenblik, aan die voortdurende dreiging van een gewapend conflict, met of zonder atoomwapens dat altijd ergens kan uitbreken, aan die leegheid in onze Amerikaans-Europese cultuur met haar golven van misdadigheid. Wat voor antwoord heeft onze rijke beschaving op de vraag, wat de zin is van dit leven? Zelfs een optimistische visie op de toekomst ontbreekt veelal. We kunnen niet voorzichtig genoeg zijn bij het 'verkondigen' van onze culturele waarden en het verbreden van onze cultuur, die wel rijk naar de vorm, maar vaak zo ontstellend arm van inhoud is. Met het werk van zending en missie zullen echter, menselijkerwijs gesproken, nog tientallen jaren gemoed zijn. Menselijkerwijs, want het is opmerkelijk met hoeveel enthousiasme hele dorpen en stammen de boodschap van het evangelie aanvaardden.

Intussen bestaat die geweldige geestelijke leegte en die toestand van verveling, die deze mensen alle zin voor het leven heeft ontnomen. Het oude is weg. Dat was onvermijdelijk. Het nieuwe zijn zij nog niet deelachtig geworden. Er is een 'moment' van kortsluiting dat ernstige gevolgen heeft. Reacties blijven dan ook niet uit. 'Heilsbewegingen' kunnen bijvoorbeeld zo'n 'kortsluitingsreactie'¹² zijn, waarbij Papoea's opeens de wederkomst van een oude voorvader verwachten, die hun evenveel macht, geld, voedsel en andere rijkdommen zal geven als de Europeanen hebben. Soms verwacht men hele scheepsladingen (cargo's) vol! Vandaar de naam: 'cargocult', die aan deze 'heilsbewegingen' gegeven wordt. Menigmaal dragen zulke bewegingen, die in verschillende delen van Nieuw-Guinea (en daarbuiten) zijn opgetreden, een sterk 'anti-vreemdeling'-karakter. Nationalisme kan eveneens zo'n poging zijn om zelfvertrouwen terug te krijgen en het

leven nieuwe zin en richting te geven, nu de oude wereld is weggeslagen.

De 'schok' van deze aanrakingen tussen Papoea's en de beschaving van het Westen blijkt hier en daar zo groot te zijn, dat de Papoea's daaraan een afname van het aantal geboorten en daarbij een verbreking van het evenwicht tussen het aantal geboren jongetjes en meisjes toeschrijven. Bij de Mander bijvoorbeeld waren er in juli 1958 elf jongetjes beneden de vijf jaar tegenover slechts vijf meisjes. Bij de Bora-Bora was die wanverhouding tussen jongetjes en meisjes nog veel groter: tegenover negen jongetjes onder de vijf jaar stond slechts één meisje. In één jaar waren daar vier jongetjes geboren en geen enkel meisje!

Dit is een algemeen beeld in dit gebied tussen de Boven-Biri en de Boven-Mamberamo. De arts Van der Hoeven¹³ deelt bijvoorbeeld mee, dat er in het gebied van de Apauwar op de 100 meisjes onder de vijftien jaar 143 jongens zijn. Ieder kan zich voorstellen, wat de gevolgen zijn van dit verbroken evenwicht tussen het aantal jongens en meisjes. Reeds eerder werd vermeld, dat als gevolg van dat enorme tekort aan vrouwen, zeker 45 % van alle mannen vrijgezel is¹⁴.

Veel ernstiger is, dat tal van stammen hierdoor met uitsterving worden bedreigd.

Gelukkig weten we van andere eilanden in de buurt van Nieuw-Guinea, waar soortgelijke verschijnselen zich voordeden, dat het aantal geboorten na verloop van tijd weer toenam en het verbroken evenwicht zich weer herstelde. Ja, men mag de toekomstverwachting nog heel anders stellen. De kans bestaat, dat na een intensief contact tussen deze primitieven en de Westerse beschaving, de bevolking plotseling heel sterk gaat toenemen, sneller soms dan de bestaansmiddelen, waardoor een overbevolking dreigt. In Nieuw-Guinea is een eiland als Biak daarvan reeds een waarschuwend teken!

Het geboortecijfer herstelt zich en wordt weer even hoog als vroeger, soms zelfs nog hoger. Maar terwijl vroeger zeker 30-40% van alle geboren kindertjes niet ouder werd dan één jaar, blijven nu de meesten in leven. De uitstekende geneeskundige verzorging, betere voeding, veranderde opvattingen over hygiëne, maken, dat de zuigelingensterfte – en de algemene sterfte – heel sterk afneemt. Sommige volkjes zijn daardoor in de loop van weinige jaren meer dan verdubbeld. Als dan de bestaansmiddelen daar geen gelijke tred mee houden, dreigen hongersnoden, grotere, dan er ooit geweest zijn. We zien dit bijvoorbeeld in landen als India en Japan, waar de regeringen strenge maatregelen hebben moeten nemen om het aantal kinderen te beperken. Een dergelijke ontwikkeling dreigt in alle ‘achtergebleven gebieden’, ook in Nieuw-Guinea. Men verwacht, dat de bevolking daar binnen niet al te lange tijd reeds de één miljoen zal zijn gepasserd. We kunnen niet genoeg waarschuwen: geneeskundige behandeling, bestrijding van ziekten en sterfte, verbetering van de hygiënische toestanden, enz. is goed, is zelfs ‘heilige plicht’, maar laten we toch zorgen, dat de ontwikkeling van de landbouw – en zo mogelijk van de industrie – gelijke tred houdt met die enorme ‘bevolkingsexplosie’. In een gebied als Sentani bijvoorbeeld, dat reeds lang onder Nederlands bestuur staat, worden per jaar 57 kinderen geboren op elke 1000 inwoners. In de nog niet onder bestuur gebrachte gebieden is dit geboortecijfer niet veel lager. Maar vergelijken we die geboortecijfers nu eens met het sterftcijfer. (Dit is: het jaarlijkse aantal sterfgevallen per 1000 inwoners):

	geboortecijfer	sterftcijfer	geboorteoverschot
<i>Sentani:</i>	57	17	40
<i>Tanab-Merah:</i>	46	41	5
<i>Baliem-vallei:</i>	40	40	—
<i>Nederland:</i>	21,5	7,5	14

Uit deze cijfers blijkt, dat in gebieden, die nog maar nauwelijks onder bestuur gebracht zijn, de bevolking nagenoeg 'statisch' is; dat wil zeggen, dat er evenveel sterven als er geboren worden! (Baliem: 40-40). Daarentegen neemt de bevolking van het Sentanigebied elk jaar toe met $(57 \text{ min } 17) = 40$ mensen per 1000 inwoners.

Dit alles geeft wel een aardig beeld van wat groots er door het Nederlandse bestuur wordt verricht. Maar nog eens: de ontwikkeling van de landbouw moet met die enorme toename van de bevolking gelijke tred houden om overbevolking te voorkomen. En daarmee bedoel ik in de eerste plaats de aanbouw van voedingsgewassen. In de tweede plaats komen dan cacao en andere handelsgewassen. De grote moeilijkheid hierbij is echter, dat dan een hele omschakeling van het levenspatroon vereist is. De landbouw is in het oude levenspatroon in hoofdzaak vrouwenwerk. Mannen zouden zich belachelijk maken, indien zij daaraan mee zouden werken. Die hadden hun eigen bezigheden. Door de aanraking met het Westen zijn echter de meeste werkzaamheden van de man komen te vervallen. Oorlogvoeren mag hij niet meer. Het maken van trommels, fluiten en andere voorwerpen is zinloos geworden. De religie, in hoofdzaak een manlijke aangelegenheid, heeft alle waarde en betekenis verloren. Wat blijft er dan nog over? Het gevolg is, dat het werk van de vrouw enorm verzwaard is, maar dat de mannen 'werkeloos' geworden zijn. En als er iets demoraliserend werkt - dat weten we ook uit West-Europa - dan is het juist die werkeloosheid, die ledigheid, die toestand van verveling. Het hele levenspatroon moet dus nodig ingrijpend veranderd worden. Hier ligt de grootste taak van de opvoeding en het onderwijs. Laat niemand nu treuren over dat 'mooie verleden'. Nieuw-Guinea is lang genoeg een levend museum geweest. We mogen blij zijn, dat het onderwijs nu tot in de kleinste dorpen doordringt.

Maar wat een problemen rijzen daar. Moet men bij iedere stam van 40-60 mensen een eigen school stichten? Daar zijn hoogstens 5-10 kinderen in de schoolgaande leeftijd, terwijl zo'n dorp soms weken lopen van de kust of van een bevaarbare rivier afligt. Stammen samenvoegen dan? Ongetwijfeld een groot voordeel voor de bestuursvoering en het onderwijs, maar het stuit steeds weer op onoverkomelijke bezwaren. Van oudsher bestaan er vele veten tussen de dorpjes en stammen. Dan is er de moeilijkheid van de grondrechten. Mogen ook de gasten in het nieuwe gebied jagen en tuinen aanleggen, sagokloppen en vissen? Er is toch al zo weinig voedsel! Samenvoeging wordt dan wel heel moeilijk. En wanneer na lange discussies eindelijk het conflict over de grondrechten is opgelost, blijft er altijd nog die geweldige angst voor bowèz. Je kunt nu eenmaal niemand anders dan je eigen dorpsgenoten vertrouwen. En toch . . . In 1958 kwamen de Naidjbeedj in aanraking met een zendingsgenootschap. Het eerste wat ze vroegen was: 'Krijgen wij ook een school?' Stel je voor! Een stammetje van 40 mensen met ongeveer 4 kinderen in de schoolgaande leeftijd. Het dorpje lag op een steile heuvel, ongeveer 5-7 dagen lopen van de Tor vandaan. Is het de moeite waard om onder zulke omstandigheden een schooltje te stichten? De Naidjbeedj bleven aandringen. Toen hun verteld werd, dat ze geen eigen school konden krijgen omdat er maar zo weinig mensen waren, stuurden zij snel boden uit naar omliggende stammen als de Sarma en de Weinafria, met de boodschap: 'We kunnen een eigen school krijgen en een eigen goeroe (onderwijzer-evangelist) maar dan moeten we gaan samenwonen'. Hun verlangen naar onderwijs en zending bleek groter te zijn dan alle vete's en de angst voor tovenarij samen.

Een nieuw tijdperk breekt aan. Opnieuw dienen we ons hier de vraag te stellen: 'Hoe zal dit nieuwe zijn?'

Een copie van het Europese? Of zal er een nieuwe beschaving komen, opgebouwd uit Europees-christelijke en Papoease bouwstenen? Ongetwijfeld wekt het improvisatievermogen van de Papoea's zulke verwachtingen. Eén voorbeeld moge hier volgen: In 1958 gaf ik aan de oude Foaro van de Manderstam een stuk biscuit, zo'n stuk 'Sanovite' van de Ligafabrieken. Alleen maar om te proeven. Diezelfde avond echter ontstond er een hele deining in het dorpje. Foaro had de anderen verteld, dat hij 'Nederlands brood' gegeten had. 'Je hoeft maar één stuk biscuit te eten', had hij verteld, 'en je honger is over'. Nou, dat was wat voor deze mensen. Dat wilden ze allemaal wel eens proeven. Ik verdeelde toen mijn laatste stukjes Sanovite onder hen. Even later vertelden ze, dat één hap al voldoende was om je honger te stillen. En men geloofde het werkelijk. Dat maakte zo'n machtige indruk op deze mensen, dat dit 'Nederlandse brood', zoals zij het noemden, voor goed een plaats in hun leven had veroverd. 's Avonds kwamen de mannen bij me en vroegen: 'Vriend, hoe heet dat brood van jou ook al weer?' 'Sanovite', zei ik dan, 'Liga Sanovite'. In spreekkoor brulden ze dan: 'Liga Sanovite, Liga Sanovite'. Mannen sloegen daarbij hun pijlen tegen elkaar en stampten met hun voeten op de gammele vloer van hun huisje. 'Liga Sanovite, Liga Sanovite'. In de herhaling schuilt kracht! Die twee woorden klonken hun als muziek in de oren. Machtswoorden, toverwoorden worden bij hen trouwens nooit zó maar gezegd! Die worden gezongen. Liga Sanovite waren zulke machtswoorden! Het was, geloof ik, Abies, die de muziek het eerst vorm gaf: 's nachts, wanneer de mensen geplaagd werden door zwermen muskieten, begon hij luidkeels te zingen: 'Liga Sanovite, Liga Sanovite'. Dan zetten ook de anderen in. Het hele dorp dreunde. Dan zong Abies weer alleen, weldra gevolgd door een machtig koor van zangers. En op het

eenvoudige thema van twee woorden ontstond een prachtige 'improvisatie'. 'Eenvoudig thema', zeker, maar wat voor een thema. Is er iets belangrijkers dan een goede voeding? Dat moest bezongen worden! Ja, dat moest door middel van het gezang bedwongen worden, zoals vroeger de vleermuizen en de manen in de faareh. Zou iemand daar onbeweeglijk bij kunnen blijven zitten? Het is maar een klein stapje van het woord en het lied naar de dans. Zou een mens in iets beter kunnen uitdrukken wat hem beweegt dan juist in de dans? Séboea en Doengoen waren de eersten, die het lied en het ritme uitdrukking gaven in de dans. De mannen stelden zich op het dorpspleintje op. Abies had de leiding. In zijn linkerhand hield hij vertikaal een pijl, waar hij met een andere pijl tegen aan sloeg. En als hij sloeg danste hij één pas vooruit of zijwaarts. Het machtige koor van mannen en vrouwen danste zingend en schreeuwend achter hem aan: 'Liga Sanovite, Liga Sanovite'. Abies zong de eerste twee woorden, waarna het koor inviel met: 'Ya-àh-vite, ya-àh-ha-vite, ya-àh-ha-vite'. En onderwijl danste men over het dorpsplein de 'Liga-Sanovite-dans'.



Liga Sano vite, ya - àh-vite, ya - ah-ha-vite, ya-àh-ha-vite, enz.

Elementen uit twee culturen verenigd tot iets geheel nieuws! Een teken van een nieuw gevonden levenspatroon! Het oude gaat voorbij. Het nieuwe breekt door. Maar een grote taak wacht ons nog op Nieuw-Guinea. Laten we als Nederlanders eensgezind onze schouders onder dit werk zetten. Het is de moeite waard! Wat onze vaders in hun vlijt en enthousiasme gemaakt hebben uit een moeras, kan deze generatie maken uit een oerwoud en een wildernis: een zetel der orde en een tempel der vrijheid¹⁵.

De toekomst kan profijt trekken van een voorbeeld uit het verleden. Nieuw-Guinea dankt zijn naam aan Guinea, gelegen aan de Westkust van Afrika. De overeenkomsten gaan echter verder dan alleen deze gemeenschappelijke naam en de gelijkenis van klimaat en bevolking. Een deel van Guinea was vroeger namelijk eveneens een Nederlandse bezitting. Maar in 1872 verkocht Nederland die bezittingen, met ongeveer een miljoen mensen, aan Engeland. Als reden gaf men daarvoor op, zo blijkt uit verslagen van de Tweede Kamer uit die dagen: ‘ . . . dat het land een moordend klimaat had en voor Europeanen onbewoonbaar moest worden geacht; dat het land niets opleverde en jaarlijks een verliespost was voor de Nederlandse schatkist; dat de inboorlingen lui waren en onbruikbaar voor de economische ontwikkeling van het land’. Een gelijkloidend oordeel hoort men nu maar al te vaak over Nieuw-Guinea en zijn inwoners. Maar het in 1872 verkochte gebied is nu een onafhankelijk en welvarend land geworden (Ghana) waar door bevolkingsondernemingen de grootste cacao-productie ter wereld wordt geleverd. Nederlands Nieuw-Guinea kan dezelfde weg opgaan en Nederland heeft de taak op zich genomen het land en de mensen zo ver te brengen. Moge land en volk van Nieuw-Guinea een gelukkige toekomst tegmoet gaan!

Aantekeningen en literatuurvermelding

1) Het is daarom ook moeilijk uit te maken of de klemtoon bij het woord Papoea op de eerste dan wel op de tweede lettergreep moet vallen. Gewoonlijk valt hij op de eerste, dus: Pá-poea. Sinds enkele jaren hoort men ook wel: Papóe-a, met de klemtoon op de tweede lettergreep dus. In het Engels doet men dat zo en het zou me niets verbazen als dat weer eens 'de' reden voor sommige Nederlanders zou zijn het ook zo te doen.

2) Zij stellen voor om de bewoners van Nieuw-Guinea voortaan in plaats van Papoea, 'Nieuw-Guineeër' te noemen. Maar zelfs al zou de naam Papoea elders slaaf betekenen, dan hoeft dat toch nog geen reden te zijn die naam voor de bewoners van Nieuw-Guinea te verwerpen. Er zijn tal van voorbeelden bekend, dat een vroegere 'scheldnaam' later volksnaam of erenaam werd. Ik denk daarbij onder meer aan het woord 'Eskimo', dat een Indiaans scheldwoord is en 'rauwvleeseter' betekent. En wat te zeggen van onze naam: 'Geuzen', die oorspronkelijk toch ook maar een groepje 'verachtelijke bedelaars' aanduidde!

3) Na de tweede wereldoorlog werd een aantal Papoea's gevraagd het eiland Nieuw-Guinea een eigen naam te geven. Een van hen stelde toen voor het eiland: 'Irian' te noemen. Deze naam heeft echter nooit ingang gevonden, voornamelijk wel, omdat 'Irian' in de verschillende talen van Nieuw-Guinea - en dat zijn er zo'n driehonderd - een totaal verschillende betekenis heeft. Zo betekent 'Irian' op het eiland Japen wel 'geboorteland', maar in Merauke, in het zuid-westen van Nieuw-Guinea, wordt het vertaald met: 'Volk, dat hoog verheven is'. Op de Zuid-Wester eilanden, voor de kust van Nieuw-Guinea, betekent hetzelfde woord 'Irian' 'Slavenbende'. Etc. Daarbij komt nog, dat Indonesië Nederlands-Nieuw-Guinea 'Irian', of beter, 'Irian Barat' (= West Irian) noemt, waardoor het min of meer een Indonesisch begrip is geworden nu. Ook daarom wordt de naam 'Irian' voor Nieuw-Guinea door Nederlanders en Papoea's nooit (meer) gebruikt.

14-7-61
8) Deze en andere cijfers zijn ontleend aan het 'Rapport inzake Nederlands-Nieuw-Guinea over het jaar 1959, uitgebracht aan de Verenigde Naties ingevolge artikel 73E van het Handvest'.

5) Zie hiervoor: G. Oosterwal, 'The position of the bachelor in the Upper Tor territory', *American Anthropologist*, Vol. 61, no. 5, Oct. 1959.

6) A. R. Radcliffe-Brown: 'On joking relationships' en 'A further note on joking relationships'. Beide artikelen o.a. in: A. R. Radcliffe-Brown: 'Structure and function in primitive society', resp. blz. 90-104 en 105-116.

7) Aangehaald bij G. van der Leeuw: 'Wegen en Grenzen', pag. 137.

8) Zie voor deze en andere mythen: G. Oosterwal: 'People of the Tor.'

9) De vertaling is van J. van der Hoeven: 'De vuren spreken', pag. 289/290.

10) G. J. Held: 'Papoea's van de Waropen', pag. 154.

11) J. P. K. van Eechoud: 'Verslag van de Mamberamo-expeditie', 1939/1940, pag. 111.

12) Deze term is van J. van Baal. Zie: 'Algemeen-culturele beschouwingen' in deel 1 van W. C. Klein (red.): Nieuw-Guinea, 3 dln.

13) J. van der Hoeven: 'Verslag van een mislukt toernee naar de Mamberamo' van 2-16 december 1950.

14) Dit blijkt ook uit H. R. Karstel: 'Toernee-rapport': Naar enige Agathiscomplexen in het Mamberamogebied, van 16 november t/m 18 december 1952. Karstel vermeldt, dat bij de Aurauwidjastam van de zeventien mannen negen ongehuwd waren. De etnoloog Van der Leeden vermeldt, dat bij de Samarokena en de Moekrara in het stroomgebied van de Apauwar, respectievelijk 48 en 46 % van het totale aantal mannen vrijgezel is. (A. C. van der Leeden: 'Hoofdtrekken der sociale structuur in het Westelijk binnenland van Sarmi, pag. 24)

15) Deze woorden komen voor in het gedicht: 'Holland' van Potgieter.